

ALTINCI ÇAĞIRIŞ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MİLLİ MƏCLİSİNİN
I SESSİYASI İCLASININ

PROTOKOLU № 12

Milli Məclisin iclas salonu.
19 may 2020-ci il.

İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
Sədri S.Qafarova sədrlik etmişdir.

İclasda Milli Məclisin 117 deputatı iştirak etmişdir.

Qeydiyyat	(saat 11.10 dəq.)
İştirak edir	116
Yətərsay	83

İclasa dəvət olunmuşlar:

Seyfulla Əzimov, Azərbaycan Respublikası daxili işlər nazirinin birinci müavini.

Fazil Quliyev, Azərbaycan Respublikası daxili işlər nazirinin müavini.

İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:

1. İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinatorun illik məlumatı haqqında.

2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində və "Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dö-

vlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

3. Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

4. “Turizm haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

5. “İstehsalat və məişət tullantıları haqqında”, “Heyvanlar aləmi haqqında”, “Ekoloji təhlükəsizlik haqqında”, “Bələdiyyələrin su təsərrüfatı haqqında” və “Ətraf mühitə dair informasiya almaq haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

6. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində, “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” və “İcra məmurları haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

7. “Təhsil haqqında” və “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

8. “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

9. “Əlillərin sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 1992-ci il 25 avqust tarixli 285 nömrəli Qərarının ləğv edilməsi barədə.

10. “Azərbaycan Respublikasının iqtisadi müstəqilliyinin əsasları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya qanununun layihəsi haqqında.

11. “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında”, “Dini etiqad azadlığı haqqında”, “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında”, “Çernobıl qəzasının ləğvində iştirak etmiş və həmin qəza nəticəsində zərər çəkmiş vətəndaşların statusu və sosial müdafiəsi haqqında”, “Daxili qoşunların statusu haqqında”, “Veteranlar haqqında”, “Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında”, “Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının statusu haqqında”, “Torpaq islahatı haqqında”, “Sosial sığorta haqqında”, “Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında”, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında”, “Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında” və “Xidməti və mülki silah haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

12. “Uşaq hüquqları haqqında”, “Yol hərəkəti haqqında”, “Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin komitələri haqqında”, “Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında”, “Torpaq bazarı haqqında”, “Qaçqınların və məcburi köçkünlərin (ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin) statusu haqqında”, “Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında”, “Validəynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında”, “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında”, “İnsan orqan və (və ya) toxumalarının transplantasiyası haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ

nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş “Hərbi xidmətkeçmə haqqında Əsasnamə”də dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

13. “Polis haqqında”, “Avtomobil yolları haqqında”, “Azərbaycan Respublikasında vərəmlə mübarizə haqqında”, “Dövlət qulluğu haqqında”, “Sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsili (xüsusi təhsil) haqqında”, “Psixiatriya yardımını haqqında”, “Dövlət qulluqçularının ayrı-ayrı kateqoriyaları üçün qısaldılmış iş vaxtı haqqında”, “Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında”, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Dövlət rüsumu haqqında”, “İcra haqqında”, “Gənclər siyasəti haqqında”, “Şəkərli diabet xəstəliyinə tutulmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında” və “Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərində qulluq edən şəxslərin icbari sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

14. “Yaşayış minimumu haqqında”, “Qanın, qan komponentlərinin donorluğu və qan xidməti haqqında”, “Hemofiliya və talassemiya irsi qan xəstəliklərinə düçar olmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında”, “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında”, “İnzibati icraat haqqında”, “Ünvanlı dövlət sosial yardımını haqqında”, “Əmək pensiyaları haqqında”, “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və Azərbaycan Respublikasının 2002-ci il 15 mart tarixli 274-IIQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş “Bələdiyyə torpaqlarının ayrılmasına dair sənədlərin hazırlanması və razılaşdırılması qaydaları haqqında Əsasnamə”də dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan

can Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

15. “Onkoloji yardım haqqında”, “Ədliyyə orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Atçılıq haqqında”, “Qeyri-dövlət (özəl) mühafizə fəaliyyəti haqqında”, “Penitensiar müəssisələrdə cəza çəkməkdən azad edilmiş şəxslərin sosial adaptasiyası haqqında”, “Sığorta fəaliyyəti haqqında”, “Könüllü fəaliyyət haqqında”, “Bədən tərbiyəsi və idman haqqında”, “Təhsil haqqında” və “İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

16. “İnsanın immuqətişməzliyi virusunun törətdiyi xəstəliklə mübarizə haqqında”, “Fövqəladə hallar orqanlarında xidmətkeçmə haqqında”, “İcbari sığortalar haqqında”, “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında”, “Sosial xidmət haqqında”, “Dağınıq skleroz xəstəliyinə tutulmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında”, “Həbs yerlərində saxlanılan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında”, “Mədəniyyət haqqında”, “Məktəbəqədər təhsil haqqında”, “Peşə təhsili haqqında”, “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” və “Məşğulluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

17. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində, Torpaq Məcəlləsində, Mülki Məcəlləsində, Mülki Prosesual Məcəlləsində, Ailə Məcəlləsində, Cinayət Məcəlləsində, Vergi Məcəlləsində, Cinayət-Prosesual Məcəlləsində, Cəzaların İcrası Məcəlləsində, Seçki Məcəlləsində, Mənzil Məcəlləsində, Gömrük Məcəlləsində,

Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsində və Miqrasiya Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə.

18. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

19. “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Qeyd. 2020-ci ilin mart ayında Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı COVID-19 koronavirusunun törətdiyi yoluxucu xəstəliyi pandemiya elan etmişdir. Bu pandemiyaya qarşı ölkəmizdə həyata keçirilən tədbirlərlə əlaqədar Milli Məclisin 22 deputatı plenar iclas salonunun lojasında ayləşdiyinə görə əl qaldırmaqla səs vermişdir.

Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

Gündəlik haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Siyavuş Novruzov, Musa Quliyev, Fazil Mustafa, Elman Nəsirov, Zahid Oruc, Azay Quliyev, Tural Gəncəliyev, Qənirə Paşayeva, Naqif Həmzəyev, Fəzail İbrahimli, Şahin İsmayılov

Təklif: Gündəlik qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.11 dəq.)

Lehinə 118

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi	0
İştirak edir	118
Nəticə: Qəbul edildi	

1. İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinatorun illik məlumatı haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Seyfulla Əzimov, Zahid Oruc, Qüdrət Həsənquliyev, Aydın Mirzəzadə, Tahir Rzayev, Siyavuş Novruzov, Cavid Osmanov, Mələhət İbrahimqızı, Qənirə Paşayeva, Fazil Mustafa, Məşhur Məmmədov, Fəzail Ağamalı, İsa Həbibbəyli, Adil Əliyev, Səttar Möhbalıyev

Təklif: Qərar qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.03 dəq.)
Lehinə	113
Əleyhinə	1
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	115
Nəticə: Qəbul edildi	

2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində və “Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.08 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0

Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	104
Nəticə: Qəbul edildi	

3. Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli, Aydın Mirzəzadə

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.16 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

4. “Turizm haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.16 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0

İştirak edir
Nəticə: Qəbul edildi

104

5. “İstehsalat və məişət tullantıları haqqında”, “Heyvanlar aləmi haqqında”, “Ekoloji təhlükəsizlik haqqında”, “Bələdiyyələrin su təsərrüfatı haqqında” və “Ətraf mühitə dair informasiya almaq haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

ÇIXIŞ etmişlər: Sahibə Qafarova, Sadiq Qurbanov

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.18 dəq.)
Lehinə	102
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	103
Nəticə: Qəbul edildi	

6. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində, “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” və “İcra məmur-ları haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

ÇIXIŞ etmişlər: Sahibə Qafarova, Mahir Abbaszadə

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.19 dəq.)
Lehinə	102

Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	102
Nəticə: Qəbul edildi	

7. “Təhsil haqqında” və “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Bəxtiyar Əliyev, Əli Məsimli

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.21 dəq.)
Lehinə	103
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	103
Nəticə: Qəbul edildi	

8. “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.23 dəq.)
Lehinə	103

Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	103
Nəticə: Qəbul edildi	

9. “Əlillərin sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 1992-ci il 25 avqust tarixli 285 nömrəli Qərarının ləğv edilməsi barədə.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Musa Quliyev

Təklif: Qərar qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.26 dəq.)
Lehinə	107
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	107
Nəticə: Qəbul edildi	

10. “Azərbaycan Respublikasının iqtisadi müstəqilliyinin əsasları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.28 dəq.)
Lehinə	109

Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	109
Nəticə: Qəbul edildi	

11. “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında”, “Dini etiqad azadlığı haqqında”, “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında”, “Çernobıl qəzasının ləğvində iştirak etmiş və həmin qəza nəticəsində zərər çəkmiş vətəndaşların statusu və sosial müdafiəsi haqqında”, “Daxili qoşunların statusu haqqında”, “Veteranlar haqqında”, “Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında”, “Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının statusu haqqında”, “Torpaq islahatı haqqında”, “Sosial sığorta haqqında”, “Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında”, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında”, “Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında” və “Xidməti və mülki silah haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Musa Quliyev, Ziyafət Əsgərov, Hicran Hüseynova, Rauf Əliyev, Sahib Alıyev

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.40 dəq.)
Lehinə	109
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0

12. “Uşaq hüquqları haqqında”, “Yol hərəkəti haqqında”, “Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin komitələri haqqında”, “Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında”, “Torpaq bazarı haqqında”, “Qaçqınların və məcburi köçkünlərin (ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin) statusu haqqında”, “Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında”, “Validəynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında”, “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında”, “İnsan orqan və (və ya) toxumalarının transplantasiyası haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş “Hərbi xidmətkeçmə haqqında Əsasnamə”də dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 15.40 dəq.)

Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

13. “Polis haqqında”, “Avtomobil yolları haqqında”, “Azərbaycan Respublikasında vərəmlə mübarizə haqqında”, “Dövlət qulluğu haqqında”, “Sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsili (xüsusi təhsil) haqqında”, “Psixiatriya yardımı haqqında”, “Dövlət qulluqçularının ayrı-ayrı kateqoriyaları üçün qısaldılmış iş vaxtı haqqında”, “Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında”, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Dövlət rüsumu haqqında”, “İcra haqqında”, “Gənclər siyasəti haqqında”, “Şəkərli diabet xəstəliyinə tutulmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında” və “Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərində qulluq edən şəxslərin icbari sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 15.41 dəq.)

Lehinə 105

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 105

Nəticə: Qəbul edildi

14. “Yaşayış minimumu haqqında”, “Qanın, qan komponentlərinin donorluğu və qan xidməti haqqında”, “Hemofiliya və talassemiya irsi qan xəstəliklərinə düçar olmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında”, “Nar-

kotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında”, “İnzibati icraat haqqında”, “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında”, “Əmək pensiyaları haqqında”, “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və Azərbaycan Respublikasının 2002-ci il 15 mart tarixli 274-IIQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş “Bələdiyyə torpaqlarının ayrılmasına dair sənədlərin hazırlanması və razılaşdırılması qaydaları haqqında Əsasnamə”də dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 15.41 dəq.)

Lehinə 104

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 104

Nəticə: Qəbul edildi

15. “Onkoloji yardım haqqında”, “Ədliyyə orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Atçılıq haqqında”, “Qeyri-dövlət (özəl) mühafizə fəaliyyəti haqqında”, “Penitensiar müəssisələrdə cəza çəkməkdən azad edilmiş şəxslərin sosial adaptasiyası haqqında”, “Sığorta fəaliyyəti haqqında”, “Könüllü fəaliyyət haqqında”, “Bədən tərbiyəsi və idman haqqında”, “Təhsil haqqında” və “İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi

hallarından icbari sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 15.42 dəq.)

Lehinə 102

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 102

Nəticə: Qəbul edildi

16. “İnsanın immunçatışmazlığı virusunun törətdiyi xəstəliklə mübarizə haqqında”, “Fövqəladə hallar orqanlarında xidmətkeçmə haqqında”, “İcbari sığortalar haqqında”, “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında”, “Sosial xidmət haqqında”, “Dağınıq skleroz xəstəliyinə tutulmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında”, “Həbs yerlərində saxlanılan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında”, “Mədəniyyət haqqında”, “Məktəbəqədər təhsil haqqında”, “Peşə təhsili haqqında”, “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” və “Məşğulluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 15.42 dəq.)

Lehinə 107

Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	108
Nəticə: Qəbul edildi	

17. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində, Torpaq Məcəlləsində, Mülki Məcəlləsində, Mülki Prosesual Məcəlləsində, Ailə Məcəlləsində, Cinayət Məcəlləsində, Vergi Məcəlləsində, Cinayət-Prosesual Məcəlləsində, Cəzaların İcrası Məcəlləsində, Seçki Məcəlləsində, Mənzil Məcəlləsində, Gömrük Məcəlləsində, Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsində və Miqrasiya Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə.

ÇIXIŞ etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.43 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

18. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

ÇIXIŞ etmişlər: Sahibə Qafarova, Nizami Səfərov

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.50 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	105
Nəticə: Qəbul edildi	

19. “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Musa Quliyev, Əli Məsimli, Qüdrət Həsənzuliyev, Zəhid Oruc, Azər Bədamov, Aqiyə Naxçıvanlı, Jalə Əliyeva, Vüqar Bayramov, Azay Quliyev, Tahir Kərimli

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 16.38 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	2
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

**Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Sədri**

S.QAFAROVA

MİLLİ MƏCLİSİN İCLASI

19 may 2020-ci il. Saat 11.

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Sahibə Qafarova sədrlik edir*

Sədrlik edən. Xoş gördük, hörmətli deputatlar, hörmətli media nümayəndələri!

Hörmətli həmkarlar, iclasa başlamazdan əvvəl bir məsələni qeyd etmək istəyirəm. Yəqin məlumatınız var ki, may ayının 15-də mən bu salonda Milli Məclisin Aparatının rəhbəri və digər məsul şəxsləri ilə birlikdə Bakı, Sumqayıt və Abşeronun seçki dairələrindən seçilmiş deputatların köməkçiləri ilə görüş keçirdim. Karantin rejimi olduğuna görə bölgələrdən deputat köməkçilərinin Bakıya dəvət edilməsi uyğun deyildi. Qeyd etmək istərdim ki, biz onlarla videokonfrans formatında görüş keçirməyi nəzərdə tuturuq. Haqqında bəhs etdiyim görüşdə yeni təyin edilmiş köməkçilərin fəaliyyət istiqamətləri və vəzifələri barəsində geniş fikir mübadiləsi aparıldı.

Bildiyiniz kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyev altıncı çağırış Milli Məclisinin birinci iclasında söylədiyi proqram xarakterli nitqində

parlamentin fəaliyyətinin yol xəritəsini müəyyən etmişdir və deputatların qarşısında yeni vəzifələr irəli sürülmüşdür. Ən mühüm vəzifələrdən biri budur ki, deputatlar seçildikləri dairələrdə fəal iş aparmalı, seçicilərlə daim təmasda olmalıdırlar. İnsanları narahat edən məsələlərin aşkara çıxarılması və dövlət orqanları qarşısında qaldırılması deputatlıq fəaliyyətinin ən vacib istiqamətlərindən birini təşkil etməlidir.

Deputatın vəzifə və səlahiyyətlərinin dolğun şəkildə həyata keçirilməsində deputat köməkçilərinin üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Yəqin mənimlə razılaşırsınız ki, biz köməkçilərimizdən yüksək bilik və bacarıqla yanaşı, təşəbbüskarlıq və fəallıq da gözləyirik. Mən inanıram ki, deputat köməkçiləri ilə bu cür görüşlər ümumi işin xeyrinədir və bunları davam etdirmək lazımdır.

Hörmətli həmkarlar, fürsətdən istifadə edərək sizdən xahiş edirəm ki, öz köməkçilərinin namizədliyini hələ də müəyyən etməmiş deputatlar bu məsələni tezliklə həll etsinlər və köməkçilərinin namizədliyini Milli Məclisin Aparatına təqdim etsinlər.

Mənim demək istədiyim bu qədərdir. İndi isə hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, qeydiyyatdan keçək.

Qeydiyyat	(saat 11.10 dəq.)
İştirak edir	94
Yətərsay	83

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov, *Milli Məclis Aparatının Milli Məclisin, komitələrin və komissiyaların işinin təşkili şöbəsi müdirinin müavini.*

22 deputat qeydiyyatdan keçmişdir.

Sədrlik edən. Yetərsay var. İndi isə hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, gündəliyin qəbul olunmasına da münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.11 dəq.)
Lehinə	96
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	96
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. 22 deputat lehinə səs vermişdir.

Sədrlik edən. Gündəlik qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin müzakirəsinə ehtiyac varmı?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Buyurun, xahiş edirəm, yazılın.

Səfa müəllim, mən xahiş edəcəyəm, səsvermədə 10 saniyəyə keçək. İndi 20 saniyədir.

Şakir müəllim, sizdə necə yazıldılar?

Ş.Şabanov. 5 deputat kartla yazılıb.

Sədrlik edən. O deməkdir ki, onların adı normal vəziyyətdə siyahıda çıxacaq?

Ş.Şabanov. Bəli.

Sədrlik edən. Oldu, çox sağ olun. Buyurun, Siyavuş Novruzov.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli deputatlar, mən gündəliyə qanunvericiliklə bağlı bir təklif edirəm ki, Azərbaycan xalqına, Azərbaycan vətəndaşlarına qarşı hər hansı şəxsin aşağılayıcı bir fikri, sözü cina-

yət məsuliyyəti doğursun və bu haqda ölçü götürülsün.

Hamıya bəllidir və mətbuatdan da eşitmisiniz ki, qon-darma, özünü biabır eləyən “Milli Şura” adında bir dər-nə-yin yığıncığında Azərbaycan xalqına qarşı hörmətsiz ifa-dələrdən istifadə olunub. Dünyada baş verən global hadi-sələri, koronavirusa qarşı mübarizəni, çıxış yollarını kəna-ra qoyub, onların əxlaq və mənəviyyətinə uyğun məsələlə-rin müzakirəsinə həsr elədikləri tədbirdə xalqın aşağılan-masına heç cür yol verə bilmərik. Hesab edirəm ki, hər bir millət vəkili də bu məsələyə öz münasibətini bildirməlidir.

Digər tərəfdən hər bir siyasətçi istəyər ki, toplantısı ictimaiyyətə işıqlandırılısın. Əgər bu şəxs düzgün, əməlisaleh adamdırsa, əməlində hər hansı qaranlıq mə-qamlar yoxdursa, savadı, qabiliyyəti, tərbiyəsi yerində-dirsə, istəyər ki, toplantısı ictimailəşsin və bundan ötrü çox vaxt mətbuat nümayəndələri dəvət olunur. Lakin bu toplantının qapalı keçirilməsini bir tərəfə qoyaq, Azər-bay-can dövlətinin üzərinə yeni böhtan atılır ki, Azərbaycan cəmiyyəti guya kiber cinayətlə məşğul olur. Azərbaycan dövlətinin işi-gücü qurtarıb, bunların etikadan, əxlaqdan-kənar danışıqlarını izləməklə məşğuldur. Bunlar özləri özlərini biabır elədilər. Belə ki, kimsə deyir, serialın vaxtında çıxış eləməsinlər, camaat seriala baxacaq, Əli Kərimlinin sərsəmləməsinə qulaq asmayacaq. Deməli, insanlar serialı üstün tutur. Cəmiyyətin onlara olan münasibəti aydındır, camaat üçün bir türk serialı Əli Kərimlinin sərsəmləməsindən on qat daha əhəmiyyətlidir, çünki nə dediyini bilirlər, bu da yalan, böhtan, xalqa, dövlətə, millətə qarşı iftiralardır.

Bir tərəfdən insan hüquqlarından danışırıq, digər tərəf-dən böyük bir xalqın hüququnu pozuruq, onun hüququna qarşı çıxırıq. Mən hesab edirəm ki, qanunlarımızı bu

cəhətdən sərtləşdirməliyik. Bu milləti qorumaq bizim borcumuzdur. Biz bu millətin övladlarıyıq. Ermənidən, başqasından əmələ gələnlər nə istəyirlər, danışirlər. Amma Azərbaycan xalqının övladları bu yolda canlarını qoyublar və bundan sonra da qoyacaqlar. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Siyavuş müəllim. Musa Quliyev. Musa müəllim, buyurun.

M.Quliyev. Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkilləri, hörmətli Siyavuş müəllimin söylədiyi fikirlərlə tam şərikəm. Hesab edirəm ki, biz xalqı bütün viruslardan və zərərvericilərdən qorumalıyıq. Azərbaycanda koronavirusla mübarizə sonuncu postkarantinin mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Geridə qoyduğumuz dövrü dünyadakı vəziyyətlə müqayisəli şəkildə təhlil edərək deyə bilərik ki, Azərbaycan koronavirus pandemiyası ilə mübarizədə ən az itki vermiş, ən uğurlu nəticələr əldə etmiş ölkələr sırasındadır.

Pandemiyanın dünyada tüğyan etdiyi ağır günlərdə cənab Prezident İlham Əliyev öz xalqının əsl xilaskarı kimi mübarizənin önünə çıxdı. Bir rəhbər müdrikliyi ilə, bir sərkərdə cəsarəti ilə, bir lider qətiyyəti ilə bütün resursları bir məqsədə yönəldərək kompleks mübarizə tədbirlərinin həyata keçirilməsini təşkil etdi. Cəmi iki həftə ərzində ölkəyə 20-dən artıq laboratoriya testi gətirildi, tibbi maska, qoruyucu, kombinezon, dezinfeksiya vasitələrinin istehsalı təmin olundu. 25 xəstəxana koronavirusla mübarizə üçün səfərbər olunmuş, 10 yeni modul tipli xəstəxananın tikintisi üçün vəsait ayrılmış və artıq bu proses gedir, 250 minə yaxın insan test analizindən keçmişdir.

Vətəndaşların sağlamlığı, sosial müdafiəsi, iqtisadiyyatın qorunması məqsədi ilə büdcədən 3 milyard 500 milyon

manatdan artıq vəsait ayrılmış, Koronavirusla Mübarizəyə Dəstək Fondunda 110 milyon manatdan çox vəsait toplanmışdır. Həmişə olduğu kimi, bu prosesdə də cənab Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyeva xoşməramlı təşəbbüslərlə çıxış edərək xalqa əsl vətəndaş nümunəsi göstərdilər. Heydər Əliyev Fondu, Yeni Azərbaycan Partiyası, Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası, Qızıl Aypara Cəmiyyəti, QHT-lər, iş adamları, könüllülər genişmiqyaslı humanitar yardım aksiyalarına qoşuldular. Cənab Prezidentin irəli sürdüyü “Biz birlikdə güclüyük” şüarı bu gün və bütün dövrlərin birlik və həmrəylik himninə çevrildi. Hər günü gərgin keçən bu üç ay ərzində biz Azərbaycanın növbəti uğur tarixini yazdıq. Bu tarixin qəhrəmanı isə lider və xalq birliyi oldu. Hazırda ölkəmizdə koronavirus pandemiyası tam nəzarət altına alınmışdır. Amma bu uğurlar heç də məsuliyyət hissimizi azaltmamalıdır. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Musa müəllim. Fəzil Mustafa, buyurun.

F.Mustafa. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli millət vəkilləri, mən də hökumətin koronavirusla bağlı gördüyü möhtəşəm işləri təqdir edirəm. Musa müəllimin dediklərini təkrarlamaq istəmirəm. Amma bu dövrdə ortaya çıxan çox ciddi problemlərdən birini diqqətə çatdırmaq istəyirəm. Bu, Naxçıvana gediş-gəlişlə bağlı məsələdir. Təsəvvür edin ki, iki aydır, obyektiv səbəblərdən gediş-gəlişdə problem yaranıb. Amma bu problemi təcili çözmək lazımdır. 6–7 nəfər oraya elçiliyə gedib, hələ də elçiliyə getdiyi adamın evində qalırlar. Elə adamlar var ki, xəstədirlər, gözləyirlər, təyyarə reysi olsun, Bakıya gəlsinlər, yaxud da anası, atası rəhmətə gedib, gedə bilmir.

Bu gün Türkiyədən dövlət xətti ilə gedən 5 nəfər zabit və gizirimiz təlimlərini tamamlayıb qayıdıblar. Bakıda yaşamağa yerləri də yoxdur, ailələri ilə birlikdə qohumlarının evində qalıblar. Şəraitsiz vəziyyətdə 15 nəfər ailə üzvü ilə birlikdə qalıblar. Ona görə mən təklif edirəm, elanlar verilsin ki, 3–4 gün ərzində kim gedəcəksə, kim gələcəksə, bu adamlar təcili getsinlər və ya gəlsinlər. Ən azı bir problem azaldıla bilər. Amma bu əlaqənin tam kəsilməsi olduqca ciddi fəsadlar törədəcək və bu, insan haqlarına da müəyyən dərəcədə zidd olan problemləri ortaya çıxaracaq.

İkinci vacib məsələ Azərbaycanda ensiklopediya sistemi ilə bağlıdır. Azərbaycan ensiklopediyası, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası bərhad vəziyyətdədir. Ölkə Prezidenti bu sahəyə kifayət qədər vəsait ayırdı. Bu, intellektual fəaliyyətdir və gələcəkdə ölkənin müəyyən dərəcədə tanıtımı üçün vacibdir. Mən sizə sadə bir nümunə deyəcəyəm. Mən Paşinyanın sərsəm çıxışlarından sonra Məmməd Əmin Rəsulzadə ilə bağlı bəzi araşdırmalar apardım. Məsələyə hansı kontekstdən yanaşmağı düzgün saydım: dövlət quruculuğunda ermənilərin azərbaycanlılara münasibəti və demokratik baxış bucağından, bizim onlara münasibətimiz. Ermənistan parlamentində, “Ararat Respublikası” adlanan respublikada 80 millət vəkili olub. Onlardan 3-ü “müsəlman” adlanan millət vəkili olub. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyasında araşdırılmayıb ki, bunlar kimdir, onları iclasa buraxıblar, ya buraxmayıblar, onlara söz veriblər, ya verməyiblər. Faşizm budur. Ensiklopediyaya Xocalı soyqırımını salıblar. Xocalı soyqırımının xalq cümhuriyyətinə nə dəxli var? Təbliğatı başqa yerdə aparırlar. Bu sahəyə o qədər naşı bir münasibət var. Söhbət tək-cə bir sahənin

ensiklopediyasından getmir. Sabah bu ensiklopediya tərcümə olunacaq, kimsə məlumat götürmək istəyəcək. Nə götürəcəklər? Ona görə mən bu sahədə nizam yaradılmasını çox vacib sayıram. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Elman Nəsirov, buyurun.

E.Nəsirov. Hörmətli millət vəkilləri, hörmətli media nümayəndələri! Amerika Birləşmiş Ştatlarında əyləşib Anti-Azərbaycan fəaliyyəti göstərən, sapı özümüzdən olan baltaların “vətənpərvərliyi” kontekstində Amerika Birləşmiş Ştatlarının Prezidenti Donald Tramp Azərbaycan Prezidentini və Azərbaycan xalqını Respublika Günü münasibəti ilə təbrik etdi. Bu təbrikin ilk cümləsi Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, suverenliyini, sərhədlərinin toxunulmazlığını qəbul etdiyi və növbəti dəfə təsdiqlədiyi fikri ilə bağlı idi. Hesab edirəm ki, bu fikrin əhəmiyyəti bizim üçün ona görə mənə kəsb edir ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Prezidentinin məlum təbrik məktubundan bir neçə gün öncə bu ölkənin Minnesota ştatının senatı qondarma Dağlıq Qarabağ rejiminin tanınması ilə bağlı bir qətnamə qəbul etmişdi. Bu reallıq fonunda fəvqəldövlətin Prezidentinin Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyü ilə bağlı ifadəsinin böyük mənası var.

Hər kəsə bəllidir ki, Birləşmiş Ştatlar dünyanın ən nəhəng fəvqəldövlətidir. Hesab edirəm ki, bu reallıq fonunda Trampın məktubunda “iki böyük dövlət və xalq” ifadəsinin işlənməsi Birləşmiş Ştatların rəhbərliyi səviyyəsində Azərbaycan dövlətinə və xalqına yüksək qiymət verdiyini bir daha göstərir. Eyni zamanda, məlum olur ki, Azərbaycanda gedən proseslər okeanın o tayında çox diqqətlə izlənilir. Azərbaycanda gedən islahatlar kursu, cənab Prezidentin bu istiqamətdə atdığı addımlar çox

diqqətlə təhlil olunur və Trampın məktubunda Azərbaycanda demokratik proseslərlə bağlı atılan addımların təqdir olunması, islahatlar kursunun müdafiə edilməsi, Azərbaycanın beynəlxalq sülhə və təhlükəsizliyə verdiyi töhfənin təqdir olunması, hesab edirəm ki, heç bir halda təsadüfi seçilmiş ifadələr deyil, Azərbaycan dövlətinin, onun rəhbərinin atdığı olduqca əhəmiyyətli, möhtəşəm addımların dünyanın fəvqəladə dövləti tərəfindən təqdir olunması, müdafiə olunması ilə bağlıdır.

Çox sevindirici haldır ki, bizim millət vəkili ölkə Prezidentinə Birləşmiş Ştatların dövlət rəhbərinin göndərdiyi bu təbrik məktubunu geniş işıqlandırdılar, bu məsələdə çox böyük fəallıq nümayiş etdiriblər. İnanın ki, hadisələri bu cür izləyəndə Siyavuş müəllimin fikrinə dəstək olaraq söyləyim ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarında oturan o antimillətçi ünsürlərin imkanları olsa idi, Trampın məktubundan belə imtina eləyərdilər...

Sədrlik edən. Sağ olun. Zahid Oruc. Buyurun, Zahid müəllim.

Z.Oruc. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkili, son 5 ildə ölkəmizdə bütün hakimiyyət qollarında yüksək vəzifəli şəxslər də daxil olmaqla, köklü kadr dəyişiklikləri həyata keçirilib. Bu, dövlət sirlərinin etibarının qorunmasını və milli təhlükəsizliyə aid edilən məlumatların yayılmamasını yenidən aktuallığa çevirir. Əlbəttə, hamımız keçmiş MTN-nin və onun yüksək rütbəli rəhbərliyinin dövlətimizin mənafeyinə, millətimizin qanuni haqlarına necə zərbə vurduqlarını yaxşı bilirik. Bununla belə, sirləri təkcə təhlükəsizlik orqanları qorumur. İndi artıq istifadə olan və mühüm dövlət məlumatlarına bir vaxtlar çıxış səlahiyyəti qazanan adamların hazırkı məsuliyyətindən bəhs eləmək də çox vacibdir. Dərin təhlillər göstərir ki,

Azərbaycan dövlətinin siyasi, hərbi və milli təhlükəsizliyinə aid olan, eləcə də dövlətin elitasında təmsil olunan şəxsləri daim gərginlik, özünümüdafiə və şantaj hədəfində saxlamağa xidmət eləyən məlumatların açıq informasiya məkanına çıxarılması davam edir, hakimiyyətə düşmənlər kəsilən qüvvələrin çıxışlarında, o cümlədən digər yazılarda kod altında olan məlumatların izi açıq görünür. Bunlar cinayət əməlləridir. Dövlət idarəçiliyi informasiya daşıyıcılarından ən azı 25–30 il dövlət mənafeyini, həmin o sirləri qorumağa dair imzaladıqları sənədlərə əməl etməyi tələb edir. Doğrudur, müasir dünyada dövlət sirlərinin qorunması həddən artıq çətinləşib. Xüsusilə “WekeLeaks” hadisələri göstərdi ki, BMT rəhbərini, Almaniya kanslərini və yüzlərcə siyasi, hərbi şəxsləri hər addımda izləməyi qarşısına məqsəd qoyan ABŞ elitası, dövlət katibi xanım Klintonun özü də o vaxt məxfi məlumatların kütləvi yayılması fonunda böyük zərbə aldı. Lakin müasir kommunikasiya vasitələrinin ən yüksək səviyyəyə çatması fonunda belə dövlət sirlərini qorumadan milli mənafeləri təmin etmək mümkün deyil.

Hamımız yaxşı başa düşürük ki, ölkəmiz müxtəlif kəşfiyyat və casus qrupların hədəfindədir. Bununla belə, bəzən adi ictimai mərasimlərdə, məhəlli söhbətlərdə sabiq vəzifə adamlarının dövlətlərarası danışıq və görüşlərdə ölkə rəhbərinin müxtəlif siyasi plan və strategiyalarına aid olan qapalı söhbətləri necə ictimailəşdirdiklərinin şahidi olursan. Sabah o kateqoriyalı şifrəli məlumatlar silahlı qüvvələrimiz, hərbi resurslarımız, taktiki planlarımız və ya dövlətlərarası məxfi razılaşmalar haqda olsa, o zaman nə edəcəyik? Bir çox ölkələrdə müharibə şəraitinə görə sirlərə çıxış məhdudlaşdırılıb, sərtləşdirilib, üçqat əlçatanlıq sistemi tətbiq olunub. Kim düşünürsə ki, indi dünya

məxfilik baxımından aktuallığını itirib və hər şey əlçatandır, şəffafdır, o, səhv eləyir, hətta məsuliyyətsizcə yanaşır. Azərbaycan dövlətinin taleyində baş verən tələyüklü dövrdə sabiq vəzifə adamlarına təkrarən məlumatları yaymamağa dair öhdəlik aktlarını təzədən imzalatmaq lazımdır. Bizim “Dövlət sirri haqqında” Qanunumuz 15 ildir ki, qəbul olunub, onu yeniləməyə ehtiyac var. O cümlədən cənab Prezident burada informasiya təhlükəsizliyi ilə bağlı bəyan etdi ki, onu da yenidən qəbul...

Sədrlik edən. Sağ olun. Azay Quliyev. Buyurun, Azay müəllim.

A.Quliyev. Sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli həmkarlar, mən bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bilirsiniz ki, Ermənistan növbəti təxribata hazırlaşır, mayın 21-də Şuşada nə isə bir mərasim şousu, qondarma bir rejimə tədbir düzənləmək istəyir. Azərbaycan ictimaiyyəti bu təxribata, əlbəttə ki, çox həssaslıqla yanaşır və bu, ictimaiyyətdə haqlı olaraq narazılıq və qəzəb oyadır. Bu, başadüşüləndir və hesab edirəm ki, torpaqlarımız nə qədər işğal altındadır, Azərbaycan ictimaiyyəti narahat olmalıdır. Biz izləyirik, bəzi qruplar, xüsusilə xaricdə oturub Azərbaycanla bağlı yalan məlumatlar yayan şəxslər tərəfindən buna ayrıca bir yanaşma mövcuddur. Burada siyasi maraqların açıq şəkildə müdafiə olunması və bu hadisədən dövlətə qarşı sui-istifadə edilməsi halları var. Mən hesab edirəm, buna etiraz etmək lazımdır. Çünki bilirik, niyə bu Şuşada təşkil olunur, səbəbi aydındır.

Martın 31-də Ermənistan faktiki olaraq çox ciddi bir fiaskoya uğradı. Qondarma seçki keçirməklə bütün dünyanın, beynəlxalq təşkilatların qınağına tuş gəldi. Bilirsiniz ki, istisnasız olaraq bütün beynəlxalq təşkilatlar, BMT, Avropa İttifaqı, Avropa Parlamenti, ATƏT-in

Minsk qrupu, ATƏT-in Parlament Assambleyası, AŞPA, Qoşulmama Hərəkatı və aparıcı ölkələr bu “seçkiləri” qeyri-leqitim adlandırdı, bunun hər hansı bir siyasi, yaxud da hüquqi nəticəsinin olmadığını bildirdi. Belə bir vəziyyətdə Ermənistana, xüsusilə Paşinyana öz ictimai reputasiyasını reanimasiya etmək üçün, əlbəttə ki, bu cür şoular lazımdır. Bu seçkilərə olan münasibət bir daha onu göstərir ki, Ermənistanın 30 il apardığı işğalçı siyasətinə dünya ictimaiyyəti “yox” dedi. Bu, faktiki olaraq Ermənistan siyasətinin çox ciddi şəkildə iflasa uğraması deməkdir. Mən hesab edirəm ki, bütün dünya qurumlarının və ayrı-ayrı dövlətlərin Ermənistanın qanunsuz fəaliyyətinə bu cür reaksiya bildirməsi Azərbaycanın, doğrudan da, böyük diplomatik uğurudur, cənab Prezidentin apardığı siyasətin konkret olaraq nəticəsidir. Belə olan halda, Paşinyan, təbii ki, hər bir təxribata əl atır və belə bir şou düzəltməklə, Azərbaycanın ictimai-siyasi proseslərinə təsir etmək istəyir. Ancaq mənə belə gəlir ki, biz daha güclü olmalıyıq, bu gün dövlətimizin ətrafında daha sıx birləşməliyik, ordumuzun güclənməsi üçün daha çox işlər görməliyik. Mən düşünürəm ki, Azərbaycan ordusunun dünən başladığı hərbi təlimlər Ermənistanın bu təxribatına ciddi bir cavabdır, gözəl bir siqnaldır. Hesab edirəm ki, bu münaqişənin həllində son sözü Azərbaycan ordusu deyəcəkdir. Mən buna əminəm və hesab edirəm ki, ictimaiyyət də bu barədə daha təmkinli olmalıdır. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Azay müəllim. Hörmətli həmkarlar, bizim bu müzakirələr üçün 10 dəqiqə vaxtımız var. Mən görürəm ki, yuxarıda bir narazılıq hissi var. Təklif edirəm, 3 nəfər oradan çıxış edə bilər. Çünki bizim cəmi 10 dəqiqə vaxtımız var. Gəncəliyev Tural, xahiş edirəm.

T.Gəncəliyev. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, tə-

şəkkür edirəm. Diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm ki, son zamanlar Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Azərbaycanlı İcmasının fəaliyyətini ən yaxından izləyənlər sırasında Dağlıq Qarabağ bölgəsinin erməni sakinləri də vardır. Hətta təqdirəlayiq haldır ki, bəzi erməni sakinləri bizə – Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Azərbaycanlı İcmasına müraciət edərək Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri çərçivəsində, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğun şəkildə bizimlə birlikdə sülh şəraitində yaşamaq istədiklərini bildirmişlər. Mən bu yüksək parlament kürsüsündən istifadə edib həm Xankəndi şəhərindən seçilən deputat kimi, həm də Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Azərbaycanlı İcmasının rəhbəri kimi həmin ermənilərə müraciət edərək bildirmək istəyirəm ki, onlar özləri kimi rasional düşünən digər erməni sakinlərini öz ətraflarında birləşdirməli, Dağlıq Qarabağın azərbaycanlı icması ilə birlikdə tezliklə Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsində birlikdə sülh şəraitində yaşamaq üçün hərəkətə keçməli və işğalçı Ermənistan qüvvələrinin, işğalçı rejimin oradakı mövcudluğuna son qoymalıdırlar.

Ümumiyyətlə, bizim bu fəaliyyətimiz, Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Azərbaycanlı İcmasının beynəlxalq fəaliyyəti son zamanlar qarşı tərəfdə çox qıcıq doğurur. Bu da təəccüblü deyil. Çünki son zamanlar biz istər Ermənistan, istərsə də işğalçı rejimin təxribatçı bəyanatlarının şahidi olmuşuq. Onlar Dağlıq Qarabağ azərbaycanlılarının topluluğunu, bizim əhalini görməməzlikdən gəlirlər, inkar edirlər. Lakin onlara çox gözəl cavabı 2019-cu ildə ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri verdilər. Onlar məhz bizimlə keçirdikləri görüşdən sonra iki dəfə bəyanat verərək münaqişənin maraqlı tərəfləri qismində erməni və

azərbaycanlı icmalarının mövcudluğuna bir daha diqqət çəkildilər. Bu da onlara daha bir gözəl cavab oldu.

Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Azərbaycanlı İcmasının mövcudluğu, bizim çıxışlarımız onları çox qorxudur. Bəlkə də onlar BMT-nin, Avropa Şurasının və digər beynəlxalq təşkilatların sənədlərindən o qədər qorxmurlar. Lakin məhz Dağlıq Qarabağdan gələn bir insanın, misal üçün, Şuşalı, Qarabağlı olaraq mənim çıxışım onları çox narahat edir. Mən mayın 15-də ATƏT Parlament Assambleyasının onlayn konfransında hörmətli Azay müəllimlə birlikdə iştirak etdik. Çıxış etdikdən sonra Ermənistan nümayəndəsinin qeyri-konstruktiv, çox qıcıqlanmış reaksiyasının şahidi olduq. Çünki onlar bizim mövcudluğumuz qarşısında heç nə deyə bilmirlər, etnik təmizləməyə məruz qalmış əhali olaraq geri qayıtmaq, insan hüquqlarımızın bərpa edilməsi uğrunda çağırışlarımız qarşısında konkret olaraq heç bir arqument, fakt qoya bilmirlər. Mən bir daha həmin Dağlıq Qarabağ ermənilərini çox ciddi düşünməyə və öz gələcəkləri üçün qəti addımlar atmağa, bizimlə birlikdə yaşamağa hazır olduqlarını bəyan etməyə çağırıram. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Tural müəllim. 2 nəfər çıxış edəcək. Qənirə Paşayeva və yuxarıdakı lojadan Naqif Həməzəyev. Qənirə xanım, buyurun.

Q.Paşayeva. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Hörmətli həmkarlarım, mətbuat və media nümayəndələri, mən həmkarlarım Azay müəllimin, Siyavuş müəllimin, Musa müəllimin burada qaldırdıqları təklifləri dəstəkləyərək bir məsələyə diqqəti yönəltmək istəyirəm. Harada doğulub, yaşamağımızdan asılı olmayaraq, biz bu gün bütün gücümüzü toplayıb Azərbaycan gerçəklərinin dünyada daha çox yayılmasına, tanınmasına, yalanlara qarşı mü-

barizədə səfərbərliyimizi daha da artırmalıyıq. Cənab Prezidentimizin bütün beynəlxalq platformalarda işğalçı Ermənistanın həm keçmiş, həm də indiki rəhbərliyinin faşizm ideologiyasına dəstəyini ifşa etməsindən, Paşinyanın babasının bu əməkdaşlığı ilə bağlı məsələnin arxiv sənədləri ilə, bütün tarixi faktlarla ortaya çıxmasından sonra erməni təbliğatı Azərbaycan tarixinə qarşı yeni yalanlarla, böhtanlarla, ittihamlarla çıxış etməyə başlayıb. Biz də buna qarşı gücümüzü artırmalıyıq. Cənab Prezident Monte Melkonyana heykəl qoyulması ilə bağlı Ermənistanın beynəlxalq terrora verdiyi dəstəyi həmişə vurğulayırdı ki, əgər Ermənistan beynəlxalq səviyyədə tanınan bir terrorçuya heykəl qoyursa, bu, artıq Ermənistan siyasətinin iç üzünü göstərir. Qaregin Nijdeyə qoyulan heykəl də, əslində, Ermənistanın həm keçmiş, həm də bugünkü rəhbərinin bu ideologiyaya müsbət münasibətini bir daha göstərmiş olur. Paşinyanın ailəsi ilə bağlı ortaya çıxan sənədlərdən sonra, çox təəssüf ki, ermənilər cümhuriyyət qurucularımıza hücumlara, yeni yalan, böhtan kampaniyasına başlayıblar. Biz – millət vəkilləri, siyasətçilər, tarixçilərimiz, diasfordakı insanlarımız buna qarşı cavablarımızı ciddi şəkildə verməliyik. Bir şeyi də qeyd etməliyik ki, məhz o insanların çoxu elə erməni terrorunun qurbanı olmuşdular.

Mən qurumlarımıza bir müraciəti səsləndirmək istəyirəm. Fətəli xan Xoyski – İstiqlal Bəyannaməsində imzası olan böyük şəxsiyyətimiz, Baş nazirimiz erməni terrorunun qurbanı olub. Həsən bəy Ağayev – parlamentin Sədr müavini, hər iki şəxsiyyətimiz Tiflisdə ermənilər tərəfindən, Daşnaksütyunun üzvləri tərəfindən qətlə yetirilib, məzarları da Tiflisdədir. Bu il onların qətlə yetirilməsindən 100 il ötür. Behbud xan Cavanşir – Qarabağın

qurucusu Pənahəli xanın nəvəsi və Azərbaycanın daxili işlər naziri İstanbulda Daşnaksütyunun üzvü Misak Torekyan tərəfindən qətlə yetirilib. Bu böyük şəxsiyyətlərimizə Bakının mərkəzində büstlərin qoyulması, onların erməni terrorunun qurbanı olmasının vurğulanması bu 100 illik dövrdə çox yaxşı olardı, həqiqətlərimizin də təbliğinə kömək edərdi.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Qənirə xanım. İndi yuxarı cərgələrdən Naqif Həməzəyev, buyurun.

N.Həməzəyev. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, KİV nümayəndələri! Sahibə xanım, mənə söz verdiyiniz üçün təşəkkür edirəm. Bu dövrdə möhtərəm cənab Prezidentin rəhbərliyi ilə dövlətimiz pandemiya qarşı mübarizə aparır. Xalqımız da bu prosesdə dövlətimizi, hökumətimizi dəstəkləyir. Təəssüflər olsun, bəzi utancverici hadisələr baş verdi ki, bunlar, həqiqətən, Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü olaraq mənə də çox narahət edir. Bu, təbii ki, rüşvətxorluqla bağlı olan məsələlərdir. Mən bu gün bununla əlaqədar bir məsələni səsləndirmək istəyirəm. Bu da məmurların, vəzifəli şəxslərin gəlir deklarasiyasını təqdim etməsi ilə bağlıdır. Bilirsiniz ki, 2020-ci ilin fevral ayında möhtərəm cənab Prezidentimiz tərəfindən xüsusi sənəd imzalanıb və bu sənəddə tövsiyə olunur ki, məmurlar, vəzifəli şəxslər gəlir bəyannamələri təqdim etməlidir. Ancaq təəssüf ki, bu məsələ hələ də həllini tapmayıb. Sahibə xanım, mən Sizdən çox xahiş edirəm, mümkündürsə, biz millət vəkili olaraq bir nümunə göstərək, ilk olaraq biz bu prosesə öz töhfəmizi verək. İnanıram ki, deputatlar bunu edərsə, digər vəzifəli şəxslər, məmurlar da artıq məcbur qalıb, öz gəlirləri, mülkləri haqqında bəyannamə verəcəklər. Belə olduğu təqdirdə, hüquq mühafizə orqanlarının işi asan olacaq, onlar hər bir

şəxsin fəaliyyətini nəzarətdə saxlaya biləcəklər. Eyni zamanda, xalqımızın vəsaitinə, dövlətimizin vətəndaşlar üçün ayırdığı pula, yardıma artıq heç bir məmur göz dikməyəcəkdir. Düşünürəm ki, o zaman bir daha sürətlə rüsvətxorluğa qarşı mübarizə apara bilərik.

Sahibə xanım, qeyd etmək istəyirəm ki, çox sağ olun, təşəkkür edirəm, qısa bir müddətdə elektron sənəd dövriyyəsi, elektron dövlətin qurulması prosesinə artıq Milli Məclis də töhfə verir. Bilirəm ki, qısa bir müddətdə deputat ofisləri də bu prosesdə yaxından iştirak edəcəkdir. Çox xahiş edirəm, mümkündürsə, bu prosesi bir az da sürətləndirək ki, bizim müraciət etdiyimiz məktublar, nazirliklərə və qurumlara göndərdiyimiz o müraciətlər çox asanlıqla cavablansın. Açıq deyirəm, bu pandemiya dövründə bəzi müraciətlər, məktublar var ki, hələ də cavabsız qalır. Ancaq biz də elektron dövlət layihəsinə qoşulsaq, artıq o müddət ərzində həmin qurumlar o məktubları cavablandıracaqdır. Biz də vətəndaşlarımızın, seçicilərimizin müraciətlərini qısa müddətdə həll edə biləcəyik. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun, Sahibə xanım.

Sədrlik edən. Sağ olun, Naqif müəllim. Xatırladım ki, seçki zamanı hər birimiz o bəyannaməni doldurmuşuq, vermişik. Onu yadınızdan çıxarmayın.

Sonuncu çıxış. Fəzail müəllim söz istədi. Fəzail müəllim, buyurun.

F.İbrahimli. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Mən Qənirə xanımın toxunduğu bir məsələyə bir növ öz münasibətimi bildirmək istəyirəm. Kifayət qədər ciddi bir məsələyə toxundu. Qarşıdan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin bayramı gəlir. Erməni mətbuatında, onun rəhbərliyində cümhuriyyət bayramına, onun liderinə qarşı mət-

buatda kütləvi böhtan və şər yağdırılır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin banisi Məmməd Əmin Rəsulzadə Paşinyanın babası ilə müqayisə olunur. İttiham belə qoyulur: “Əgər mənim babam faşizmə xidmət edibsə, sizin liderinizin də faşizm ilə əlaqəsi olub”. Ancaq bu sayıqlamadır. Çünki insan həyatında iki dəfə sayıqlayır. Bu, xəstəlik zamanı hərarət qalxanda və zərbə nəticəsində beyin zədələndə baş verir. Bu, siyasi zərbə almış Paşinyanın sayıqlamasıdır.

Paşinyanın babasına “faşistpərəst” adı veriblər. Bu, Paşinyanın babası üçün kifayət qədər böyük bir ehtiramdır. Nə mənada? Pərəst o adam olur ki, o, istədiyi ideologiyaya – kommunizmə, sosializmə, faşizmə sevgi bəsləyir. Paşinyan pərəstiş, faşistpərəst olmayıb, o xəyanət edib, ideologiyadan istifadə edib. O, bütün fəaliyyətində erməni millətini deyil, fiziki mövcudluğunu qoruyub saxlamaq və faşizmdən bir pay almaq üçün istifadə edib.

Müqayisə edək: Məmməd Əmin Rəsulzadə Azərbaycan dövlətinin yaradıcılarından biridir. Paşinyan kimdir? Kommunist ideologiyasına xidmət edib əsir düşəndən sonra faşist ideologiyasına xidmət edən bir adam olub. Stalin Məmməd Əmin Rəsulzadəni özü ilə apardı. O da boynunu əyib, milli ruhu dayandırıb, müticəsinə xidmət edib Stalindən çox pay ala bilərdi. Amma nifrət etdiyi o kommunist ideologiyasından imtina edib, canını götürüb qaçdı, ömrünün axırına qədər o ideologiyaya nifrət bəslədi və ona qarşı təbliğat apardı.

Paşinyan özü müraciət edib, əsir düşüb, faşistlərdən nə isə qoparmaq istəyib. Amma Məmməd Əmin Rəsulzadəni dəvət ediblər. Çünki böyük lider, Şərq dünyasının bilicilərindən biri kommunist ideologiyasına qarşı barışmaz bir adam idi. Nəticə: “Azərbaycan müstəqil olmalıdır” deyə istəyini ortaya qoyanda “ölkəni tərk etməlisən” deyildi. Paşinyanın

babası isə 43-cü ildə imdad diləyib və uğursuz nəticə əldə edib. Ona görə bu məsələlərdə hər birimiz bu məqamları xüsusi gündəmə gətirməliyik. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Fəzail müəllim. Hörmətli həmkarlar, bu siyahıda kimin adı varsa və çıxış eləməyə vaxt çatmadısa, xatırladım ki, çıxışları yazılı surətdə Kətibliyə verə bilər.

İndi isə hörmətli həmkarlar, gündəliyin 1-ci məsələsinə keçirik. Bildiyiniz kimi, qanunvericiliyə uyğun olaraq, bugünkü iclasda biz İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinatorun illik məlumatını dinləyəcəyik. Parlamentə illik məlumatı Azərbaycan Respublikası daxili işlər nazirinin birinci müavini Seyfulla Əzimov təqdim edəcək. Seyfulla müəllim, buyurum.

S.Əzimov, Azərbaycan Respublikası daxili işlər nazirinin birinci müavini.

Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, məlum olduğu kimi, fundamental insan hüquq və azadlıqlarını pozan və beynəlxalq təhlükəsizliyə təhdid yaradan insan alveri cinayətkar birliklərin külli miqdarda qanunsuz gəlir əldə etməsinə, milyonlarca insanın qurbana çevrilməsinə şərait yaradan kriminal əməllərdəndir. Əksər ölkələrdə mövcud olan bu problemə dair sonuncu qlobal hesabatla görə, müəyyən edilmiş qurbanların dördü üçün qadınlar, 30 faizini isə uşaqlar təşkil edir. Hesabatın əhatə etdiyi 2019-cu il “Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında Palermo Protokolu”nun 15-ci il dönümünə təsadüf edir. Məhz bu beynəlxalq səbəbdən irəli gələn öhdəliklərin icrası bir çox dövlətlərdə qurbanların müəyyən edilməsi işini və onları müdafiə mexanizmlərinin təkmilləşməsinə, cinayət təqibi-

nin və ədalət mühakiməsinin effektivliyinin artırılmasına yönəlmiş qanunvericilik aktlarının qəbulunu şərtləndirmişdir. Nəticədə aşkarlanan qurbanların və məsuliyyətə cəlb edilənlərin sayında ilbəil artım müşahidə edilmişdir.

2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasında da aidiyyəti dövlət orqanları, vətəndaş cəmiyyətləri institutları və beynəlxalq tərəfdaşlarla birgə görülən işlərlə müvafiq sahədə əməliyyat şəraiti qeydiyyatda saxlanılmış, risk qrupuna aid şəxslər bu cinayətlərdən müdafiə olunmuş, qurbanlar fiziki, psixoloji və sosial reabilitasiya prosedurları ilə əhatə edilmişdir. İlk növbədə qeyd edim ki, ölkəmizdə insan alveri cinayətlərinə qarşı mübarizənin mütərəqqi qanunvericilik bazası formalaşmış və müvafiq tədbirlər hesabat ilində də davamlı olmuşdur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklərlə insan alverindən zərər çəkmiş əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə dövlət rüsumu ödəmədən ölkədə müvəqqəti yaşamaq icazəsi verilmiş, eləcə də ödənişli əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaq öhdəliyi onların üzərindən götürülmüşdür.

Ötən il Azərbaycan “Uşaqların cinsi istismardan və cinsi zorakılıqdan müdafiəsi haqqında” Avropa Şurasının Konvensiyasını ratifikasiya etmiş, habelə daha bir qanunla təsdiq edilmiş protokolda Rusiya Federasiyasının, İran İslam, Qazaxıstan respublikalarının və Türkmənistanın aidiyyəti dövlət orqanları ilə qadın və uşaq alveri cinayətlərinə qarşı mübarizədə əməkdaşlığın mexanizmləri müəyyən olunmuşdur.

“İnsan alverinə qarşı mübarizə” və “Gənclər siyasəti haqqında” qanunlarda edilmiş dəyişikliklərdə psixoloji reabilitasiya və psixoloji korreksiya qurbanları göstərilən sosial xidmətlərə, insan alverinin qurbanı olmuş gənclər

isə risk qrupuna aid edilmişdir. Hökumət tərəfindən bir sıra mühüm qərarlar qəbul edilərək müvafiq hüquqazidd əməllərdən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə ödənilən müavinətin məbləği 400 manatdan 700 manata-dək artırılmış, ölkədaxili və beynəlxalq sənişin və yük-daşımaları yerinə yetirən sürücülər hazırlayan təlim müəssisələrinin insan alveri ilə bağlı mövzuları tədris etmək öhdəlikləri müəyyən olunmuşdur.

Maarifləndirmə işi davam etdirilərək elektron təhsil modulunun tətbiqi, sosial şəbəkələrdə seminarların və kampaniyaların keçirilməsi kimi yeni ictimai məlumatlandırma üsullarına və vasitələrinə üstünlük verilmişdir. Daxili İşlər və Təhsil nazirliklərinin birgə təşkilatçılığı ilə respublikanın 55 şəhər və rayonun orta, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrində insan alverinə və məcburi əməyə qarşı mübarizəyə dair seminarlar təşkil olunmuşdur. Tədbirlərə hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları, yerli icra hakimiyyətlərinin nəqliyyat, təhsil, sosial müdafiə, məşğulluq mərkəzlərinin, vətəndaş cəmiyyətinin, kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri, tibb işçiləri və sahibkarlar cəlb edilmişdir. Xüsusi polis qurumunun dəstəyi ilə Bakı şəhərində maarifləndirmə kampaniyası da keçirilərək təşviqat xarakterli videolar, müxtəlif dillərdə 100 mindən çox təbliğat materialı, həmçinin televiziya və radio kanallarında, video portallarda xüsusi verilişlər hazırlanıb yayımlanmışdır.

Cəza çəkməkdən azad olunmuş qadınların və yetkinlik yaşına çatmayanların insan alverinin qurbanına çevrilməməsi üçün penitensiar xidmətin müvafiq müəssisələrində məhbuslarla görüşlər təşkil edilmiş, onlara hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı zəruri məlumatlar verilmişdir. Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanmış maarif-

ləndirici bukletlər Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin dəstəyi ilə respublikanın bütün “ASAN” xidmət mərkəzlərinə paylanılmış, sosial şəbəkələrdə və internet informasiya resurslarında yerləşdirilmişdir.

Dövlət Miqrasiya Xidmətinin və Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının birgə layihəsi çərçivəsində 1800-dən çox əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin iştirakı ilə ölkədə olma və yaşama qaydalarına, insan alverindən və məcburi əməkdən müdafiə üsullarına dair seminarlar keçirilmişdir. Maarifləndirmə tədbirlərində Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi, Təhsil, Mədəniyyət, Gənclər və İdman nazirlikləri, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, şəhər, rayon icra hakimiyyətləri yaxından iştirak etmişlər. Təbliğat işinin təşkilində qeyri-hökumət təşkilatları koalisiyasının, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının və kütləvi informasiya vasitələrinin böyük əməyi olmuş, 18 ictimai birlik Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən mükafatlandırılmışdır. Bununla bərabər, qeyri-hökumət təşkilatlarının təqdim etdiyi 20 müvafiq layihə, o cümlədən 3 sığınacağın və 5 reabilitasiya mərkəzinin maliyyələşdirilməsinə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən 209 min manat vəsait ayrılmışdır. İnsan alverinə qarşı mübarizəni və sosial reabilitasiyanı həyata keçirən dövlət orqanlarının və vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri peşə hazırlığı kurslarına cəlb olunmuş, xüsusi polis qurumunun əməkdaşları xarici dövlətlərdə və ölkəmizdə keçirilmiş 51 konfrans, seminar və təlimlərdə, habelə təlimatçı qismində 17 beynəlxalq tədbirdə iştirak etmişlər. İnsan alverinə dair mövzuların tədrisi xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrində də təşkil

olunmuş, eləcə də səhiyyə, sosial müdafiə və orta ümum-təhsil sahələrinin işçiləri, insan alverinin qurbanları reabilitasiya, tibbi və psixoloji yardım mövzularında təlimlərə və dəyirmi masalara cəlb edilmişlər. Xarici və yerli ekspertlərlə birgə sahibkarlar üçün keçirilmiş treninqlərdə insan alveri qurbanlarının və potensial qurbanların işə götürülməsi ilə bağlı təşviqat aparılmış, insan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin mütəxəssislərinə peşəkar tibbi, psixoloji və digər yardımların göstərilməsinin əsasları öyrədilmişdir.

2019-cu ildə xarici tərəfdaşlarla və təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqələrin yeni keyfiyyət səviyyəsinə yüksəldilməsi də diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Mənşə və təyinat ölkələrinin aidiyyəti dövlət orqanlarının nümayəndələri ilə görüşlərdə məlumat mübadiləsinin intensivliyinin artırılması, qurbanların öz ölkələrinə qaytarılmasının sadələşmiş mexanizmləri, axtarışa elan edilmiş təqsirləndirilən şəxslərin ekstradisiyası və başqa vacib məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır. Eyni zamanda, aidiyyəti beynəlxalq təşkilatların, Amerika Birləşmiş Ştatlarının dövlət departamentinin, bu ölkənin Azərbaycanadakı səfirliyinin, Türkiyə Daxili İşlər Nazirliyinin təmsilçiləri ilə görüşlərdə insan alverinə qarşı mübarizədə əməkdaşlığın perspektivləri müzakirə edilmişdir.

Hesabat ilində məcburi əməyin qarşısının alınması üzrə həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirləri ilə 4 müvafiq əməl müəyyən edilmişdir. Araşdırmalar nəticəsində 6 qurbanın 5-nin Rusiya Federasiyasında tikinti sahəsində istismar edildiyi, 1 azyaşlının respublikada məcburi dilənçiliyə məruz qaldığı müəyyən edilmişdir. Hər bir fakt üzrə istintaq aparılaraq təqsirkar şəxslər məhkəmə məsuliyyətinə verilmişdir.

Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin Əmək Münasibətlərinin Monitoring Mərkəzi tərəfindən keçirilən yoxlamalarda 120 tikinti obyektində 351 nəfərin əmək və ya xidməti müqaviləsi olmadan çalışdığı aşkarlanaraq 4 işəgötürən təşkilat barədə toplanmış materiallar Baş prokurorluğa göndərilmiş, daha 39-u haqqında, ümumilikdə, 454 min manat inzibati cərimə tətbiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən sosial islahatların nəticəsi olaraq 2018-ci il ilə müqayisədə ötən il bağlanan əmək müqavilələrinin ölkə üzrə 153 min artması, o cümlədən 100 min müqavilənin özəl sektorun payına düşməsi qeyri-formal məşğulluğun aradan qaldırılması ilə bərabər, məcburi əmək cinayətlərinin profilaktikasında da mühüm amillərdən olmuşdur.

Bu sahədə daha bir əhəmiyyətli tədbir ölkədə olma və yaşama qaydalarını pozan 11564 əcnəbinin müəyyənləşdirilib inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi və onlardan 8093 nəfərin respublikanın hüdudlarından inzibati qaydada çıxarılmasıdır. Uşaq əməyinin istismarının qarşısının alınması məqsədi ilə keçirilmiş reydlər zamanı ailə mühitindən, pedaqoji və ictimai təsir vasitələrindən kənar qalan, küçələrdə işləyən və dilənçilik edən 430 uşaq aşkar edilmişdir. Aparılmış araşdırmalarla onlardan yalnız 1-nin məcburi əməyin qurbanı olması təsdiqlənmişdir. Digər hallar üzrə cinayət tərkibi müəyyən edilmədiyindən övladların təlim-tərbiyəsi ilə bağlı üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirməyən 180 valideyn barəsində inzibati tənbeh tədbirləri görülmüş, eləcə də yerli icra hakimiyyətləri yanında komissiyalara və digər əlaqədar təşkilatlara 670 material göndərilmişdir.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, DOST mərkəzləri tərəfindən isə övladlığa götürülmüş, qəyyumluğa və himayəyə verilmiş 78 uşağın yaşadığı ünvanlarda monitorinqlər keçirilərək hər birinə zəruri sosial yardımlar göstərilmişdir.

Onu da qeyd edim ki, müvafiq qanunvericilik aktlarına əsasən sahibkarlıq subyektlərində yoxlamalar dayandırıldığından son illər kənd təsərrüfatı, ictimai iaşə və digər sahələrdə məcburi əməklə bağlı faktların aşkarlanması üzrə monitorinqlər aparılmır. Ancaq məsələnin əhəmiyyəti nəzərə alınaraq həmin yoxlamaların bərpa olunması üçün Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən aidiyyəti üzrə məsələ qaldırılmışdır.

Hörmətli millət vəkilləri, hesabat ilində insan alveri cinayətlərinin aşkarlanması və təqsirkar şəxslərin məhkəmə məsuliyyətinə verilməsi sahəsində fəaliyyət də məqsədyönlü xarakter daşmışdır. Həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirləri ilə 186 insan alveri, o cümlədən 4 məcburi əmək, habelə insan alveri məqsədi ilə sənədlərdə qanunsuz hərəkətlərlə əlaqədar 36 cinayət qeydə alınmış, 10 nəfərdən ibarət 4 cinayətkar qrup zərərsizləşdirilmiş, axtarışa elan olunmuş 35 təqsirləndirilən şəxsin 54,3 faizi tutulmuşdur. İnsan alveri və məcburi əmək cinayətlərinə görə başlanmış cinayət işlərindən 27-nin istintaqı tamamlanaraq 27 təqsirləndirilən şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmiş, 42 insan alverçisi barədə ittihamedicini hökmlər çıxarılmışdır. Müəyyən edilmiş 91 insan alveri qurbanından 89-u Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, 2-si əcnəbi olmuşdur. Qurbanlardan 54-ü istismar məqsədi ilə Türkiyə Respublikasına, 16-sı Qətər Dövlətinə, 8-i İran İslam Respublikasına, 5-i Rusiya Federasiyasına aparılmış, 5-i Birləşmiş Ərəb Əmirliklərində, 3-ü Azərbaycanda

istismara məruz qalmışdır. Onlardan 78-i Daxili İşlər Nazirliyinin sığınacağına yerləşdirilərək, hər birinə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin yardım mərkəzi və qeyri-hökumət təşkilatları ilə qarşılıqlı, əlaqəli tibbi, psixoloji, hüquqi yardımların göstərilməsi təmin edilmişdir. Nəticədə 14 qurban iş ilə təmin edilmiş, 45-i peşə kurslarına göndərilmiş, 58-i ailələrinə qaytarılmış və hər birinə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarına əsasən birdəfəlik müavinət ödənilmişdir. Qurbanların övladları da diqqət mərkəzində saxlanılaraq 23 nəfər uşaq məktəbəqədər təhsil proqramına yönəldilmiş, 15 nəfərin atalığı müəyyən edilərək aliment ilə təmin olunmasında, 18 nəfərə lazımi sənədlərin alınmasında köməklik göstərilmişdir.

Xarici ölkələrdə əmək fəaliyyəti, təhsil, əcnəbilərlə nikah, məişət zorakılığı, miqrantların müvəqqəti qeydiyyatı, övladlığa götürmə və digər məsələlərlə bağlı “152” telefon xidmətinə daxil olmuş 6845 müraciət araşdırılaraq qanunauyğun ölçülər götürülmüş, təşəbbüskarlara zəruri izahatlar verilmişdir. İnternet, informasiya resurslarının və kütləvi informasiya vasitələrinin gündəlik monitorinqi də həyata keçirilərək insan alveri, onun müxtəlif formaları və ictimai məənəviyyət əleyhinə olan 100-ə yaxın hüquqazidd əməl barədə məlumat aşkarlanıb hərtərəfli araşdırılmış, təsdiqini tapmış 4 fakt üzrə qanunvericiliyə uyğun tədbirlər görülmüşdür. Bütövlükdə, ictimai məənəviyyət əleyhinə olan 53 hüquqazidd əməl müəyyən edilərək 27 nəfər cinayət, 779 nəfər inzibati məsuliyyətə cəlb olunmuşdur.

İnsan orqanların qanunsuz transplantasıyası faktları ilə mübarizə də diqqət mərkəzində saxlanılmış və Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti tərəfindən həmin əməllərlə məşğul olan bir transmilli mütəşəkkil dəstə zərərsizləşdirilmişdir.

Hörmətli millət vəkilləri, ümumən, Azərbaycan Respublikasında insan alveri ilə mübarizənin hüquqi müstəvidə aparıldığı 2005–2019-cu illərdə dövlətin güclü siyasi iradəsi sayəsində beynəlxalq təcrübəyə uyğun institutional islahatlar aparılmış, zəruri təşkilati və praktiki tədbirlər həyata keçirilmişdir. İnsan alveri ilə mübarizə standartlarının ardıcıl surətdə yüksəlməsi ilə səciyyəvi olan bu müddətdə ölkə iqtisadiyyatının inkişaf templərinin qorunub saxlanması, əhalinin məşğulluğunun artırılması və həyat səviyyəsinin yaxşılaşması sahəsində ortaya qoyulmuş böyük bir fəaliyyət insan alveri probleminin həllində də əhəmiyyətli nəticələrlə səciyyəvidir. Üç dövlət proqramının icra edildiyi həmin illərdə onlarca qanunvericilik aktları qəbul olunmuş, ölkəmiz insan alveri ilə mübarizədə əksər beynəlxalq sənədlərə qoşulmuşdur. İnsan alverinin doğurduğu təhlükələr barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılması işində vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin və kütləvi informasiya vasitələrinin imkanlarından geniş istifadə edilmiş, bu sahədə təşəbbüskarlığı ilə seçilən qeyri-hökumət təşkilatları dövlət tərəfindən dəstəklənmişdir. Ötən 15 ildə qeydə alınmış 1514 insan alveri və məcburi əmək cinayəti üzrə 570 şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuş və 976 qurban müəyyən edilmişdir.

Sözsüz ki, insan alveri ilə mübarizədə görülməli işlər hələ də çoxdur. Növbəti illərdə qarşıda duran hədəflər cinayət təqibinin, əməliyyat axtarış fəaliyyətinin, maarifləndirmə işinin, qurbanların müdafiəsi və sosial reabilitasiya üzrə fəaliyyətin səmərəsini daha da artırmaq, beynəlxalq əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir. Müvafiq istiqamətdə zəruri tədbirlər Azərbaycan Respublikasının qanunlarına, dövlət başçısının fərman və sərəncamlarına, ölkəmizin

beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun sistemli şəkildə davam etdirilir.

Məruzənin sonunda insan alveri ilə mübarizənin hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsində, bütövlükdə, bu mühüm sahədə dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində bilavasitə iştirak etdiyinə və səmərəli əməkdaşlığınıza görə sizə, həmçinin vətəndaş cəmiyyətlərinə və media nümayəndələrinə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Seyfulla müəllim. Hörmətli həmkarlar, indi isə təklif edirəm ki, aparıcı komitənin – İnsan hüquqları komitəsinin sədri Zahid Orucu dinləyək. Zahid müəllim, buyurun.

Z.Oruc, *Milli Məclisin İnsan hüquqları komitəsinin sədri.*

Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli Məclis üzvləri! Dünən bu məsələ ətrafında iki komitənin və hörmətli Milli Məclis Sədrinin birinci müavini Əli müəllim Hüseynlinin, eləcə də Daxili İşlər Nazirliyinin müvafiq Baş İdarəsinin rəisinin rəhbərliyinin təmsilçiləri ilə çox səmərəli müzakirələr oldu. İndi də biz daxili işlər nazirinin birinci müavini olaraq hörmətli Seyfulla müəllim Əzimovun məlumatını dinlədik. Əlbəttə, hesab edirəm ki, bu məsələyə obyektiv qiymət vermək üçün bunlar çox önəmlidir. İnsan alveri bütün aspektləri ilə istər milli, istərsə də beynəlxalq qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunan, insan hüquq və azadlıqlarına böyük təhdid sayılan transmilli cinayətlərdən biridir. Müasir köləlik insanların ləyaqəti və toxunulmazlığı əleyhinə həyata keçirilən mütəşəkkil kriminal əməldir. Burada qeyd olunduğu kimi, Azərbaycan insan alverinə qarşı hüquqi bazanı yaratmaqla, sistemli mübarizə tədbirlərinə 2003-cü il mayın 13-

dən başlayıb. Həmin Konvensiyanın adı qeyd olundu: BMT-nin “Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyası. Ondan sonra bir çox model qanunlar və fakültativ protokollar buna əlavə olundu. 2005-ci il iyunun 28-də “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanun qəbul olundu. Daxili İşlər Nazirliyinin strukturunda baş idarə yaradılıb, o cümlədən Nazirliyin yüksək ierarxiyasında birinci müavin statusunda milli koordinator vəzifəsi təsis olunub, ona verilən geniş səlahiyyətlər və parlamentdə illik məruzənin, məlumatın dinlənilməsi milli səviyyədə görülən işləri obyektiv qiymətləndirməyə, müqayisəli təhlillər aparmağa və yeni vəzifələri müəyyənləşdirməyə imkan verir. Bəşəriyyət üçün beynəlxalq terror, qanunsuz silah alveri, narkotika ticarəti kimi təhlükəli, eləcə də beynəlxalq, beynəlmiləl xarakterə malik olan insan alveri cinayətinə qarşı mübarizə hər il sərtləşsə də, güclənsə də, sərt məhkəmə hökmləri çıxarılsa da, dünyada və yerləşdiyimiz regionda, belə demək mümkündürsə, qara bazarda insanların əmtəyə çevrilməsi faktları azalmır. Mütəşəkkil cinayətkarlıq əməlləri əvvəlki kimi mafioz strukturlara bənzəmir. İndi o, yeni biznes qaydalarına, bazar modellərinə və vasitələrinə, müasir kommunikasiya resurslarına çox mütəhərrik uyğunlaşır. Onlar adamların alınıb-satılmasından gəlir əldə etmək üçün qloballaşmanın yaratdığı sərhədsiz məkan, vizasız gediş-gəliş və azad iqtisadi zonalara çevik uyğunlaşmağı bacarırlar.

BMT-nin rəsmi məlumatlarına görə, məcburi əməyə cəlb etmə dünyada birinci yeri tutur. Qurbanların sırasında belə adamların xüsusi çəkisi 59 faizi təşkil edir. İkinci yerdə cinsi istismardır və təbii ki, bu əməllər, əsasən, qadın və uşaqlara qarşıdır. Eyni zamanda, transplantasiya

məqsədi ilə risk qrupuna daxil olan aztəminatlı, yaxud problemlə ailələrin üzvlərindən donor kimi istifadə olunur. Burada beynəlxalq şəbəkədə, legal biznesdəki kimi brokerlərdən, yerli əmək, miqrasiya agentliklərindən, vasitəçilərdən, bir sıra hallarda həkimlərdən, tibbi personaldan, klinikaların administrasiyasından yararlanırlar. Bu cür böyük şəbəkəyə qarşı mübarizə aparmaq yetərinə çətinidir. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunumuzun 1.0.2-ci maddəsində deyilir ki, “məcburi əmək, cinsi istismar, köləlik, insan orqanlarının və toxumalarının qanunsuz çıxarılması, şəxs üzərində qanunsuz biotibbi tədqiqatların aparılması, habelə insanların digər formada istismar edilməsi insan alverinin müxtəlif formalarını təşkil edir”. Lakin son illər bir sıra ATƏT ölkələrində insan alverinin hüquqi definissiyası bir qədər də genişləndirilib, terror məqsədi ilə məcburi olaraq insanların müxtəlif silahlı qruplara cəlb edilməsi, onlardan yaraq kimi istifadə olunması da həmin hesabatlarda yer almağa başlayıb. Avropa Şurasına üzv olan ölkələrdə “QRETA” adlı yaradılmış nəzarət və monitorinq qrupu proseslərə nəzarət edir, yəni onlar, əsasən, ixtisaslı kadrlardan, prokurorlardan və bu kimi insanlardan ibarətdir. Eləcə də Amerikanın dövlət departamentinin illik hesabatları bu sahədə əsas göstərici olaraq qalır.

Hesabata sistemli baxdıqda insan alveri ilə mübarizə üzrə göstəricilərin artması və ya əksinə azalması ilə bağlı bir çox rəqəmlərə aydınlıq gətirmək mümkündür. Onlardan bəzilərini xatırlatmaq istəyirəm. Məsələn, 2018-ci il üzrə hesabatda qeyd olunurdu ki, “ASAN” xidmətin nəzdində Əmək Münasibətlərinin Monitorinqi Mərkəzinin yoxlamalarında 72 tikinti obyektində 946 nəfərin müqavilə olmadan işləməsi aşkar olunubdur, Pozuntularla bağlı 6

təşkilat barədə cinayət işləri başlanmışdır, 35-i haqqında 527 min manat cərimə tətbiq olunub. İndi bizə təqdim olunmuş sənəddə 27-si barədə 468 min sanksiyanın tətbiqindən danışılır. 120 tikintidə aparılmış işlərdən və 351 müqavilənin olmadığından bəhs edilir. Göründüyü kimi, tikinti sektorunda məcburi əməyə cəlbətmə meyli azalmayıb.

2018-ci ilə dair hesabatda 144 insan alveri faktı, indikində isə 186 insan alveri hadisəsi qeydə alınmışdır. Bu məsələ ilə bağlı dünən belə bir izahat verildi ki, bəzi cinayət işlərinin 1 ildən digərinə ötürülməsi sayəsində mənzərə budur. Əslində, artım deyil. İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə QHT Koalisiyasına 44 təşkilat daxildir. 2 il əvvəl 53 layihəyə 412 min, 2019-cu ildə isə 20 layihəyə 209 min vəsait yönəldilib.

Mən zamana qənaət etmək üçün bir neçə məqamı xüsusi vurğulamağı vacib sayıram. Beynəlxalq reytinglər sırasında əsas, vacib yer tutan ümumdünya insan alveri hesabatıdır. Bu, 142 ölkə üzrə aparılır. Sonuncu hesabatda BMT-nin əlçatan informasiya resursunda qeyd olunur ki, Azərbaycana göndərilmiş müraciət cavablandırılmayıb. Əminəm ki, bu məsələ ətrafında müzakirələrdə aydınlıq yarana bilər. Eləcə də artıq sayca 4-cü milli fəaliyyət planı qəbul olunmaq ərəfəsindədir. Əvvəlki üç böyük planlarla bağlı yekunlar vurulub, həmin təşkilatlara göndərilə bilər.

Milli Koordinatorun məruzəsində ABŞ Dövlət Departamentinin 187 ölkəsi üzrə hazırlanmış insan alveri ilə bağlı hesabatı münasibət bildirməsini çox vacib sayıram. Azərbaycanın hüquq-mühafizə orqanları ilə bağlı orada xeyli yanlış və təhrif olunmuş məlumatlar var. Məsələn, dövlət departamenti yerli məhkəmələrin insan alveri qurbanlarına qarşı hökmlərin yüngülləşdirilməsini, o cümlə-

dən QHT-lərin müxtəlif planlarının, proqramlarının, layihələrinin maliyyələşdirilmədiyini qeyd edir. Halbuki bir az öncə qeyd etdik ki, bu, yanlışdır. Cənubi Qafqaz ölkələri sırasında Ermənistan və Gürcüstandan fərqli olaraq yeganə Azərbaycan bu maliyyələşməni və sığınacaqqların yaradılmasını həyata keçirir. O cümlədən Cinayət Məcəlləsində 144.1-ci və 144.2-ci maddələr ən sərt maddələr sırasındadır. Bu gün Amerika departamentinin hesabatında nədən insanların pambıq yığımına cəlb olunması ilə bağlı məsələyə yer veriblər? Bunun məcburi bir əmək nümunəsi olmasına qarşı mövqelər ortaya qoyula bilər.

Hesab edirəm ki, xüsusilə son bir sıra Avropa qurumlarının Azərbaycanla bağlı hesabatlarında 10 il əvvəlki bir Serbiya təşkilatında kimlənsə məcburi əmək nümunəsi kimi fəaliyyətlərə cəlb olunduğundan danışılır. Bu, Azərbaycana qarşı aparılan kampaniyanın tərkib hissəsidir. Əlbəttə, biz hesab edirik ki, Baş İdarə cəmiyyətin daimi dəstəyini qazanmaq üçün müasir kommunikasiya vasitələrində yer tutan sosial şəbəkələrdə xüsusi hesabın açılmasına, maariflənmə tədbirlərinin gücləndirilməsinə, internet saytında statistika və hesabatlar bölümünün daha da zənginləşməsinə gedəcək və bu, effektivliyi artıracaq.

Sonda bir daha qeyd edək ki, insan alveri sərmayə qoymadan böyük gəlirlər əldə edilən bir cinayət növüdür. Ona görə də beynəlxalq terrorla mübarizədə olduğu kimi, dövlətimizin, eləcə də hamının birgə səyi və daxili işlər orqanları ilə formalaşan işgüzar əməkdaşlıq sayəsində müasir köləliyə qarşı effektiv mübarizə aparmaq mümkün olacaq. Diqqətinizə görə sağ olun. Mən məlumatın müsbət qəbul olunmasına çağırıram.

Sədrlik edən. Sağ olun, Zahid müəllim. Hörmətli hәм-

karlar, məlumatın müzakirəsinə keçməzdən əvvəl mən bir məsələni sizinlə razılaşıdırmaq istəyirəm. 21 nəfər deputat yazılıb. Təklif edirəm, elə hörmətli Siyavuş müəllim də təklif etdi, çıxışlar üçün 5 dəqiqə, suallar üçün 2 dəqiqə vaxt ayıraq. Razısınız?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Çox yaxşı. Bir şeyi də dəqiqləşdirim. Şakir müəllim, neçə nəfər yazılıb? Deyəsən, 1 nəfərdir.

Ş.Şabanov. Bəli, 1 nəfər, Cavid Osmanov yazılmışdır.

Sədrlik edən. Onda mən 3 nəfərdən sonra Cavid müəllimə söz verəcəyəm. Buyurun, müzakirəyə başlayırıq. Qüdrət Həsənquliyev. Qüdrət müəllim, buyurun.

Q.Həsənquliyev. Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, hörmətli qonaqlar, deputat həmkarlarım, mən hesab edirəm ki, biz bu məruzəni kafi qiymətləndirə bilərik. Doğrudan da, insan alverinə qarşı mübarizə istiqamətində ciddi işlər görülür. Mən həmkarımız Zahid müəllimə də əhatəli çıxışına görə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Mən sadəcə olaraq bir neçə məsələni hörmətli Seyfulla müəllimin diqqətinə çatdırmaq istədim.

Bir müddət öncə, hörmətli Vilayət Eyvazov daxili işlər nazirinin birinci müavini olanda mən telefon açdım dedim ki, məktəblərin ətrafında şagirdlərə müəyyən kafelərdə sulu qəlyan çəkməyə imkan yaradılır. Bundan sonra, həqiqətən də, bu məsələyə ciddi yanaşıldı, reydlər keçirildi. Mətbuatdan oxudum ki, həmin kafələrin sahibləri qanunvericiliyə uyğun surətdə cəzalandırıldılar. Amma mən uzun müddət məsələ qaldırıram ki, ölkədə “Reklam haqqında” Qanun pozulur, məktəblərin ətrafında tütün məmulatları satılır. Hətta bununla bağlı Baş prokurora təqdimatda deputat sorğusu da göndərdim. O da mənim sorğumu öz müşahidəedici məktubu ilə Dövlət Reklam

Agentliyinə göndərdi. Çünki həmin o reklama nəzarətəddici orqan Dövlət Reklam Agentliyidir. Buna şübhəm də yoxdur ki, onlar hər iki məktubu cırıb zibil qutusunda atdılar. Mən bu məsələni ombudsmanın qarşısında qaldırdım. İndi də Daxili İşlər Nazirliyi qarşısında qaldırıram və hesab edirəm ki, sizin işçilər, Siz özünüz hər gün küçələrdən keçəndə görürsünüz ki, köşklərdə şüşələrin arxasında reklam düzülüb. Fikirləşə bilərsiniz ki, bu məsələnin insan alverinə qarşı mübarizəyə nə aidiyyəti var. Bu, birbaşa əlaqəlidir. Siz cinsi istismara məruz qalan qızların həyat tərzini öyrənsəniz, görürsünüz ki, onlar erkən, məktəbli yaşlarından alkoqollu içkilərə, siqaret çəkməyə, narkotikadan istifadə etməyə cəlb olunmuş insanlardır.

Hörmətli Seyfulla müəllim, Siz burada bu cinayətlərin profilaktikasından danışdınız. Həqiqətən də, bu istiqamətdə çoxlu işlər görülür. Amma ən mühüm işlərdən biri elə budur. Biz hazırda korrupsiyaya qarşı ciddi mübarizə aparırıq. Çalışmalıyıq, elə görüntü yaranmasın ki, məsləhət bilindiyi halda, qadağaları qanunlara tətbiq edirik, başqa halda isə qanunlara tətbiq etmirik. Mən, bu parlamentin tribunasından hörmətli Qənirə xanım, adını çəkmədiyim digər həmkarlarımız dəfələrlə narahatlıqlarımızı bildirmişik ki, məktəblərin yanında köşklərdə siqaret satılır. Amma bu istiqamətdə heç bir tədbir görülmür. Mən çox istərdim ki, tədbir görmək imkanınız olmasa da, heç olmasa, özünüz bu məsələni hansı isə formada cənab Prezidentə, Birinci vitse-prezident hörmətli Mehriban xanıma çatdırarsınız. Bəlkə onlar bu istiqamətdə hansı isə tapşırıqlar verərlər.

Bu gün mənim cari məsələlərlə bağlı çıxış etmək imkanım olmadı. Güc strukturlarının birgə əlaqədə fəaliyyət

göstərdiyini bilirəm. Ona görə də bir məsələni də diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Hazırda bilirik ki, Müdafiə Nazirliyi tərəfindən bütün qoşun növlərinin iştirakı ilə hərbi təlimlər keçirilir və bu, Ermənistanda heç vaxt olmadığı kimi ciddi həyəcan yaradıb. Bundan əvvəlki təlimlərdə də gördük ki, həmin təlimlər haqqında yalnız mətbuatda görüntülər verilir, maşınlar, hərbi texnika sıra ilə gedir və sair. Cənab Prezidentin iştirakı ilə Bakının küçələrində o texnikanın sıra ilə getməsinə biz, onsuz da, hərbi paradlarda görürük. Bizə o müasir texnikadan zabitlərimizin, hərbiçilərimizin hansı peşəkarlıqla istifadə etməsinə, hədəfləri neçə vurmasına dair görüntülərin yayınlanması lazımdır. Onda bu təlimlərin ermənilərə təsiri də beş qat artıq olar. Hesab edirəm ki, bu barədə Müdafiə Nazirliyinin rəhbərliyi nəticə çıxaracaq. Bunu da ona görə dedim ki, bundan əvvəlki təlimlər haqqında da təqribən bu tipli görüntülər yayınlanmışdı, yəni bizim hərbi texnika qarajdan çıxır, vəssalam. İndi də göstərirlər ki, bir-birinin ardınca düzülüb gedirlər. Sadəcə olaraq bunu diqqətə çatdırmaq istədim. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Aydın Mirzəzadə. Aydın müəllim, sualdır, çixış deyil.

A.Mirzəzadə. İlk növbədə Azərbaycanda insan alverinə qarşı aparılan mübarizəni yüksək qiymətləndirirəm və Daxili İşlər Nazirliyinin bu istiqamətdə fəaliyyəti göz qarşısındadır. Konkret sualım nədən ibarətdir? Yəqin ki, Daxili İşlər Nazirliyində hansı sosial qruplarda, regionlarda insan alverinə cəlb edilmənin daha çox olması barədə statistika və məlumat var. Mənim həm sualım, həm də təklifim bundan ibarətdir: Hörmətli Seyfulla müəllim, bununla bağlı müvafiq regionda daxili işlər şöbəsi yanında ictimai bir şuranın, qadın təşkilatlarının, gənclər

təşkilatlarının, qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələrindən, ağsaqqallardan ibarət bir cəmiyyətin yaradılması, belə problemin, hadisənin baş vermiş olduğu, yaxud da baş verə biləcəyi ailələrlə əvvəldən bununla bağlı profilkaktikanın, söhbətlərin aparılması, müvafiq qabaqlayıcı addımların atılması sonradan insan qurbanlarının sayının azalmasına gətirib çıxarmazmı? Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Aydın müəllim. Tahir Rzayev. Tahir müəllim, buyurun.

T.Rzayev. Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli qonaqlar, insan alverinə qarşı mübarizə beynəlxalq xarakter daşdığı üçün bəşəri əhəmiyyətə malikdir və bilavasitə insanların həyatının, sağlamlığının qorunmasına xidmət edir. Buna görə də bu mübarizə təkcə daxili işlər orqanlarından deyil, hər bir təşkilatdan, vətəndaşdan reallıqları düzgün qiymətləndirməyi, insan alverçilərinə qarşı mübariz olmağı, ziyan çəkən insanlara qayğı, diqqətlə yanaşmağı tələb edir. Daxili işlər nazirinin müavini hörmətli Seyfulla müəllimin illik məruzəsində nəzərə çatdırılan faktlar, görülən tədbirlər, həyata keçirilməsi vacib olan məsələlər də bunu deməyə əsas verir. Hesabat xarakterli bu məlumatlar dəyərlidir, əhatəlidir, görülmüş işlərin və qarşıda duran vəzifələrin əks etdirilməsi baxımından səciyyəvidir.

Qeyd edildiyi kimi, insan alveri kriminal əməldir, bütün ölkələrdə mövcud olduğu, dünyəvi hal aldığı üçün beynəlxalq aləmdə mübarizənin kəskinləşməsini zərurətə çevirir və beynəlxalq sənədlərdən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsini əsas məqsəd kimi qarşıya qoyur. Yaxşı haldır ki, ölkəmizdə insan alverinə qarşı mübarizə tədbirləri son illər xeyli gücləndirilmiş, qurbanların hüquqlarının müdafiəsini, imkanlarının genişlənməsini təmin edən qanun-

vericilik bazası formalaşmış, hesabat ilində bu məsələ ilə əlaqədar bir neçə qanuna əlavə və dəyişikliklər edilmişdir.

Daxili İşlər Nazirliyinin insan alveri ilə mübarizə istiqamətində profilaktika və maarifləndirmə tədbirlərinə, təlim və treninqlərə, beynəlxalq təşkilatlarla, müvafiq orqanlarla, vətəndaş cəmiyyətləri ilə, informasiya vasitələri ilə əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə və səylərin birləşdirilməsinə, əyani görüşlərin, söhbətlərin aparılmasına xüsusi önəm verməsi, görülən tədbirlər barədə insanların məlumatlandırılması yaxşı haldır. Bu, gələcəkdə də sistemli şəkildə davam etdirilməlidir. Çünki insan alveri qurbanlarının əksəriyyəti bir çox hallarda məlumatsızlıqdan bəlaya düşər olur, ağır stresslər keçirirlər, illərlə normal həyatlarını təmin edə bilmirlər. Elə bilirəm, hər birimiz bu insanların vəziyyətinin ciddiliyini anlamalıyıq, onların atdıqları səhv addımların ictimaiyyətləşməsinə yol verilməməlidir. Əks halda insan alveri qurbanlarının sonrakı həyatı daha acınacaqlı ola bilər. Bu insanların reabilitasiya məsələsi də çox vacibdir. Onlar cəmiyyətdən təcrid edilə bilməz, işlə təmin olunmalı, tibbi və psixoloji yardım almalıdırlar. Nazirliyin bu istiqamətdə gördüyü işləri müsbət qiymətləndirməklə yanaşı, onun əhatəsinin genişləndirilməsinin vacibliyini də qeyd etmək istəyirəm.

İnsan alveri qurbanlarına çevrilən, valideyn nəzarətindən kənar qalan uşaqların taleyi üçün valideyn məsuliyyəti məsələsi ciddiləşdirilməlidir. Öz övladını yaramaz yola vadar edən və ya buna imkan yaradan valideynlər barədə inzibati cəza tədbirləri sərtləşdirilməlidir. Bu məsələdə məsuliyyətsizliyə yol verən valideyn adı bir xəbərdarlıq, tənbehlə kənar qalmamalıdır. İcra hakimiyyəti yanında fəaliyyət göstərən komissiyaların, qəyyumluq və himayə orqanlarının işi bu baxımdan canlandırılmalıdır.

Mən burada Milli Şura haqqında deputat həmkarlarımın söylədikləri fikirləri tam dəstəkləyirəm. Elə bilirəm, bu Qurumda təmsil olunanların bir çoxunu yeni formada, yeni donda insan alverçisi kimi qeyd etsək, yanılmırıq.

Milli Koordinatorun məlumatını məqbul hesab edirəm və nəzərə alınmasını xahiş edirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Tahir müəllim. Siyavuş Novruzov. Siyavuş müəllim, buyurun.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, hörmətli qonaqlar, həm Seyfulla müəllimin, həm də Zahid müəllimin verdiyi məlumatlar qənaətbəxşdir. Görülən işlər haqqında kifayət qədər məlumat verildi. Mən fürsətdən istifadə edib koronavirus dövründə Azərbaycan polislərinə göstərdikləri əməyə görə öz təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Soyuğa, yağışa, istiyə, küləyə baxmayaraq, gecə-gündüz çalışdılar. İstər daxili qoşunlar, istər çevik polis alayı, istərsə də digər sahələrdə olan insanlar, Dövlət Yol Avtomobil Xidməti və sair bu sahədə olan polislərimiz həm maarifləndirmə işi apardılar, həm də operativ qərarların qərarlarını vətəndaşlarımıza çatdırdılar, bəzi hallarda maskalar da payladılar. Azərbaycan polisinin etik davranış qaydası bütün dünya polislərinə bir nümunə oldu. Xahiş edirəm ki, bizim təşəkkürümüzü Nazirliyin rəhbərliyinə və şəxsi heyətə çatdırasınız.

Müzakirə olunan məsələ ilə bağlı həmkarlarımın dediyi fikirlərlə mən də razıyam, bu məsələlərə də qoşuluram. İnsan alveri məsələsi dünyada bir problemdir. Bu, tək bir ölkə ilə bağlı deyil. Bunun Azərbaycanı əhatə edən, dünyada baş verən hadisələrlə ciddi bağlılığı var. Bir tərəfdən bizi əhatə edən ölkələrdə baş verən blokada şəraiti, həmçinin Yaxın Şərqdə gedən müharibələrin nəti-

cəsi, digər hallar istər-istəməz insan alveri ilə əlaqədar məsələləri daha da gərginləşdirir. Azərbaycan işğala məruz qalan, müharibə vəziyyətində olan ölkə kimi bu məsələlərə qarşı ciddi mübarizə aparır və mübarizəsini davam etdirməkdədir.

Mən, xüsusilə bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. İnsan alverinin ən əsas elementlərindən biri də miqrant alveridir. Bu gün bir sıra siyasi partiyalar, Milli Şura və onun tərkibində olan Xalq Cəbhəsi, başında əsas insan alverçisi duran Əli Kərimli bu gün miqrant alveri ilə məşğul olur. Bu, kifayət qədər sənədlərlə təsbit olunubdur. İstər Almaniya polisinin qaldırdığı sənədlərdə, istərsə də İtaliyada, Fransada qaldırılan sənədlərdə verilmiş pul müqabilində saxta arayışlar nəticəsində Azərbaycan vətəndaşları, belə deyək, Avropaya satılıblar. Burada söhbət eyni cinsdən getmir, həm qadınlar, həm uşaqlar, həm də kişilər saxta sənədlər nəticəsində satılır. Bu partiyalar da buna möhür vurub verir. Onlar özləri bunu artıq müzakirəyə çıxarıblar. Bu siyasi məsuliyyəti o partiya onun bu partiya bunun üzərinə atır. Hər biri də il ərzində 150–200 nəfər insan satır. Mən hesab edirəm ki, Milli Koordinatorun gələcək hesabatlarında, məlumatlarında bunlar da öz yerini almalıdır. Azərbaycan xalqı görsün ki, digər insan alverçiləri ilə yanaşı, bu insanlar da öz şəxsi məqsədlərinə çatmaq, müəyyən dərəcədə vəsait qazanmaq üçün bu cür alverlə məşğuldurlar, xalqın, vətənin taleyi ilə, Azərbaycan vətəndaşı ilə alver edirlər.

Hətta beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycan haqqında mənfi informasiya formalaşdırmaqdan ötrü düzgün olmayan insan alveri haqqında Zahid müəllim də burada qeyd etdi.

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı, pambıqçılıq inkişaf

edir, insanlar işləyirlər, əmək haqqı alırlar, evlərinə pul gətirirlər. Bunu tamam başqa ad altında “insanları zorla işə çıxarırlar, istismar edirlər” və sair deyə qeyd edirlər. Bu gün insanlar özləri işləyib pul qazanmaq istəyirlər. Biz hansı dövrdə yaşayırıq ki, kimi isə zorla məcburən hansısa sahədə işləməyə aparasan, yaxud da onun əmək haqqını kəsəsən. Biz açıq cəmiyyətdə yaşayırıq. O baxımdan mən hesab edirəm, bu cür insanların da adı tarix, gələcək nəsillər üçün bu hesabatlarda olmalıdır ki, arxivlər açılanda elə birinci insan alveri ilə bağlı bunların adları ortaya çıxsın. Görsünlər ki, insan alveri ilə kimlər məşğul olur. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Cavid Osmanov, buyurun.

C.Osmanov. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hörmətli həmkarlar, hörmətli kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri, mən bu gün insan alverinə qarşı mübarizə üzrə həm bizə təqdim olunmuş hesabatı diqqətlə oxumuşam, həm də hörmətli Seyfulla müəllimin hesabatını diqqətlə dinlədim. Son dövrlərdə ölkəmizdə bu sahədə həyata keçirilən tədbirlər çoxşaxəlidir, eyni zamanda, çox təqdirəlayiq tədbirlər həyata keçirilir. Xüsusilə burada məcburi əməyin, cinsi istismarın, insan orqanlarının satışının və bu kimi halların qarşısının alınması, təbii ki, çox yüksək qiymətləndirilir. Ümid edirik ki, gələcəkdə bu sahədə belə halların qarşısı daha çox alınacaqdır.

Hörmətli Siyavuş müəllimin sözlərinə mən də qoşuluram. Qeyd etmək istəyirəm ki, bəzi radikal qüvvələr, xüsusilə Milli Şura və onun ətrafında birləşən bəzi anti-milli ünsürlər saxta sənədlər əsasında, rüşvət müqabilində xaricdə yaşamaq adı altında bir çox çirkin addımlar həyata keçirmişdilər. Ötən dövrdə Azərbaycanın hüquq mühafizə orqanlarının digər dövlətlərin hüquq mühafizə orqanları

ilə birgə səyi nəticəsində bunların bir neçəsinin üstü artıq açılmışdır. Gedişat göstərir ki, onlar bu sahədə öz çirkin əməllərindən nəinki əl çəkmək niyyətində deyillər, bu əməlləri daha da genişləndirmək niyyətindədirlər. Onlar xaricdə də Azərbaycan dövlətinə, xüsusən də Azərbaycan xalqına qarşı apardıqları çirkin təhqir siyasətində bəzi insanları öz torlarına salaraq onlardan istifadə etməyə çalışırlar. Mən bir daha xahiş edərdim ki, məhz bu məsələyə daha çox diqqət yetirilsin, bunların əməllərinə hüquqi qiymət verilsin və bu əməllərin qarşısı qətiyyətlə alınsın.

Bir daha deyirəm ki, hesabata səs verəcəyəm, dəstək olacağam. Eyni zamanda, Sahibə xanım, Sizdən bir məsələ ilə bağlı 30 saniyə xahiş edərdim. Gündəlikdən kənar bir məsələdir. İclasın əvvəlində əlavə vaxt alıb söz demək istəmədim. Bir millət vəkili kimi bizə də koronavirus pandemiyası dövründə Azərbaycan dövlətinin apardığı işlərlə bağlı çoxlu müraciətlər daxil olur. Aztəminatlı ailələr, sahibkarlar və digər insanlar bizdən xahiş edirlər ki, Milli Məclisin iclaslarında Azərbaycan dövləti tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərə görə Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevə onların minnətdarlıqlarını çatdıraraq. Mən də bu xahişləri yerinə yetirdim. Eyni zamanda, bu dövr ərzində hörmətli Mehriban xanımın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondunun aztəminatlı ailələrə ərzaq sovqatının çatdırılmasına görə dərin təşəkkürlərini çatdırırlar. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Cavid müəllim. Mələhət İbrahimqızı. Buyurun, sualınız var.

M.İbrahimqızı. Çox sağ olun, xanım Sədr, təşəkkür edirəm. Qısa sualım var. Sözsüz ki, mən də Milli Koordinator general-mayor Seyfulla müəllimə təşəkkür edirəm.

Bizə görülən işlərin gözəl və yüksək səviyyədə təqdimatını etdi. Biz beynəlxalq təşkilatlarda iştirak edəndə Azərbaycanda bu sahədə görülən işləri hər zaman təqdir edirlər.

Mənim sualım nədən ibarətdir? Hesabatın 18-ci səhifəsindən sonra diaqramlardır, əvvəlki illər ilə bağlı statistikadır. 18-ci səhifədəki 1-ci cədvəldə insan alveri ilə bağlı qeydə alınmış cinayətlərin sayını müqayisə etdikdə, əksinə, daha yaxşıdır. Dünyada bu say sürətlə artır. Amma bir də 20-ci səhifədə insan alveri ilə bağlı cinayətlərə görə məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxslər – bu rəqəmlər müqayisə ediləndə məsuliyyətə cəlb olunmuş şəxslər əvvəlki illərə nisbətən çox azdır, yəni 186 hal cinayət sayıdır. Amma məsuliyyətə cəlb olunma isə 27-dir. Bunun səbəbi nədir? Mən bu suala cavab istəyirəm. Çox sağ olun, hörmətli Sədr.

Sədrlik edən. Sağ olun, Mələhət xanım. Qənirə Paşayeva, buyurun.

Q.Paşayeva. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Mən də bu hesabatı, illik məlumatı səs verəcəyəm. Çox gözəl şəkildə hazırlanmış hesabatdır. Biz bu istiqamətdə bütün fəaliyyətləri dəstəkləyirik. Mənim iki məsələ ilə bağlı sualım var. Mən ötən gün insan alveri ilə bağlı sosial, maarifləndirici videoroliklərlə əlaqədar bir araşdırma apardım. “YouTube”da bəzi roliklər qarşıma çıxdı, amma baxış sayı 800-dən kənara çıxmır. Seyfulla müəllim, nələrini planlaşdırırıq? Yekun hissəyə də toxunub vurğulamaq istəyirəm ki, bu gün maarifləndirmədə ən vacib vasitə televiziyalardır. Daxili İşlər Nazirliyi hazırlanan bu video roliklərin əhalinin ən çox baxdığı saatlarda televiziyalara yayınlanması məsələsi üzərində müzakirələr aparırmı? Çünki bu bukletlər, maarifləndirici materiallar – bunlar yaxşıdır. Amma bu videoroliklərin çox böyük təsiri ola bilər.

İkinci sualım: Axtarışı elan olunmuş təqsirləndirilən şəxslərdən 54,3 faizin tutulduğu qeyd olunur. Demək, bu insanların yarısı tutulmayıb. Bunun səbəbi nədir? Yəni axtarışı elan olunmuş şəxslərdən yarısının tutulmamasının səbəbi nədir? Burada qeyd olunmur. Biz bilmək istəyirik ki, bu insanlar ölkənin hüdudlarından kənara çıxırlar, bunun səbəbləri nədir? Çünki mən yekunda yenə baxdım ki, məhz bu istiqamətdə tədbirlərin artırılması hədəf kimi qoyulur. Demək, həbs olunma faizinin yüksək olmaması Nazirliyi narahat edir. Buna mane olan faktorlar hansılardır? Çünki hesabatda görmədik. Bunu dəqiqləşdirmək istəyirdim. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Fazil Mustafa, buyurun.

F.Mustafa. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, mən də hesab edirəm ki, Siyavuş müəllimin dediyi fikirləri ən azı dəyərləndirmək lazımdır. Bu pandemiya dövrünün Azərbaycanda iki əsas qəhrəmanı var. Təbii ki, digər rolu olanlar da var. Biri Azərbaycan həkimləri, tibb bacılarıdır, digəri də Azərbaycan polisidir. Çox böyük bir fədakarlıq elədilər. Bu fədakarlığı mütləq yüksək səviyədə qiymətləndirmək lazımdır. Mən hər dəfə postlardan keçəndə, şəxsən özüm təmasda olduğuma görə deyirəm, polislər bir dəfə də nəzakət qaydalarını pozmadan, səbrlə, hətta bəzən naşı dirəniş göstərən insanlara qarşı belə çox yüksək bir alicənablıq göstərirlər. Bunu mütləq təqdir etmək lazımdır və Azərbaycan polisinin bu fəaliyyətini qiymətləndirmək vacibdir.

Məsələ ilə bağlı münasibətimə gəlincə, təbii ki, bunu dəstəkləyəcəyəm. Kifayət qədər əhatəli bir məsələdir. Hesab edirəm ki, istər daxili işlər naziri, istərsə də daxili işlər nazirinin birinci müavini bu mövzuda edilən müraciətlərə başqa sahələrdən bəlkə də daha həssas və

daha çevik reaksiya verirlər və buna çox əhəmiyyətli, strateji məsələ kimi baxırlar. Özümüz də bu istiqamətdə aldığımız cavablardan dəfələrlə bunu görürük.

Mən burada nəyi demək istəyirəm. Birinci növbədə burada 180 valideyn barədə inzibati tənbeh tədbirinin görülməsi məsələsi müsbət bir hadisədir. Amma hesab edirəm ki, Azərbaycan cəmiyyətində uşaqların təhsilə, mədəniyyətə cəlb olunmasında hər hansı valideynin, insanın fəaliyyəti necə təqdir olunmalıdırsa, bu məcburi əməyə cəlb olunan valideynin də ifşa olunması, televiziya, mediada onların adlarının işıqlandırılması, hansı iş roliklər formasında tanıtılması olduqca vacibdir, utandırmaq lazımdır. Bu mənfi fəaliyyətlə məşğul olanları müəyyən dərəcədə tanımaq lazımdır.

Burada qəlyanxanalarla bağlı məsələ qeyd olundu. Mənbə, əslində, müəyyən neqativ mühitin yaradılmasından doğur. Mən düşünürəm ki, bu istiqamətdə tədricən xeyli addımlar atıldı. Bütün məktəblərin ətrafında, 100 metrlik həndəvərində Qanunda nəzərdə tutulan qaydada bir dənə də qəlyanxana saxlamaq olmaz, yəni bunları yığışdırmaq lazımdır. Uşaqlar ilk növbədə oradan cəlb olunurlar. Orta Asiya cümhuriyyətlərində saat 22:00-dan sonra, ümumiyyətlə, yetkinlik yaşına çatmayan insanların barlarda, restoranlarda, kafelərdə olmasına icazə verilmir. Çox doğru qərardır. Hesab edirəm ki, onları ailələrinə qaytarmaq üçün bu yolu izləməyimiz olduqca vacibdir. Çünki çox sayda ailələrin dağılmasının səbəbi odur ki, adamlar saat 1-ə, 2-yə, 3-ə qədər oralarda vaxt sərf edirlər. Nəticədə böyük ailəvi, sosial problemlər yaşanır. Buna ciddi nəzarət olunmalıdır. Bu da insan alveri ilə bağlı nəticələrə təsir edir.

Digər vacib məsələ dilənçilərlə bağlıdır. Dünən mən bir

supermarketin qarşısında 15–20 dəqiqə gözləməli oldum. 30-a yaxın dilənçi saydım. Yəni koronavirus dövrü bir az yumşalan kimi dilənçilər küçədədir. Belə bir təklif vermək istəyirəm. Necə ki, narkomanlar üçün müalicə yeri ayırırıq, insan alveri qurbanları üçün sığınacaqlar müəyyən edirik, bəlkə biz dilənçilər üçün də sığınacaq yaradaq? Yəni bunları küçədən yığışdıraq. Bunların bəhanəsi odur ki, çörəyimiz yoxdur, pul qazana bilmirik. Üç dəfə yemək verilsin, eybi yoxdur, bu, dövlət hesabına olsun. Bəhanələri bitsin. Kim dilənçilikdən artıq imtina edirsə, imza atırsa, kağız verirsə ki, davam etməyəcək, onda buraxmaq lazımdır. Bu, olduqca vacib məsələdir. Çünki bu, ölkədə turizm üçün də problemdir. Hansı küçəyə gedirsən, yollarda, bütün işıqforların altında ancaq dilənçiləri görürük. Olduqca xoşagəlməyən bir mənzərədir. Təbii ki, onlar insandırlar, yaşamaq, yemək haqları var. Amma heç olmazsa, onları bu formada küçələrdən yığışdıraraq, onların ən az islah olunması üçün bu sığınacaqlardan istifadə etmək mümkündür.

Nəhayət, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən yaxşı bir tendensiya var ki, 20 layihəyə 209 min manat xərclənibdir. Bu, müsbət bir tendensiyadır. Bu tendensiyanı daha da genişləndirmək lazımdır. Çünki vətəndaş cəmiyyəti bu sahədə institutlarının aktivliyi məsələsinə müsbət mənada çox yaxşı təsirini göstərə biləcəkdir. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Fazil müəllim. Məşhur Məmmədov, buyurun.

M.Məmmədov. Mən belə bir sual vermək istəyirdim. Erkən nikahla bağlı tibbi orqanlar tərəfindən iki arayış verilir. Biri gənclərin yetkinlik halında olub ailə qurma-

sına icazə, ikincisi isə onların valideynlərinin xəstəliyi ilə əlaqədar arayışdır. Verilən bu arayışlardan sonra xəstə valideynlərdən neçəsi rəhmətə getmişdir, yaxud vəziyyəti pisləşmişdir? “Sağlam” deyilən uşaqların çoxu ilk ailə ilində, ilk doğuş vaxtı vəfat edirlər, yaxud da uşaqlar şikəst doğulur.

Mən həm də erkən nikahla bağlı cinayət işlərinin insan alverinə bərabər tutulmasını təklif edərdim. Çünki o arayışı, o icazəni verənlərə də rüsvət verilir. Onlar Azərbaycanın gələcəyinin, bizim genofondun məhv olmasına xidmət edirlər. Mən bu gün buradan təklif edirəm ki, erkən nikahla bağlı cinayətkarların bütün qanun pozuntuları insan alverinə bərabər tutulsun. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. İsa Həbibbəyli, buyurun.

İ.Həbibbəyli. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputat həmkarlarım, mən də, şübhəsiz ki, Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizə ilə əlaqədar hesabatı yüksək dəyərləndirirəm, ona səs verəcəyəm. Amma cənab Prezidentin rəhbərliyi altında ölkəmizdə koronavirusla mübarizə dövründə Azərbaycan polisinin həyata keçirdiyi tədbirlər haqqında öz fikirlərimi bildirməyi özümə borc bilirəm. Burada deputat həmkarlarımın da qeyd elədiyi kimi, dünya üçün, Azərbaycan üçün çox məsuliyyətli olan bu günlərdə Azərbaycan polisi ilk növbədə öz vəzifə borcunu yüksək məsuliyyətlə, hətta deyərdim, yüksək ləyaqətlə yerinə yetirdi. Müşahidə olunan cəhətlərdən biri o idi ki, polis qayda-qanunu, Operativ Qərargahın tələblərinə əməl olunmasını yerinə yetirməklə, onu təmin etməklə bərabər, bir çox hallarda, sözün əsl mənasında, maarifçilik tədbirlərini də həyata keçirir, məsələlərin həllində insanlara yol göstərir, bələdçilik edir, əlindən tutur, izahlar verirdi. Yəni Azərbaycan polisi, sözün əsl

mənasında, bu böyük imtahan günlərində özünü bir daha isbat elədi. Hesab edirəm ki, Azərbaycan polisinin pandemiya dövründə koronavirusla mübarizə tədbirlərinin həyata keçirilməsində apardığı iş sahəsində bu böyük qurum dövlətin etimadını qazanmaqla yanaşı, ümumxalq rəğbəti də qazana bildi. Mən həm Azərbaycan ziyalıları adından, həm də bir deputat kimi Azərbaycan polisinə qazandığı bu nailiyyətə, davam edən prosesdə inkişafa görə dərin minnətdarlığımı bildirməyi özümə borc bilirəm. Bu, bizim alimlərimizin, ziyalılarımızın fikridir.

Eyni zamanda, insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı daxili işlər nazirinin birinci müavini hörmətli Seyfulla müəllimin verdiyi geniş arayış və izahat, əslində, bu istiqamətdə görülən işlərin tam mənzərəsini obyektiv şəkildə canlandırdı. Həmçinin qeyd eləmək istəyirəm ki, deputatlara təqdim olunmuş Azərbaycan Respublikasında İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqındakı hesabatda Daxili İşlər Nazirliyinin və əlaqədar qurumların bu istiqamətdə birgə həyata keçirdiyi tədbirlərin mənzərəsi geniş şəkildə əks olunub. Buradakı təqdimatdan və hesabatdan çox aydın şəkildə görünür ki, əvvəlki illərlə müqayisədə insan alverinə qarşı mübarizədə aparılan işlərin müsbət dinamika vardır. Hər il müəyyən irəliləyişlərə nail olunur. Bugünkü hesabatda da bu dinamika və inkişaf rəqəmlərdə konkret öz əksini tapıb. Bu da Azərbaycan polisinin apardığı məqsədyönlü fəaliyyətinin bir nəticəsidir.

Mən burada iki faktoru qeyd eləməyi özümə borc bilirəm. Bunların biri insan alverinə qarşı aparılan mübarizədə maarifçilik tədbirlərinin həyata keçirilməsindən ibarətdir. Bildirmək istəyirəm ki, bizə təqdim olunan hesabatda maarifçilik tədbirlərinin ayrıca maddə ilə yazılması xüsusi təqdirəlayiqdir. Çünki “polis” deyərkən

adamın ilk diqqətinə gələn cəza tədbirləri, qanunvericiliyə əməl olunması tələbləri gəlirsə, burada hesabatdan da göründüyü kimi, Daxili İşlər Nazirliyi maarifçilik tədbirlərinin aparılmasını daha çox önə çəkib. Hesab edirəm ki, qabaqlayıcı maarifçi tədbirlərin təbliğat, bu istiqamətdə təşviqat işinin məqsədyönlü təşkili və icrası əldə olunan nəticələrin meydana çıxmasında əsas amillərdən biridir.

İkincisi, mən reabilitasiya mərkəzlərinin yaranmasını müsbət hal kimi qeyd eləyirəm. Çox yaxşı haldır ki, hesabatda da reabilitasiya mərkəzlərinin fəaliyyəti ilə bağlı mülahizələr irəli sürüldü. Məhz reabilitasiya mərkəzlərində aparılan iş bu istiqamətdəki fəaliyyətin daha normal şəkildə qurulmasına, sözün əsl mənasında, təsirini göstərir, əhəmiyyətini verir. Mən düşünürəm ki, qazanılan nailiyyətlərdə reabilitasiya mərkəzlərində aparılan işin də insan alverinə qarşı mübarizə ilə cəmiyyətdə gedən proseslərə uyğunlaşdırılması mənasında çox böyük...

Sədrlik edən. Sağ olun, İsa müəllim. Fəzail Ağamalı. Buyurun.

F.Ağamalı. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar və qonaqlar. Mən də Milli Koordinatorun vermiş olduğu məlumata fikir deməmişdən öncə hörmətli həmkarım Siyavuş müəllimin qaldırdığı və digər həmkarlarım tərəfindən də haqlı olaraq müdaxilə olunan vacib bir məqama qoşuluram. Bu da son dərəcə çətin, qlobal xarakter daşıyan vaxtdan bu günə qədər geniş miqyas alan bu bəlanın qarşısının alınmasında Azərbaycan polisi, doğrudan da, böyük fədakarlıq nümayiş etdirdi və bu, yüksək qiymətləndirilməkdədir. Fərsətdən istifadə edərək mən də Daxili İşlər Nazirliyinin rəhbərliyinə və bütün polis əməkdaşlarına dərin təşəkkürümü bildirirəm. Milli Koordinator yarandığı vaxtdan bu günə qədər milli

qanunvericiliyə və beynəlxalq konvensiyalara söykənərək üzərinə düşən vəzifəni uğurla və peşəkarlıqla yerinə yetirməkdədir. Onların məlumatını hər il dinlədikcə uğurlarının şahidi oluruq.

Vaxtın məhdudiyətindən istifadə edərək konkret məsələ üzərində fikrimi bildirmək istəyirəm. Bəlli olduğu kimi, Ermənistanın ölkəmizə təcavüzü nəticəsində uşaqlar, qadınlar da daxil olmaqla, minlərcə həmvətənimiz ermənilər tərəfindən əsir götürülüb. Lakin onlar beynəlxalq konvensiyalara söykənərək bu insanlarla əsir kimi davranmırlar, onlar daha çox istismara məruz qalır və onların insan alverinin birbaşa predmetinə çevrilməsi üçün kifayət qədər faktlar mövcuddur. Ona görə də mən Milli Koordinatora təklif edərdim ki, bununla bağlı beynəlxalq səviyyəli, insan alverinə qarşı mübarizə aparan təşkilatlarla əlaqə quraraq bunun araşdırılması üçün fəaliyyətə başlasın və ən müxtəlif səviyyələrdə onu təsbit edə bilsin.

İkincisi, hörmətli həmkarım Siyavuş müəllim Avropaya miqrant alveri ilə bağlı fikirlərini söylədi. Mən də tamamilə onun tərəfdarıyam. Dünən komitələrin yığıncağında mən bu fikri ifadə etdim və düşünürəm ki, bu, son dərəcə vacibdir.

Üçüncüsü, erkən nikaha məruz qalan qızlarımız, əslində, hüquqları pozulmaqla bərabər, necə deyərlər, özlərinin arzu və istəkləri olmadan cinsi zorakılığa məruz qalırlar. Mənə elə gəlir ki, bu da insan alverinə qarşı mübarizə predmetinə çevrilməli və sərt mövqe nümayiş etdirilməlidir.

Daha bir məsələ Əfqanıstanda və ərəb ölkələrində gədən müharibələrdə iştirak edən azərbaycanlı kişilərə və onların ailə üzvlərinə insan alverinin qurbanları kimi yanaşmaya ehtiyac var. Bu, Milli Koordinatorun gələcək

fəaliyyətində ciddi vəzifə olaraq önə alınmalıdır. Vaxtı ilə turistlərin Azərbaycana axını zamanı ərəb ölkələrindən gələn turistin insan alveri ilə birbaşa bağlı olan əxlaqsız hərəkətlərinin şahidi olmuşuq. Düşünürəm ki, gələcəkdə bu cür hallar olarsa, dəyərli Daxili İşlər Nazirliyimiz buna da xüsusi əhəmiyyət versin, xüsusi diqqət yetirsin, bunun qarşısını almaq üçün qanunvericilik səviyyəsində sərt mövqeyini nümayiş etdirməsin.

Nəhayət, hörmətli həmkarım Mələhət xanım burada sual səsləndirdi. Statistika müəyyən anlaşılmaqlar var, ziddiyyətlər var. Mən də xahiş edərdim ki, həmin sualın cavabı peşəkar səviyyədə bizim diqqətimizə çatdırılsın.

Sonda isə hörmətli Sədr, fikirlərin təkrar olunacağı görünür, əgər ciddi təkid eləyən yoxdursa, səsə qoyaq.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Fəzail müəllim. Adil müəllim, buyurun.

A.Əliyev. Çox təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli millət vəkilləri, təbii ki, mən də çıxışımın sonunda təklif edəcəkdim ki, artıq məsələ kifayət qədər müzakirə olunub, millət vəkilləri münasibət bildiriblər və çox müfəssəl hazırlanmış bu hesabatı qəbul etmək vaxtıdır. Ona görə icazə verirsinizsə, mən də Milli Koordinator Seyfulla Əzimovun hesabatını təqdirəlayiq hesab edirəm. Bildirmək istəyirəm ki, əsas ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və cənab Prezident İlham Əliyevin daha da təkmilləşdirdiyi insan hüquqlarının təmin edilməsi, insan alverinə qarşı mübarizə istiqamətində ölkəmizdə genişmiqyaslı işlərin görülməsi barəsində hazırda bütün neqativ hallara baxmayaraq, yəni korrupsiya, rüşvətxorluq, vəzifə səlahiyyətlərini aşma, dövlət əmlakının mənimsənilməsi ilə yanaşı, insan alverinə qarşı mübarizə, insanların hüquq və azadlıqlarının qorunması

istişamətində görülən iřler yüksək xətlə davam etməkdədir. İnsan alverinə qarřı mübarizə üzrə Milli Koordinatorun hesabatı ilə əlaqədar bir məsələyə diqqət çəkmək istəyirəm. Bildiyiniz kimi, Milli Məclisin qarřısına qoyulmuř n mühüm məsələlərdən biri də cəmiyyətimizin inkiřafı ilə baęlı zəruri addımların atılmasıdır. Bu gün bizi narahat edən məsələlərdən biri gənclərin, xüsusilə yetkinlik yařına çatmayanların insan alverinin qurbanına çevrilməsidir. Bəzi hallarda insanların zleri v ailə üzvləri cinayətkarların řirin vdlrin inanıb regionlardan paytaxta, habelə xarici ölkələrə aparılırlar.

Bir xsusiyt də diqqət çəkmək istəyirəm ki, son günlər ictimaiyyətin diqqətində olan 5 yeni yetm qızın bir gənc qızı dymsi, bu səhnəni sosial řbklrd paylařması v nəticədə barələrində cinayət iřinin bařlanmasıdır. Lakin o gənclərin həyatları təhlil edilərkən məlum olur ki, həmin qızlardan birinin anası insan alveri ilə mřęl olduęuna görə azadlıqdan məhrum edilib. Biz təkcə insan alveri qurbanlarının reabilitasiyası ilə deyil, eyni zamanda, bu fəaliyyətlə mřęl olan řxslr cəzaçəkmə müəsisələrində yerlřdirildikdn sonra, xüsusilə onların yetkinlik yařına çatmayan ailə üzvlərini diqqət mərkəzində saxlamalıyıq.

İkincisi, “Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarřı mübarizəyə dair 2014–2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nın təsdiq edilməsi barədə cənab Prezident tərəfindən olduęca vacib Sərəncam qəbul edilmiřdir. Həmin Sərəncamda göstərilən vacib elementlərdən biri bu sahədə ixtisaslařmıř qaynar xəttin yaradılmasıdır. Lakin qeyd olunan qaynar xətt vtndařlar tərəfindən bir o qədər də tanınmır. Təklif edirəm ki, yaranmıř “152” qaynar xəttin ictimaiyyətə təqdim edilməsi üçün ciddi iřler aparılsın.

Eyni zamanda, xüsusilə vətəndaşlarımızın insan alveri qurbanına çevrilmək riski yüksək olan ölkələrdə yerləşən diplomatik nümayəndəliklərimizdə qaynar xəttin yaradılması və insan alveri qurbanları ilə işləyəcək bir əməkdaşın müəyyən edilməsi məsələsinə baxmağınızı tövsiyə edirəm. Təklif edirəm ki, aidiyyəti dövlət qurumları ilə razılaşdırılmaqla, insan alveri qurbanlarının peşə və digər ixtisas təhsilinə cəlb edilməsi, işlə təmin edilməsi istiqamətində işlərin aparılması zəruridir. Nəticədə onların reabilitasiyası, çox qısa müddətdə cəmiyyətə inteqrasiyası mümkün olar və gələcəkdə onların yenidən belə fəaliyyətlərə cəlb edilməsinin qarşısı alınar.

Hesab edirəm ki, millət vəkillərimiz bu hesabatı müsbət dəyərləndirəcək, hər bir millət vəkili bu hesabatı səs verəcək. Mən də öz növbəmdə hörmətli həmkarlarımla, Siyavuş müəllimin, Fazil müəllimin fikirləri ilə razılışram və hesab edirəm ki, biz Azərbaycanda son pandemiya dövründə, koronavirus dövründə karantin rejiminin tətbiq olunduğu bir vaxtda polislərimizin fəaliyyətini yüksək dəyərləndirməliyik. Bəzi hallarda Azərbaycana qarşı hazırlanmış hesabatlarda “polis zorakılığı”nı vurğulayırlar, ancaq mən deyirdim ki, biz polisə qarşı şiddətin şahidi oluruq. Ona görə də biz gələcəkdə polisin iş fəaliyyətinə qiymət verməliyik. Məsələn, Amerika Birləşmiş Ştatlarında insanlarımız polisin qarşısında bir o qədər hərəkət eləyə bilmir. Ancaq bizdə, bilirsiniz ki, əksinədir. Ona görə mən bu hesabatı yüksək dəyərləndirirəm və hörmətli millət vəkillərimizi də hesabatı səs verməyə çağırıram. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Adil müəllim. Etiraz etmirsinizsə, səsə qoyaq.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Necə? Səttar müəllim, buyurun.

S.Möhbəliyev. Hörmətli deputatlar, media mənsubları, hörmətli koordinatorumuz Seyfulla müəllim ətraflı məlumat verdi. Burada da çıxış eləyən deputatlarımızın əksəriyyəti maarifləndirmə işinin əhatə dairəsinin artırılması təkliflərini irəli sürdülər. Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası olaraq uşaq əməyinin istismarına qarşı və digər sahələrdə maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi üçün Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası, Milli Koordinator və İnsan hüquqları komitəsi ilə birgə oturaq, Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası tərəfindən 250 min manat vəsait ayıraq və maarifləndirmə işini daha da genişləndirək. Mənim fikrim budur. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Seyfulla müəllim, Siz çıxış etmək istəyirsinizmi?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Buyurun.

S.Əzimov. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Hörmətli millət vəkilləri, Daxili İşlər Nazirliyinin fəaliyyətinə yüksək qiymət verdiyinizə görə hər birinizə minnətdaram. Nazirim adından da sizə minnətdarlığımı, təşəkkürümü çatdırıram. Təbii ki, bu bizim vəzifə borcumuzdur. Biz hər çətin anda qanımızla, başımızla xalqımızın xidmətindəyik. Verilən suallarla bağlı bildirmək istəyirəm ki, bəli, suallar obyektiv suallardır, hər birinin də cavabını verməyə hazırıq. Bu suallardan bir neçəsinə cavab vermək istəyirəm.

Qüdrət müəllimin qaldırdığı məsələ, təbii ki, bu gün aktual bir məsələdir. Həqiqətən də, “Reklam haqqında” Qanunun tələbləri pozulur. “Reklam haqqında” Qanuna görə, təhsil ocaqlarının ətrafında bütün məmullatlarının və spirtli içkilərin reklamı qəti qadağandır. Təbii ki, bu

məsələ qaldırılacaq, bu barədə tədbir də görülməkdir. Hər birimiz bunun qarşısını almalıyıq.

Hörmətli millət vəkili Aydın müəllimin qaldırdığı məsələ ilə bağlı, təbii ki, bu proses böyük şəhərlərdə baş verir, qurbanlarımız başqa ölkələrə aparılır.

İkinci məsələ – qeyri-hökumət təşkilatlarının dəstəyi. Təbii ki, onlar bizimlə əməkdaşlıq eləyirlər. Ortaya qoyulan nəticələr qeyri-hökumət təşkilatları ilə birgə apardığımız işlərin nəticəsidir, statistika da birbaşa bunun göstəricisidir. Regionlarda bununla bağlı xüsusi polis qurumlarımız var. Regionlarda qeyri-hökumət təşkilatları ilə birgə gənclərimizin gələcəkdə bu yollara düşməsinin qarşısı maarifləndirmə işi ilə alınır. Amma buna baxmayaraq, təbii ki, bu, cəmiyyətdə də baş verir.

Mələhət xanımın qaldırdığı məsələ ilə bağlı, bilirsiniz ki, cinayətlərin əsas törədiciləri əksər hallarda qadınlar olduğundan, təbii ki, bunun istintaqı tamamlanır, məhkəmə orqanlarına verilir. Bunların əksəriyyəti barəsində, demək olar ki, məhkəmə hökmü çıxarılır. Təbii ki, burada yüngül cəzanın seçilməsini belə izah etmək olar ki, onlar qadındır, çoxunun himayəsində azyaşlı uşağı var və zərərçəkmişlərin onlarla barışması nəzərə alınır. Amma qanunvericilikdə nəzərdə tutulursa ki, onlar barışarsa, ziyan ödənersə, təbii ki, məhkəmə onun barəsində yüngül cəza kəsir. Ona görə də beynəlxalq təşkilatlar bunu mənfi cəhət kimi qiymətləndirir ki, niyə şərti cəza verilir. Sizə bir məsələni deyim, bu, sirr deyil. Azərbaycan dövlətinə, Konstitusiyasına qarşı cinayət törədən şəxsləri siyasi məhbus kimi qiymətləndirirlər, amma bəzən bir qadının himayəsində azyaşlı uşağın olmasına baxmayaraq, ağır cəzanın verilməsi istənilir. Belə məsələlər də vardır. Amma təbii ki, hər bir kəs qadın, kişi olmasından asılı

olmaraq, qanun qarşısında cavab verməlidir.

Yenə deyirəm, burada haradasa 36 faiz həbs var, məhkəmələr tərəfindən 64 faiz şərti cəza kəsildiyi qeyd edilmişdir. Bu da onların qadın olduqlarına görə ailə vəziyyəti və himayəsində azyaşlı uşaqların olması ilə əlaqədardır.

Qənirə xanımın qaldırdığı məsələ ilə bağlı bildirmək istəyirəm ki, həmin şəxslər uzun illər axtarışdadırlar, həmin göstərdiyimiz təyinat ölkələrindədirlər, yəni respublika daxilində deyildirlər. Həmin ölkələrin proseduru elə uzun çəkir. Biz hamısının yerini müəyyənləşdirmişik, bilirik ki, Türkiyədə, Pakistanda, digər ölkələrdə nə qədər cinayətkar var. Lakin onların ölkəyə ekstradisiya olunma məsələsi uzun sürən bir prosedurdur. Ona görə də biz onu nəzarətdə saxlayırıq. Hamısının gətirilməsi təmin olunacaq. Ona görə də faiz məsələsi orada aşağı göstərilir. Nə vaxt ki qanunla gətirilib, məhkəməyə təqdim olunur, onda faiz etibarı ilə bu say qalxır. Amma hələ ki, gətirilməyib, axtarışdadır və təbii ki, faiz etibarı ilə bu say aşağı düşür.

Fazil müəllimin qaldırdığı məsələ də diqqətimizdədir. Biz bununla hər gün mübarizə aparırıq. Təbii ki, dilənçilər üçün elə bir yer olsa, daha yaxşı olar. Onlar, xüsusən qaraçılardır, regionlardan gəlirlər. Mütəmadi tədbirlər görülür. Ümumiyyətlə, onların peşəsi dilənçilikdir. Bu, hər gün bizim rəhbərliyin nəzarətindədir və yüksək səviyyədə tələb olunur ki, onların qarşısı alınsın, şəhərimizə gələn qonaqlar onları görməsinlər, onlar maşınların qabağını kəsməsinlər. Bu məsələ diqqət mərkəzində saxlanılır.

Siyavuş müəllimin qaldırdığı məsələ aktual məsələdir. Bu gün tək Almaniyada bizim 4000 nəfər qeyri-qanuni yaşayan insanımız mühacirətdədir. Onların da hamısı

nəzarətimizdədir. Almaniya dövləti tərəfindən 1500 nəfər azərbaycanlının deportasiya olunması barədə qərarlar çıxarılmış və daha 2500 nəfər haqqında müvafiq qərarın icrası müvəqqəti təxirə salınmışdır. Bu sahə çox ciddi nəzarətimizdə saxlanılır. Orada hamı qeydiyyatdadır.

Bayaq qeyd olunan kimi, adlarını “demokrat” qoyanlar saxta sənədlər ilə insanları xaricə göndərirlər, bir sözlə, sənəd alveri ilə məşğul olurlar. Bu, hamımıza bəllidir. Bizdə hamısı ilə bağlı statistika da var. Bunların bir neçəsi ekst-radisiya olunub, olunacaq da, bunlarla bağlı işlər aparılır.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Seyfulla müəllim. Bəlkə bir neçə deputatın sualları oldu, onları yazılı surətdə Sizə çatdıracaqlar.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, Milli Koordinatorun məlumatının nəzərə alınmasına münasibət bildirək. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.03 dəq.)
Lehinə	93
Əleyhinə	1
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	95
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf qalan yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Seyfulla müəllim, biz Sizə təşəkkür edirik, Fazil müəllim, Sizə təşəkkür edirik, işlərinizdə uğurlar arzulayırıq. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, fasilə.

(FASİLƏDƏN SONRA)

Sədrlik edən. Hörmətli həmkarlar, iclasımıza davam edirik. Gündəliyin növbəti altı məsələsi, yəni 2–7-ci məsələləri üçüncü oxunuşda olan qanun layihələridir. Bir daha xatırladım ki, üçüncü oxunuş zamanı qanun layihəsi bütövlükdə səsə qoyulur və onun mətnində dəyişiklik edilə bilməz.

Beləliklə, gündəliyin 2-ci məsələsi Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində və “Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün Milli Məclis Sərinin birinci müavini, Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri Əli Hüseynliyə söz verilir. Əli müəllim, buyurun, söz Sizindir.

Ə.Hüseynli, *Milli Məclis Sədrinin birinci müavini, Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli həmkarlar! İkinci oxunuş zamanı Cinayət-Prosessual Məcəlləsi və “Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında” Qanunla bağlı təkliflər daxil olmamışdır. Üçüncü oxunuşda səsə qoyulmasını xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim.

Ona görə də hörmətli həmkarlar, razısınızsa, qanun layihəsini üçüncü oxunuşda səsə qoyuram. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.08 dəq.)
Lehinə	83
Əleyhinə	0
Bitərəf	0

Səs vermədi	0
İştirak edir	83
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. 21 deputat lehinə səs vermişdir, əleyhinə, bitərəf qalan olmamışdır.

Sədrlik edən. Qəbul edildi, çox sağ olun.

Səfa müəllim, səsvermə 20 saniyə idi, biz 10 saniyəyə keçəcəyik, sadəcə, xəbər verin.

İndi isə hörmətli həmkarlar, gündəliyin 3-cü məsələsi Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Əli müəllim, bu layihə barəsində də yenə Siz məlumat verəcəksiniz.

Ə.Hüseynli. Çox sağ olun. Hörmətli Sahibə xanım, 3-cü və 4-cü məsələ bir-biri ilə üzvi surətdə bağlıdır. İcazə versəniz, birlikdə məruzə edərdim. Musa müəllim ilə bu barədə razılaşmamız mövcuddur. Bilirsiniz ki, həm Miqrasiya Məcəlləsi, həm də “Turizm haqqında” Qanunda edilən əlavə və dəyişiklik çox mütərəqqidir. Bu barədə geniş məlumat vermişdim. Mahiyyəti isə qanunların cənab Prezidentin 2019-cu il 9 aprel tarixli Fərmanına uyğunlaşdırılması ilə bağlıdır, “ASAN” viza sistemində dəyişiklikdir. Söhbət birdəfəlik və çoxdəfəlik elektron vizaların 3 saat ərzində sürətləndirilmiş qaydada 3 iş günü müddətində, hava limanında isə real rejimdə verilməsi ilə bağlıdır.

Müzakirələr zamanı hörmətli millət vəkilləri Nigar xanım və Müşfiq müəllimin təklifləri olmuşdur. Nigar xanım təklif edirdi ki, Azərbaycan və Gürcüstan sərhədində də real vaxt rejimində vizaların sürətli verilməsi mümkün olsun. Nigar xanım, əlbəttə ki, biz bu təklifi müvafiq dövlət orqanlarının diqqətinə çatdırmışıq. Sadəcə, mən mövcud

vəziyyətlə bağlı məlumatlandırmaq istəyirdim ki, bəlkə də bir neçə il bundan əvvəl bu məsələ aktual ola bilərdi. Amma cənab Prezidentin müvafiq fərmanı ilə hazırda 3 saat ərzində elektron viza almaq mümkündür. O dövrdən sonra faktiki olaraq turistlərin real rejimdə viza almaq istəkləri, demək olar ki, minimuma enib. Hətta beynəlxalq bir futbol yarışı zamanı gözləntilər ondan ibarət idi ki, turistlərin bir hissəsi Tbilisidən yönəlirlər. Amma cəmi 15 müraciət olmuşdur. Bax, bu baxımdan yenidən sərhədlərdə belə bir sistemin yaradılması həm bank xidməti, gözləmə yeri, işçilər üçün müvafiq inzibati binaların tikilməsi, əlbəttə, çox baha başa gələ bilər. Analizlər də göstərir ki, faktiki olaraq son illər Azərbaycana gələn turistlər məhz indi “ASAN” viza sistemindəki sürətlənmiş, bir neçə saat ərzində viza almağa üstünlük verirlər. Yəni bu baxımdan düşünürəm ki, artıq gələcəkdə insanlar, hətta Azərbaycan turistləri də məhz bu üsuldən istifadə edəcəklər.

Müşfiq müəllimin qaldırdığı məsələ, təklif bundan ibarət idi ki, hər bir ölkə üçün viza rüsumu eyni olsun və viza rüsumu vahid valyutada manatla ödənilsin. Reallıqda, Müşfiq müəllim, vəziyyət bundan ibarətdir ki, birdəfəlik vizalar üçün vahid bir rüsum mövcuddur, bu, 20 avrodur. Birdəfəlik vizalar ölkələr arasında qarşılıqlı razılaşmalar əsasında da həyata keçirilir, amma çoxdəfəlik vizaların qiyməti, söylədiyiniz kimi, fərqlidir. Bunun da iki səbəbi var. Birinci səbəb ondan ibarətdir ki, ölkələr bu barədə qarşılıqlı razılaşırlar. Deməli, hansı isə bir ölkə ilə bağlı bir qiymətdir, digər bir ölkə ilə bağlı fərqli qiymətdir. İkinci səbəb isə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan dövləti də bizim vətəndaşlara, bizim turistlərə münasibətdə hansı rüsumu tətbiq edirsə, ona adekvat olaraq biz də həmin

qiyməti tətbiq edirik. Məncə, bu, çox düzgün yanaşmadır. Yəni bizim vətəndaşımıza münasibət necədirsə, əcnəbi turistə də yanaşmamız elədir və bundan da dolayı o rəqəmlər bir qədər fərqli görünür. Amma birdəfəlik vizalarla bağlı vahid bir qiymət mövcuddur. Hesab edirəm ki, bu, dünyada qəbul olunmuş standartlara tam uyğundur.

Millət vəkillərinin elə bu qanun layihələri ilə bağlı təkliflər səsləndirməsinə baxmayaraq, layihəni tam dəstəkləyirlər. Çünki bu, cənab Prezidentin “ASAN” viza haqqında Fərmanına iki qanunun – “Turizm haqqında” və “Miqrasiya haqqında” qanunların uyğunlaşdırılması ilə bağlıdır. Həmkarlarımdan səs verməyi xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim. Musa müəllim, Sizin sözlünüz var?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Yazılan var. Aydın müəllim, buyurun.

A.Mirzəzadə. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Verilən dəyişiklikləri, o cümlədən yekun sənədi dəstəkləyirəm və hesab edirəm ki, günümüzün tələblərinə cavab verir.

Hörmətli Sahibə xanım, icazə versəniz, iclasın aparılması ilə bağlı bir təklifi səsləndirmək istəyərdim. Mən Sizə təşəkkür edirəm, deputatların çıxışlarına, onların söz deməsinə şərait yaradırsınız. Amma hesab edirəm ki, gündəlik ətrafında müzakirələrə ayrılan yarım saat çox azdır. 121 nəfərik, bizim bir çoxumuzun ya gündəlik, aktual məsələlər, yaxud da ki, dövlətimizlə, ümummilli məsələlərlə bağlı deyəcəyimiz sözlərimiz var. Amma yarım saat ərzində, çox təəssüf ki, 5–6, maksimum 10 nəfərdən artıq deputat çıxış edə bilmir.

Bu baxımdan mən təklif edərdim ki, bu yarım saatlıq gündəliyə əlavələr müddəti 1 saata qaldırılsın. Haradan isə

bir qədər kəsək, haradan isə, hansı isə məsələnin müzakirəsini bir qədər sonraya qoyaq. Deputat həmkarlarımın regionlardan kifayət qədər aldıkları təklifləri səsəndirmək, dövlətimizlə bağlı olan məsələlərə münasibət bildirmək lazımdır. Təcrübəli deputatlar yazılırlar, deyə bilirlər. Amma 40-a yaxın yeni deputatlarımız var, onların böyük əksəriyyəti ya o anı tuta bilmir, ya da texnologiyaya yiyələnmə bilməyiblər. Ona görə də xahiş edirəm, baxılsın. Mən təkid etmirəm, amma çox xahiş edirəm, mümkün-dürsə, biz gündəliyə əlavələr vaxtını yarım saatdan 1 saata qaldıraaq. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Aydın müəllim, niyə 30 il ərzində bunu demirdiniz? Neçə ildir, buradasınız. Kaş əvvəldən deyəydiniz. Mən də tez-tez çıxış edərdim. Mən də həmişə yazılırdım, amma düşə bilmirdim. Sonra da adımlı “lal deputat” qoydular. Bilirəm, media oradan qulaq asır və sonra bunu yazacaqlar. Xahiş edirəm, bunu yazmasınlar. 30 ildir belədir, 30 dəqiqədir. Mən onu 1 saat necə edim? Siz görürsünüz, onu 40–45 dəqiqə də edirəm.

Hörmətli həmkarlar, gəlin, gündəliyə qayıdaq.

Baxarıq. Mən həmişə nəzərə alıram və mənə elə gəlir, bu zalda heç kim deyə bilməz ki, mən danışmağa imkan vermirəm. Elə olub ki, mən 55 dəqiqə də vaxt vermişəm. Bir saat deyil, ancaq 55 dəqiqə vermişəm. Təklifinizə görə çox sağ olun. Təbii ki, baxacağıq. Sadəcə, deyirəm, kaş bunu əvvəldən də deyəydiniz.

3-cü məsələni səsə qoyuram, buyurun.

Səsvermənin nəticələri

(saat 15.16 dəq.)

Lehinə	86
Əleyhinə	0
Bitərəf	0

Səs vermədi	0
İştirak edir	86
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin, buyurun.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səsdir, əleyhinə, bitərəf qalan yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, 3-cü məsələ qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, diqqətlə səs verək. 4-cü məsələni səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.16 dəq.)
Lehinə	84
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	84
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf qalan olmamışdır.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, 4-cü məsələ də qəbul edildi.

5-ci məsələ “İstehsalat və məişət tullantıları haqqında”, “Heyvanlar aləmi haqqında”, “Ekoloji təhlükəsizlik haqqında”, “Bələdiyyələrin su təsərrüfatı haqqında” və “Ətraf mühitə dair informasiya almaq haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Layihəyə dair məlumat vermək üçün Təbii ehtiyatlar, energetika və ekologiya komitəsinin sədri Sadiq Qurbanova söz verilir. Sadiq müəllim, buyurun.

S.Qurbanov, *Milli Məclisin Təbii ehtiyatlar, energetika və ekologiya komitəsinin sədri.*

Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Adıçəkilən qanun layihəsinin üçüncü oxunuşudur. Bu günə qədər etiraz olmamışdır. Üçüncü oxunuşun tələbinə görə səsə qoymağınızı xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sadiq müəllim. Bu qanun layihəsinə Aqrar siyasət və regional məsələlər komitəsində də baxılıb. Tahir müəllim və Siyavuş müəllim, əlavələriniz varmı?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Yoxdur. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, qanun layihəsini üçüncü oxunuşda səsə qoyuram. Xahiş edirəm, münasibət bildirik.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.18 dəq.)
Lehinə	82
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	83
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Gündəliyin 6-cı məsələsinə keçirik. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində, “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” və “İcra məmurları haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsini İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin üzvü Mahir Abbaszadə təqdim edir. Mahir

müəllim, buyurun.

M.Abbaszadə, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin üzvü.*

Çox sağ olun, Sahibə xanım. Hörmətli həmkarlar, “İcra məmurları haqqında”, “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” və Vergi Məcəlləsində dəyişikliklə əlaqəli qanun layihəsinin, Sahibə xanım, qeyd etdiyiniz kimi, üçüncü oxunuşudur. Birinci və ikinci oxunuşda heç bir təklif və irad daxil olmamışdır. Üçüncü oxunuşun tələbinə əsasən səsə qoyulmasını xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Mahir müəllim. Əli müəllim, Sizin komitəzində də baxılıb. Əlavəniz yoxdur?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Layihə ilə bağlı heç kimin sualı yoxdur. Ona görə də səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.19 dəq.)
Lehinə	83
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	83
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 7-ci məsələsi “Təhsil haqqında” və “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Məsələ ilə bağlı Elm və təhsil komitəsinin sədri Bəxtiyar Əliyevə söz verirəm. Bəxtiyar müəllim, buyurun.

B.Əliyev, *Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar! “Təhsil haqqında” və “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının qanun layihəsi Milli Məclisin plenar iclaslarında həm birinci və ikinci oxunuşdan keçmiş, həm də Elm və təhsil komitəsində 3 dəfə müzakirə edilmişdir.

Müzakirələr zamanı çıxış etmiş deputatlar edilən dəyişikliklərin zəruriliyini qeyd etmişlər, lakin heç bir əlavə və dəyişiklik təklif edilməmişdir. Suallar olmuşdur, biz də sualları plenar iclasda cavablandırmışıq. Ona görə xahiş edirəm, qanun layihəsinə səs verək. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Bəxtiyar müəllim. Bu layihəyə İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsində də baxılıb. Komitənin rəyi haqqında Əli Məsimli məlumat verəcək.

Ə.Məsimli. Əlavə yoxdur.

Sədrlik edən. Əlavəniz yoxdur. Çox sağ olun. Heç kimin də sualı yoxdur. Xahiş edirəm, qanun layihəsinin üçüncü oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.21 dəq.)
Lehinə	83
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	83
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, necədir vəziyyət?

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Gündəliyin 8-ci məsələsi “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Layihə uyğunlaşdırma xarakteri daşıyır və ona görə də bir oxunuşda qəbul ediləcək. Məsələ barəsində məlumat vermək üçün İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri Tahir müəllim, Sizə söz verirəm. Buyurun.

T.Mirkişili, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar! Bildiyiniz kimi, “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Qanuna görə, Əmanətlərin Sığortalanması Fondu ildə bir dəfə illik hesabat təqdim edir. Həmin hesabat əvvəlki variantda Azərbaycan Respublikası Prezidentinə və digər müvafiq orqanlardadır. Birinci dəyişiklik ondan ibarətdir ki, “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti” sözləri “müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqana” sözləri ilə əvəz olunur. Bu da, əslində, hesabatlıqda, idarəetmədə daha inklüzivliyin təmin olunması məqsədi daşıyır.

İkinci mühüm dəyişiklik ondan ibarətdir ki, əvvəlki qanunlarda “illik hesabat” deyiləndə onun üç strukturadan ibarət olması Qanunda göstərilir. Bunlar Fondun illik mühasibat balansı, Fondun vəsaitlərinin idarə olunmasından gəlirlər və zərərlər və Fondun pul vəsaitlərinin hərəkəti barədə hesabatı idi. Amma 2018-ci il mayın 4-də “Mühasibat uçotu haqqında” Qanuna etdiyimiz dəyişikliyə görə, Azərbaycan qanunvericiliyinə yeni termin gətirildi. Bunun adı “maliyyə hesabatı” deməkdir. Maliyyə hesabatı əvvəl dediyim o üç strukturu özündə birləşdirdiyinə görə

bu yeni Qanuna da “maliyyə hesabatı” sözü gətirilməklə, əvvəlki formada olan üç strukturun əvəzinə bir terminlə əvəz olunur. Bu da, dediyiniz kimi, uyğunlaşdırmadır. Ona görə dəstəkləməyinizi xahiş edirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Tahir müəllim. Heç kimin sualı yoxdur və ona görə də xahiş edirəm, qanun layihəsinə üçüncü oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.23 dəq.)
Lehinə	83
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	83
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin növbəti on məsələsi, yəni 9–18-ci məsələlər “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi haqqında” Qanunun icrası ilə əlaqədar hazırlanmışdır. Qeyd edirəm ki, 10-cu və 18-ci məsələlərdən başqa, digər layihələr texniki və uyğunlaşdırma xarakteri daşıyır və bunlar bir oxunuşda qəbul ediləcəkdir.

Nəzərinizə çatdırım ki, 10-cu məsələ Konstitusiyaya qanununun layihəsidir və iki səsvermədə qəbul ediləcəkdir. 6 aydan sonra biz bu layihəni bir də səsverməyə çıxaracağıq.

18-ci məsələdə isə İnzibati Xətalər Məcəlləsinə yeni məsuliyyət növlərinin daxil edilməsi nəzərdə tutulur. Ona görə də layihə üç oxunuşda müzakirə və qəbul ediləcəkdir.

Beləliklə, hörmətli həmkarlar, gündəliyin 9-cu məsələsi

“Əlillərin sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 1992-ci il 25 avqust tarixli 285 nömrəli Qərarının ləğv edilməsi barədədir. Məsələ haqqında, Musa müəllim, buyurun, məlumat verin.

M.Quliyev, *Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri*.

Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkilləri! Xanım Sədrin dediyi kimi, bu, uyğunlaşdırma xarakteri daşıyan layihələrdən biridir. “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Qanun qəbul olunandan sonra “Əlillərin sosial müdafiəsi haqqında” Qanun qüvvədən düşmüşdür. Amma həmin Qanunla bağlı qərar hələ ləğv edilməmişdir. Texniki ləğvetmə xarakteri daşıyır. Xahiş edirəm, layihəni dəstəkləyəsiniz.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Musa müəllim. Sualı olan yoxdur və hörmətli həmkarlar, mən qərar layihəsini səsə qoyuram. Xahiş edirəm, münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.26 dəq.)
Lehinə	87
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	87
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, 9-cu məsələ qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 10-cu məsələsi “Azərbaycan Respublikasının iqtisadi müstəqilliyinin əsasları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qa-

nununda dəyişiklik edilməsi barədə Konstitusiya qanununun layihəsidir. Layihəni Tahir Mirkişili təqdim edəcək. Tahir müəllim, buyurun.

T.Mirkişili. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, bu dəyişiklik də “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” 2018-ci il 31 may tarixli Qanunun tətbiqi ilə əlaqədar hazırlanmışdır. Belə ki, Qanun ölkəmizin qoşulduğu beynəlxalq sənədlərin tələblərinə uyğun olmaqla, bu sahədə mütərəqqi dünya təcrübəsinə uyğun qanunvericiliyin formalaşdırılmasına xidmət edir. Həmin Qanunla bu sahədə mövcud olan bir sıra terminlər dəqiqləşdirilmiş, misal üçün, “əlil” ifadəsi əvəzinə “əlilliyi olan şəxs”, “əlillik qrupu” ifadəsi əvəzinə “əlillik dərəcəsi”, “qüsür” sözü əvəzinə “pozuntu” sözündən istifadə edilmişdir.

Ümumiyyətlə, dünya təcrübəsində insana “əlil” deyə müraciət forması yoxdur. Əlillik daha çox fəaliyyətin bir hissəsinin məhdudlaşdırılması deməkdir. Bu cəhətdən baxsaq, əlilliklə bağlı dövlət siyasətinin mühüm prinsiplərindən olan əlillik əlamətinə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılmasına, onların şərəf və ləyaqətinin müdafiəsinə yönəlmişdir. Bu dəyişikliyin əsas məqsədi budur və bunu dəstəkləməyinizi xahiş edərdim. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Tahir müəllim, çox sağ olun. Musa müəllim, Sizin komitədə də baxılıb. Əlavəniz varmı?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Heç kimin sualı yoxdur. Təklif var ki, məsələni səsə qoyaq. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri

(saat 15.28 dəq.)

Lehinə

89

Əleyhinə

0

Bitərəf

0

Səs vermədi	0
İştirak edir	89
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi. Nəzərinizə çatdırım ki, bu, 95 səs çoxluğu ilə qəbul olunmalı idi. O cür də qəbul olundu.

Hörmətli həmkarlar, bayaq söylədiyim kimi, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 156-cı maddəsinə əsasən Konstitusiya qanunları Milli Məclisdə iki dəfə səsə qoyulur. Konstitusiya qanunları həm birinci, həm də ikinci səsvermədən sonra imzalanmaq üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edilir, ikinci səsvermədən sonra imzaladıqda qüvvəyə minir. İndicə qəbul etdiyimiz Konstitusiya Qanunu imzalanmaq üçün möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevə təqdim ediləcək və yenə də xatırlatmaq istəyirəm, 6 aydan sonra yenidən müzakirəyə çıxarılacaqdır.

Hörmətli həmkarlar, bildiyiniz kimi, Azərbaycan 2008-ci ildə BMT-nin “Əlillərin hüquqları haqqında” Konvensiyasına qoşulmuşdur. Bu Konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqi normalar əlilliyi olan şəxslərin hüquqlarının daha səmərəli həyata keçirilməsinə yönəlmişdir. Konvensiyanın maddələrinin milli qanunvericiliyə implementasiyası məqsədi ilə biz 2018-ci ildə “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Qanun qəbul etmişik. Əlilliyi olan şəxslərə cəmiyyətdə daha hörmətli münasibətin bərqərar edilməsi məqsədi ilə həmin Qanunda bir sıra yeni anlayışlardan istifadə edilmişdir. Məsələn, “əlil” termini “əlilliyi olan şəxs” termini ilə, “kar, kor, lal” terminləri

“eşitmə, görmə və nitq qabiliyyəti məhdud” terminləri ilə, “qüsur” sözü “pozuntu” sözü ilə əvəz olunmuşdur. Bu səpkidə olan digər dəyişikliklər də edilmişdir. Bütün bunlarla əlaqədar olaraq digər qanunlarımızda da dəyişiklik edilməsi zərurəti yaranmışdır. Bütövlükdə, 68 qanunda, 14 məcəllədə və 2 əsasnamədə dəyişiklik edilməsi nəzərdə tutulur.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 11–17-ci məsələləri məhz bu dəyişikliklərlə bağlıdır. Həm məzmunca, həm də mahiyyətə eynidirlər. Ona görə təklif edirəm, Musa Quliyev bu layihələrin hamısı haqqında ümumi məlumat versin, müzakirəni və səsverməni isə ayrılıqda keçirək. Musa müəllim, buyurun.

M.Quliyev. Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkilləri, hörmətli Sədrin söylədiyi kimi, bunlar uyğunlaşdırma xarakterli dəyişikliklərdir və bütövlükdə, 85 normativ hüquqi aktı əhatə edir. Dəyişikliklərin əsas məqsədi 2018-ci il mayın 31-də qəbul olunmuş “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Qanuna digər qanunlarımızı uyğunlaşdırmaqdır. Burada söyləniləni kimi, mövcud qanunvericilikdə istifadə edilən “əlil” termini BMT-nin Konvensiyasına, Azərbaycanın Konstitusiyasına və “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq, əlilliyi olan şəxslərin hüquqlarının pozulması, yaxud onlara stiqlə və ya ayrı-seçkilik gətirən anlayış kimi qəbul olunur. “Əlil” terminindən imtina olunaraq “əlilliyi olan şəxs” termini ilə əvəz olunur.

Eyni zamanda, təklif olunan qanunlarda, Konstitusiya Qanununda və Məcəllədə işlədilən “kar, kor, lal” ifadələri “görmə, eşitmə və nitq qabiliyyəti məhdud” ifadələri ilə əvəz olunur.

Başqa bir dəyişiklik isə “əlillik qrupu” ifadəsinin “əlillik dərəcəsi” ifadəsi ilə əvəz olunması, “qüsurlu” termininin “pozuntu” termini ilə əvəz olunmasıdır. Təklif olunan dəyişikliklər humanist prinsiplərə söykənir, əlilliyi olan şəxslərə qarşı hər hansı ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılmasına xidmət edir.

Hörmətli millət vəkilləri, 13-cü məsələ ilə bağlı bir dəyişikliyi də sizin diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Elm və təhsil komitəsinin sədri hörmətli Bəxtiyar Əliyevin təklifi ilə “Sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsili (xüsusi təhsil) haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsinin 5.0.3, 6.1.3, 15.2, 15.3-cü maddələrində “fərdi təhsil planı” sözləri “fərdi tədris planı” sözləri ilə əvəz olunmuşdur. Maddənin mətnindəki dəyişikliklər qanun layihəsinin subyektinə razılaşdırılmışdır.

Digər bir dəyişiklik 15-ci məsələ ilə bağlıdır. Milli Məclisin Sədr müavini hörmətli Adil Əliyevin təklifi ilə “Bədən tərbiyəsi və idman haqqında” Qanunun 22.4-cü maddəsi aşağıdakı redaksiyada verilir:

“Əlilliyi olan şəxslərin, o cümlədən sağlamlıq imkanları məhdud 18 yaşınadək uşaqların reabilitasiyası və sosial bacarıqlarının inkişafı, adaptiv bədən tərbiyəsi və adaptiv idman metodlarından istifadə etməklə, “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq, həyata keçirilir”.

Qeyd olunan dəyişiklik də layihə subyektinə razılaşdırılmışdır. Təklif olunan dəyişikliklər uyğunlaşdırma xarakteri daşıyır. Nəzərə almağınızı və layihəni dəstəkləməyinizi xahiş edirəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Musa müəllim. Hörmətli həmkarlar, bu qanun layihələrinə digər komitələrdə də baxılıb. Komitə sədrilərindən çıxış etmək istəyən yoxdur.

Müzakirələrə keçirik. Ziyafət Əsgərov, buyurun.

Z.Əsgərov. Çox təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Mənim çıxış etmək fikrim yoxdur. Hörmətli Musa müəllim, burada bir qeydim var. Bir sıra qanun layihələrində terminoloji baxımdan “qocalar” sözü “ahıllar” sözü ilə əvəz olunub. Tamamilə doğrudur. Çünki bizdə “Ahıllara sosial xidmət haqqında” Qanun var. Amma bir-iki qanun layihəsində, ola bilsin, yaddan çıxıb, “qocalar” sözü yerində qalıb. Bizdə qocaların statusu ilə bağlı qanun yoxdur. Terminoloji baxımdan, hesab edirəm ki, “ahıllar” sözü uyğunlaşdırılsın, yəni digər layihələrdə nəzərə alınıb, amma ola bilsin, bəzilərinə yaddan çıxıb. Onu nəzərə almağımızı xahiş edirəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Ziyafət müəllim. Düşünürəm ki, nəzərə alınacaq, Musa müəllim. Hicran Hüseynova. Hicran xanım, buyurun.

H.Hüseynova. Çox sağ olun, xanım Sədr. Hörmətli həmkarlar, “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” 2018-ci il Qanununda bu kateqoriyadan olan şəxslər üçün geniş təminatlar nəzərdə tutulub. Bunlardan biri də əlilliyin növündən, formasından və ağırlıq dərəcəsindən asılı olmayaraq, onların yaşadıkları yerdə layiqli həyat sürməsi üçün iş, təhsil və digər sosial mühitin, infrastrukturun, əlilliyi olan şəxslər üçün müəssisələrin təmin edilməsidir.

BMT-nin Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları üzrə Komitəsi ölkəmizin sonuncu dövr hesabatı ilə bağlı onların rəyində infrastrukturun, xüsusilə ictimai nəqliyyatın və binaların əlilliyi olan şəxslər üçün əlçatan olmadığından narahatlığını bildirmişdir. Əvvəlki illərlə müqayisədə ölkəmizdə bu sahədə xeyli irəliləyişlər əldə edilmişdir. Artıq şəhərlərdə panduslara tez-tez rast gəlinir. Lakin tam

inklüziv mühitin yaradılması üçün ciddi tələblər qoyulmalı və buna dövlət nəzarəti gücləndirilməlidir.

Bir çox hallarda əlillər üçün infrastruktur obyektləri, müəssisələri diqqətdən kənar qalır ki, bu da onların rahat yaşayışı üçün ciddi əngəllər yaradır. Bu səbəbdən qanunvericilikdə bu məsələ ilə bağlı inzibati məsuliyyətin müəyyən edilməsi çox vacibdir. “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Qanunun I fəslindən irəli gələrək təklif edirəm ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 205.1-ci maddəsində əlilliyi olan şəxslərin infrastruktur obyektləri və yaşayış binaları ilə təmin edilməməsinə görə məsuliyyət müəyyən edilsin. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Rauf Əliyev. Rauf müəllim, buyurun.

R.Əliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli millət vəkilləri, mən də Çernobıl qəzasında zərər çəkmiş insanlarla əlaqədar məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bu insanlar mənə müraciət edib ki, bir məsələni burada səsləndirim və aidiyyəti orqanlar onlara kömək etsin. Məsələ ondan ibarətdir ki, 2000-ci ilə qədər Çernobıl əlilləri Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyi tərəfindən evlərlə təmin olunmuşdur. 2000-ci ildən sonra bu insanlar evlə təmin olunmurlar. Artıq 25 ildən artıqdır ki, 500 nəfər evlə təmin olunmur. Onların xahişi ondan ibarətdir ki, bu gün Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi bu məsələyə baxsın və imkan daxilində onlara kömək etsin. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Sahib Aliyev. Buyurun, Sahib müəllim.

S.Aliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, mənəm burada, sadəcə, bir maddə ilə bağlı qeydlərim var. Onu diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Ümumiyyətlə, bizdə

həm informasiya dilinin, həm də rəsmi- işgüzar üslubun hələlik formalaşması prosesi gedir. Bu, təbii ki, özünü qanunvericilik aktlarında da göstərir. Mən əlillik məsələsi ilə bağlı edilən əlavəni dəstəkləyirəm. Amma baxın, “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında” Qanunun 12-ci maddəsində belə bir ifadə yazılıb: “hərbi xidmət vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar əlilliyi müəyyən edilmiş və bununla əlaqədar hərbi xidmətdən buraxılmış”. Yəni bu, əslində, rəsmi dilin tələbinə cavab vermir. Aydın olmur ki, bu şəxs əlilliyi hərbi xidmətə gedərkən müəyyən edilir, yoxsa hərbi xidmət zamanı müəyyən edilir. Mən təklif edirəm ki, bu cümlə “hərbi xidmət vəzifəsinin icrası zamanı əlillik yaradan xəsarət almış” sözləri ilə əvəz olunsun və bu ikili yanaşma ortadan qalxsın. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sahib müəllim. Hörmətli həmkarlar, xatırladım ki, biz gündəliyin 11-ci məsələsindən 17-ci məsələsinədək məlumat verdik. Çıxış edənlər oldu. İndi isə mən 11-ci məsələni səsə qoyuram. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.40 dəq.)
Lehinə	91
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	91
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

İndi isə 12-ci məsələni səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.40 dəq.)
Lehinə	87
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	88
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

13-cü məsələni səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.41 dəq.)
Lehinə	87
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	87
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

14-cü məsələyə keçirik. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.41 dəq.)
Lehinə	88
Əleyhinə	0
Bitərəf	0

Səs vermədi	0
İştirak edir	88
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, buyurun.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

15-ci məsələyə keçirik. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.42 dəq.)
Lehinə	84
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	84
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, sizdə necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, burada qanunlar çoxdur, ona görə adlarını oxumuram, sadəcə, məsələlərin nömrələrini deyirəm. 16-cı məsələyə keçirik. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.42 dəq.)
Lehinə	89
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	90
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Xahiş edirəm, 17-ci məsələyə də münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.43 dəq.)
Lehinə	88
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	88
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, buyurun.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 18-ci məsələsinə keçirik. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xəttəlar Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsi birinci oxunuşda müzakirəyə təqdim edilir. Məsələ barəsində Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü Nizami müəllim Səfərov məlumat verəcəkdir. Nizami müəllim, buyurun, söz Sizindir.

N.Səfərov, *Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü.*

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar, dəyərli media nümayəndələri! Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsi tərəfindən qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında hazırlanmış İnzibati Xəttəlar Məcəlləsinə dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsi Məcəllənin əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında 2018-ci il 31 may tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun-

luğu təmin etmək məqsədinə xidmət edir. Burada da qeyd edildi, dövlətimiz Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən 2006-cı il dekabrın 13-də qəbul edilmiş “Əlillərin hüquqları haqqında” Konvensiyaya 2008-ci il oktyabrın 2-də qoşulmuşdur və bu Konvensiyadan irəli gələn öhdəliklərin dövlətdaxili implementasiyası “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Qanunun qəbul edilməsi vasitəsi ilə həyata keçirilmişdir. Həmin Qanun milli hüquq sisteminə terminoloji baxımdan yeni ifadələr daxil etmişdir.

Digər tərəfdən Qanunun 39-cu maddəsində müəyyən olunmuşdur ki, onun tələblərinin pozulmasına görə təqsirkar olan şəxslər İnzibati Xətalər Məcəlləsinə uyğun olaraq, məsuliyyət daşıyırlar. Bu baxımdan Məcəllənin bir sıra maddələrində ismin müvafiq hallarında “ikinci qrup əlil” sözləri “ikinci dərəcə əlilliyi olan şəxslər” sözləri ilə, “əlil” sözü “əlilliyi olan şəxs” sözləri ilə əvəz edilir. Nəzərə almaq lazımdır ki, “əlilliyi olan şəxs” termini 2018-ci il 31 may tarixli Qanunun əsas anlayışlarını ehtiva edən 1-ci maddəsində nəzərdə tutulur. Terminoloji dəqiqləşmə, həmçinin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 603-cü maddəsində də aparılmışdır.

Qanun layihəsində əksini tapmış mühüm məqamlardan biri də İnzibati Xətalər Məcəlləsinin “Tərcüməçi” başlığı altında verilmiş 72-ci maddəsində əhəmiyyətli dəyişikliyin edilməsi ilə bağlıdır. Həmin dəyişiklik “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Qanunun 34-cü maddəsinin tələblərindən irəli gəlir və belə şəxslərin ədalət mühakiməsində vacib təminatını nəzərdə tutur. Təklif olunan dəyişiklik belədir:

“Məhkəmə icraatında iştirak edən əlilliyi olan şəxslər ixtisaslaşmış vasitələrdən (qiraətçilər və peşəkar surdo

tərcüməçilərin köməyindən) istifadə edirlər və İnzibati Xətalər Məcəlləsinin məqsədləri üçün onlar tərcüməçi hesab olunurlar”.

Bu dəyişiklik ixtisaslaşmış vasitələrin de-yure statusunu müəyyən edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, ümumiyyətlə, əlillərə münasibətdə ədalət mühakiməsinin əlçatanlığının təmin edilməsi istiqamətində ölkəmizdə əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Məsələn, BMT-nin Konvensiyasının tələblərinə uyğun olaraq, yeni məhkəmə binalarında əlillərin, o cümlədən gözdən əlillərin sərbəst hərəkəti üçün əlverişli şərait yaradılmışdır. Dünya Bankı ilə əməkdaşlıq çərçivəsində birgə həyata keçirilən ədliyyə sisteminin müasirləşməsinə dair layihələr üzrə, habelə Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən tikilən məhkəmə binalarının və komplekslərinin girişində əlillərin daxil olmaları üçün xüsusi qaldırıcı qurğular yerləşdirilmişdir. Gözdən əlil vətəndaşların sərbəst hərəkəti üçün birinci mərtəbənin döşəməsinə xüsusi örtük salınmışdır. İctimai zonada bütün otaqların adlarını əks etdirən lövhələrdə gözdən əlil insanlar üçün xüsusi yazılar vardır. Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən ədalət mühakiməsinin əlçatanlığının təmin edilməsi sahəsində atılan belə addımlar təqdirəlayiqdir.

Layihədə nəzərdə tutulan başqa bir dəyişiklik İnzibati Xətalər Məcəlləsinə “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyətin müəyyən edən 205.1-ci maddənin əlavə edilməsidir. Bu maddə konkret olaraq əlillərin müəyyən hüquqlarının, məsələn, əmək hüquqlarının pozulmasına, fərdi rehabilitasiya proqramının dövlət orqanları tərəfindən icrasının təmin edilməməsinə görə və sair bunlara bənzər inzibati xətalara görə 300 manatdan 1000 manatadək cərimə nəzərdə tutur.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin məhkəmə aidiyyətini müəyyən edən 49.1-ci maddəsinə dəyişiklik təklif olunur. 205.1.2-ci maddə ilə müəyyən edilən pozuntunun rayon, şəhər məhkəmələrinin baxışına aid edilməsi təklif edilir.

Hörmətli deputatlar, nəzərinizə bir məsələni çatdırmaq istərdim. Qanun layihəsində kiçik texniki bir problem var. Sizə paylanmış layihədə 205.1.7-ci maddə qeyd olunub. Bu, əslində, 205.1.2-ci maddədir. Xahiş edirəm, bunu nəzərə alasınız. Hörmətli deputatlar, xahiş edirəm, qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə səs verəsiniz.

Sədrlik edən. Nizami müəllim, çox sağ olun. Musa müəllim, Sizin komitənizdə də baxılıb.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Çıxış eləmək istəyən yoxdur. Hörmətli həmkarlar, layihəni birinci oxunuşda səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.50 dəq.)
Lehinə	87
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	87
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi. Beləliklə, hörmətli həmkarlar, “Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında” Qanunla bağlı olan qərar və qanun layihələri paketinin müzakirəsi başa çatdı.

Sonuncu 19-cu məsələ “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Bu layihə də birinci oxunuşda müzakirəyə təqdim edilir və məsələ barəsində məlumat vermək üçün Musa Quliyevə söz verirəm. Musa müəllim, buyurun.

M.Quliyev. Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkilləri, əhalinin rifah halının yüksəlməsi, aztəminatlı insanların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, yoxsulluğun azaldılması Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin daxili siyasətinin prioritet istiqamətlərindəndir. Aztəminatlı insanlara sosial dəstək məqsədi ilə ölkədə uğurla icra edilən layihələrdən biri də ünvanlı dövlət sosial yardımı proqramıdır. Bu ilin əvvəllərində cənab Prezident ünvanlı dövlət sosial yardımı proqramına daha çox vətəndaşların cəlb olunması üçün hüquqi imkanlar yaradılması barədə hökumətə tapşırıq vermişdir.

Dövlət başçısının tapşırığının icrası olaraq “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Qanuna dəyişikliklər edilməsi barədə qanun layihəsi hazırlanmış, cənab Prezidentin qanunvericilik təşəbbüsü ilə baxılması üçün Milli Məclisə göndərilmişdir. Layihə Qanunun 5 maddəsində 11 dəyişikliyi, o cümlədən 10-cu maddənin yeni redaksiyada verilmiş variantını özündə ehtiva edir.

Dəyişikliklərin hamısı mütərəqqi xarakter daşıyıb, vətəndaşların ünvanlı sosial yardıma əlçatanlıq imkanlarının yüksəlməsinə, ünvanlı sosial yardım almaq şərtlərinin yumşalmasına, ünvanlı sosial yardım alanların çevrəsinin genişlənməsinə, uçotun və nəzarətin güclənməsinə, habelə aktiv sosial müdafiə tədbirlərinin, o cümlədən özünüməşğulluq proqramına cəlb olunmasının stimullaşdırılmasına xidmət edir.

Layihədə diqqətçəkən məqamlardan biri ünvanlı sosial yardımın yalnız qeydiyyat yeri üzrə təyin olunması məhdudiyətinin aradan qaldırılmasıdır. Əgər hazırkı qanunvericiliyə görə, vətəndaş ünvanlı sosial yardım almaq hüququnu yalnız qeydiyyata olduğu rayonun Sosial Müdafiə Mərkəzinə müraciət etməklə həyata keçirə bilərdisə, yeni layihə qəbul olunandan sonra qeydiyyata asılı olmayaraq, faktiki yaşadığı ünvan üzrə elektron qaydada müraciət edərək bu hüququ əldə edəcəkdir.

Qanundakı mühüm dəyişikliklərdən biri ünvanlı sosial yardımın təyin olunması müddətinin iki ildən bir ilə endirilməsidir. Bu dəyişiklik bir tərəfdən ünvanlı sosial yardım alan ailələrin ələbaxımlılıq asılılığından çıxarılmasını, aktiv sosial müdafiə tədbirlərinə, o cümlədən özünüməşğulluq proqramına cəlb olunmasını stimullaşdıracaq, digər tərəfdən isə ünvanlı sosial yardım təyinatında dövriliyin artmasına, uçuğun və nəzarətin güclənməsinə, neqativ təşəbbüslərin meydana gəlməsinə daralmasına xidmət edəcəkdir.

Qanunun 3-cü maddəsinə təklif edilən dəyişiklik ünvanlı dövlət sosial yardımını almaq hüququ olan şəxslərin çevrəsinin genişlənməsinə, daha çox ailənin bu dövlət proqramından faydalanmasına imkan yaradacaqdır. Belə ki, yeni təklifə görə, ünvanlı sosial yardım təyin olunarkən digər amillərlə yanaşı, birinci dərəcə əlilliyi olan şəxsə, 8 yaşınadək uşağa, 18 yaşınadək sağlamlıq imkanı məhdud uşağa qulluq edən, habelə 23 yaşınadək əyani təhsil alan şəxslər ailənin gəliri olmayan məşğul üzvü kimi nəzərə alınacaqdır.

Yeni layihədəki müsbət məqamlardan biri də ünvanlı sosial yardımın təyin edilməsi üçün müraciət edən vətəndaşlardan tələb olunan sənədlərin sayının minimuma

endirilməsidir. Vətəndaş müraciət ərizəsinə yalnız bir sənəd – ailə tərkibi barədə arayış əlavə edəcəkdir. Qalan bütün məlumatlar elektron qaydada sistemdəki məlumat bazasından götürüləcəkdir. Müqayisə üçün deyim ki, 2016-cı ildə bu Qanunu qəbul edərkən ünvanlı sosial yardıma cəlb olunması üçün vətəndaşdan 16 sənəd tələb olunurdu. İndi isə yalnız bir sənəd tələb olunacaq, qalanları isə elektron qaydada bazadan götürüləcəkdir. Ünvanlı sosial yardım təyin olunandan sonra ailənin gəlirlərində baş verən dəyişikliklər barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat verilməsi müddətinin 5 iş günündən 15 iş gününədək artırılması da xeyirxah məqsəddə xidmət edən dəyişikliklər kimi nəzərə alınmalıdır.

Hörmətli millət vəkilləri, bu layihədə nəzərdə tutulmayan, ancaq Qanunun tətbiqi ilə bağlı olan vacib bir məlumatı diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Layihə qəbul edildəndən sonra Nazirlər Kabinetinin 2016-cı il 5 fevral tarixli 37 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş ünvanlı dövlət sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi qaydalarında dəyişiklik edilməsi də nəzərdə tutulur. Bu dəyişikliklərə görə, ünvanlı sosial yardım təyin edilərkən götürülən kreditlər ailənin gəliri kimi daha nəzərə alınmayacaq, ödənilən alimentlər ailənin xərci kimi nəzərə alınmayacaq, ailənin adambaşına düşən kommunal və rabitə xərclərinin qiyməti artırılacaqdır.

Qanun layihəsi Əmək və sosial siyasət komitəsinin iclasında qanunvericilik təşəbbüsü subyektinin iştirakı ilə ətraflı müzakirə edilmiş və Milli Məclisin plenar iclasına tövsiyə olunmuşdur. Hörmətli həmkarlarımızdan qanun layihəsinə birinci oxunuşda konseptual baxımdan qəbul olunması üçün səs vermələrini xahiş edirəm. Diqqətinizə

görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Musa müəllim. Hörmətli həmkarlar, 20 nəfər yazılıb. Xatırladıram ki, bizim çıxışlarımızın müddəti 5 dəqiqədir. Əli Məsimli, buyurun.

Ə.Məsimli. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Musa müəllimin çox ətraflı təqdimatını yüksək qiymətləndiririk. Doğrudan da, bu layihədə edilən 11 dəyişiklik ünvanlı sosial yardımın dairəsinin genişləndirilməsi, şərtlərinin yumşaldılması, bu sahədə uzun müddət kök salmış bürokratik əngəllərin bir hissəsinin aradan qaldırılması və ünvanlı sosial yardımın əlçatanlığının təmin edilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Eyni zamanda, pandemiyanın ortaya çıxardığı bir sıra yeni tələblər nöqtəyi-nəzərindən isə belə hesab etmək olar ki, bu təkliflər çox yaxşıdır, gözəldir, amma sonuncu təkliflər belə deyil. Ona görə bu istiqamətdə yeni təkliflərin həyata keçirilməsi və ünvanlı sosial yardımın dairəsinin genişləndirilməsi çox vacibdir.

İkinci deyəcəyim fikrin əsas arqumentlərindən biri ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Prezidenti əmək və əhalinin sosial müdafiə nazirini qəbul edən zaman ona ünvanlı sosial yardım məsələsinə xüsusi diqqət verməsini, əhalinin həmin yardıma əlçatanlığını təmin etmək üçün əlavə tədbirlərin görülməsini xüsusi tapşırıq kimi verdi. Bu gün müzakirə etdiyimiz həmin şəxslərin xeyli hissəsi də bilavasitə cənab Prezident və nazirin görüşü zamanı qaldırılan məsələlər kontekstində çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan yenə də pandemiya kontekstində bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, ünvanlı sosial yardımın dairəsinin genişləndirilməsi istiqamətində addımlar atılır.

Musa müəllim həmin addımları çox gözəl şəkildə dedi.

Məsələn, kredit alanlar artıq uçota düşməyəcəklər, aliment, gəlir xərc kimi nəzərə alınmayacaq və sair. Hamısı yaxşıdır. Amma cənab Prezidentlə nazirin görüşü zamanı vacib bir məqam da öz əksini tapdı ki, nazirlik öz təşəbbüsü ilə pay torpaqları olan 7000 ailəyə ünvanlı sosial yardım verilməsini təmin edib. Deməli, 7000 ailəyə təminat verilərsə, bundan sonra pay torpaqlarına görə ünvanlı sosial yardım almayan ailələr barədə də düşünmək lazımdır. Bu, çox vacibdir. Seçicilərlə görüş zamanı qaldırılan məsələlərin içərisində ən böyük əhəmiyyət kəsb edən məsələ ondan ibarətdir ki, kiçik torpaq sahələrində insanların gəliri yoxdur, amma adlarına həmin torpaq sahəsi olduğuna görə onlar ünvanlı sosial yardım ala bilmirlər. Hətta, hörmətli Sədr, hansısa ünvanlı sosial yardıma ehtiyacı olan bir ailənin qızı Bakıya gəlin gedibse və o xanımın adına 5–10 sot torpaq sahəsi varsa, bu məlumat əldə edilir və yenə də belə ailələrə ünvanlı sosial yardım verilmir.

Hesab edirəm ki, bu, heç bir məntiqə sığmayan bir məsələdir. Ona görə mən məsələni xüsusi qeyd etmək istəyirəm ki, əgər, doğrudan da, torpağı olan 7000 ailəyə ünvanlı sosial yardım verilsə, bundan sonra bunu artıq nazirliyin mülahizəsinə qoymaq olmar. Qanunla təsbit edilmiş forma vermək lazımdır. Ona görə də ünvanlı sosial yardımın dairəsinin genişləndirilməsi məsələsinə, mən təklif edirəm ki, kiçik torpaq sahələri və gəlirləri yaşayış minimumundan, yaxud da ehtiyac meyarından 160 manatdan aşağı olan insanlara da ünvanlı sosial yardımın verilməsi məsələsinə baxılsın.

İkinci məsələ ondan ibarətdir ki, beynəlxalq aləmdə də bizim verdiyimiz ünvanlı sosial yardımın xərcləri, maliyyə tutumu ümumi daxili məhsulun 0,2–0,3 faizini təşkil edir.

Bu, MDB-nin də yaşayış göstəricisindən 3 dəfə, inkişaf etmiş ölkələrin göstəricisindən 7–8 dəfə aşağıdır. Hesab edirəm ki, bu, yolverilməz bir şeydir. Həmin rəqəmləri qaldırmaqdan ötrü mən növbəti təklifi edirəm. Ehtiyac meyarı göstəricisini birbaşa qeyd edirəm. Heç kəs əksini sübut eləyə bilməz. Ünvanlı sosial yardımı daha az adama vermək üçün quraşdırılmış, qondarma bir göstəricidir. Təklif edirəm ki, ehtiyac meyarı yaşayış minimumu göstəricisinə keçilsin. Əgər ehtiyac meyarı ilə ünvanlı sosial yardım veriləcəksə, ailəyə 200 manatın ətrafında vəsait düşür. Yaşayış minimumunda 360 manat o cür ailələrin vəziyyətinin xeyli dərəcədə yaxşılaşdırılmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ən ciddi məsələ isə odur ki, Dövlət Statistika Komitəsinin əhalini siyahıya alan zaman buraxdığı qüsurlar bu pandemiya vaxtı bizə çox ağır başa gəldi. Ona görə bütün sahələrdə uçot sisteminin əsaslı surətdə təkmilləşdirilməsi, yoxsul əhalinin uçotunun düzgün aparılması və həmin əhaliyə, doğrudan da, ünvanlı sosial yardıma düşürsə, yardımın verilməsində o dairənin genişləndirilməsi, sayının artırılması lazımdır, çünki say...

Sədrlik edən. Sağ olun, Əli müəllim. Qüdrət Həsənquliyev, buyurun.

Q.Həsənquliyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli həmkarlar, mən Əli Məsimlinin çıxışını dəstəkləyirəm və ümid edirəm ki, onun qaldırdığı məsələlər öyrəniləcək və nəzərə alınacaq. Mən başqa bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Bizim hörmətli Prezidentimiz bir çox hallarda məmurlara xitab edərək deyib ki, “siz xalqın xidmətçilərisiniz, siz xalqa xidmət göstərməlisiniz”. Onlar da bunu belə başa düşürlər ki, süründürməçilik olmalıdır, onlardan rüşvət istənilməməlidir, yəni vətəndaş-

larla hörmətlə davranılmalıdır. Amma mən bu məsələyə bir az geniş baxıram.

Bir az bundan öncə Musa müəllim qeyd elədi ki, vaxtı ilə ünvanlı sosial yardım almaq üçün 16 sənəd tələb olunurdu, indi bir sənəd tələb olunur. Amma biz Qanunun 10.2-ci maddəsində qeyd edirik ki, sosial yardım qeyd edildikdən sonra ailənin gəlirlərində dəyişiklik baş verdikdə, əvvəl 7 gün müddətinə idi, indi 15 gün müddətinə müvafiq dövlət orqanına ünvanlı sosial yardım alan şəxs məlumat verməlidir. Tutaq ki, o şəxs işə düzəlib, səhər işə gedir, axşam da işdən çıxır. Digər dövlət orqanlarında da həmin vaxt iş başa çatır. Bu şəxs məlumatı necə çatdırmalıdır?

Mən hesab edirəm ki, qanunlar hazırlanarkən, millət vəkilləri olaraq baxışlarımızı elə Prezident Administrasiyasından gələn qanunlarda da dəyişməliyə ki, vətəndaş vergi ödəyir, deməli, məmur onun xidmətçisidir. Deyir ki, sənə pul verirəm, maaş verirəm ki, mənə xidmət eləyəsən, nəyi ilə əlaqədar olaraq müraciət edirsən, niyə sən mənə göndərirsən ki, get, o sənədi gətir, onu topla, bunu topla. Bunları özün toplamalısən. Mən sənə ərizə ilə müraciət elədim, qalan məsələləri məmur eləməlidir, vətəndaş digər dövlət orqanlarının qapısına düşməməlidir. Hesab edirəm ki, biz Prezidentin tövsiyəsini nəzərə alıb məsələlərə köklü şəkildə, daha geniş, yüksək prizmadan baxsaq, bunlar, hesab edirəm, öz həllini bu formada tapmalıdır.

Yeri gəlmişkən, söyləyim, vaxtı ilə Amerika Birləşmiş Ştatlarına onların qanunvericiliyi və məhkəmə sistemi ilə tanış olmaq üçün getmişdim. Biz bir kazinoya girdik. Kazinoda onlar bizə verginin necə toplanması ilə bağlı izahat verdilər, yəni bizi kazinoya apardılar. Orada xidmətçi qızlar var idi, kazinoda qumar oynayanlara

xidmət göstərirdilər. Bizə o qonaq söylədi ki, bu qızlar da “çay pulu” deyilən pulu almalarına baxmayaraq, vergi verirlər. Günün axırında onlar bəzən 3000 dollara qədər pul yığırlar. Dedim, bəs pulu gizlətmirlər? Dedi, yox, çünki onlar işdən çıxarılsalar, heç vaxt bu cür işlə təmin oluna bilməyəcəklər. Dedim, dövlət orqanı haradan biləcək ki, onlar işdən çıxarılıblar.

O dövrdə bu məsələ mənim üçün, doğurdan da, aydın olmadı. Həmçinin hər bir şəxsin identifikasiya kodu var. Müvafiq dövlət orqanlarının bu kodla sistemə daxil olma imkanı var. Yəni hüquq mühafizə orqanları, yaxud bizdə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi o kodla daxil olursa, həmin vətəndaş haqqında bütün informasiya orada var. İndi “işverən” sözünü işlətmirəm, biz işə götürənin üzərinə bu məsuliyyəti qoyaq ki, vətəndaşı işə götürürsə, vətəndaşın gəlirində dəyişiklik varsa, o məlumatları müvafiq informasiya ehtiyatları mərkəzinə daxil eləsin, daha vətəndaş gedib axtarmasın ki, mən gəlmişəm, mənim gəlirimdə hansı işə bir dəyişiklik var, bu informasiyanı da daxil eləyin. Mən istəyirəm, bundan sonra bu qanunları hazırlayarkən biz daha çox o məsuliyyəti işə götürənin üzərinə qoyaq. O informasiyanın toplanması öhdəliyini dövlət qulluqçularının üzərinə qoyaq, onlar qulluqçudur, xalqa, vətəndaşa qulluq eləməlidir. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Zahid Oruc, buyurun.

Z.Oruc. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli Məclis üzvləri, əlbəttə ki, başadüşüləndir. Gördüyünüz kimi, 19-cu məsələ ilə bağlı elektron tabloda çoxlu çıxış edən var. Bu da başadüşüləndir. Çünki əksər millət vəkillərinin aldıqları müraciətlərin sırasında xüsusi çəkiyə malik olan məsələlər məhz ünvanlı yardımlarla bağlı

problemdir. Mən qısa bir tarixçəni xatırlatmaq istəyirəm.

Görün, biz, əslində, hansı suallar qarşısındayıq. Səhv eləmirəmsə, təxminən, 2007-ci ildən dövlət sadə, xalq dilində “uşaq pulu” deyilən və bu gün müxtəlif qüvvələr tərəfindən daha çox vurğulanan həmin siyasətdən imtina edərək daha ünvanlı xətti seçməyə çalışdı. Bu ünvanlı yardım siyasətinin əsas fəlsəfəsi ilk anda çox gözəl qurulmuşdu və niyyət də ondan ibarət idi ki, dövlət yaşayış minimumu ilə, daha doğrusu, ehtiyac meyarından aşağı yaşayan insanları dövlət himayəsinə alsın, onların əlini işə çatdırsın və sonrakı dövrdə onların daimi məşğulluq sahəsi yarananda, sadə dildə desək, özlərini saxlaya bilsinlər. Mən konkret olaraq nazirlərin fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün demirəm. Çox təəssüf ki, bir sıra hallarda o yöndə çox ünvansız xərcləmələr baş verdi, özü də söhbət 100 milyonlarca vəsaitdən gedir. Bir tərəfdən uşaq pulu mövzusunda və ya digər formada dövlətin fəaliyyətini qiymətləndirənlər var, o biri yandan da ünvanlı yardım siyasətinə sona qədər “razıyam” deyənlərin faizi aşağıdır.

Biz hörmətli Əli müəllim, Qüdrət müəllim, ondan öncə Musa müəllimin də, yəni komitə sədri olmazdan öncə də bu məsələyə prinsipial, fundamental baxışını bilirik. Müxtəlif problemləri qeyd elədilər. Bir dənəsini də mən əlavə edim. Xalq dilində belə bir ifadə var: varlı rayon, kasıb rayon. Əgər siz, məsələn, mənim təmsil elədiyim Bərdə rayonu ilə Masallını müqayisə eləsəniz, orada ünvanlı yardım alanların sayı nə qədərdir, Bərdə də bu say 1200, Masallıda 6000 ailədir. Dərhal sual edə bilərsiniz ki, bu nə cür olub? Yəni orta aylıq əmək haqqının yuxarı olduğu rayonlarda bəzən ünvanlı yardım alanlar daha çoxdur, nəinki kasıb dediyiniz rayonlarda. Bu necə ola bilər? Bu

yardım siyasətinin yenə də verilməsində keçmişdə özünü göstərən o insan amilinin aradan qaldırılması siyasəti sona qədər istədiyimiz səviyyədə deyil.

Başqa bir problem: Burada Azərbaycan dövlətinin fəaliyyətini dəfələrlə qiymətləndirmişik. Bu, pandemiya dövründə də özünü ən yüksək formada göstərdi. Ünvanlı yardım siyasətinə paralel olaraq özünüməşğulluq sahəsidir. Bunların sayı əvvəl 7800 ailə idi. İndi deyilir ki, 12 min ailədir. Bu, tam paralel ola bilərmə? Əsla xeyr, çünki bu, maksimum 3–5 faizi əhatə edər.

İctimai işlər – 50 min say da nəzərdə tutulmuşdu, cənab Prezidentin tapşırığı ilə indi 90 minə qaldırıldı. Baxın, bu gün nazirlik tərəfindən masamızın üzərinə aprel ayı üçün hesabat qoyulub və burada göstərilib ki, 90 min əvəzinə 61 min insan iş yeri ilə təmin olunub. Bu necə ola bilər? Biz bir tərəfdən deyirik ki, işsizlik var, insanların da bizə olan müraciətlərinin bir hissəsi bununla bağlıdır. O biri yandan da vətəndaşlar bunu dayanıqlı saymır? Daimi saymır? İnanmırmı? O nə üçün ictimai işlərə gəlmir? Hətta keçən dəfə möhtərəm cənab Prezidentə məruzə olunarkən deyildi ki, cəmi 21 nəfər müraciət edib. Sonra bəlli olub ki, rayonlardan da bu cür müraciət edənlərin sayı həddindən artıq aşağıdır. Bəs necə etməli? Yəni dövlətin bu mühüm addımını necə həyata keçirmək olar ki, bu cür ümdə, humanitar maraq öz ünvanına çatsın?

Ona görə də mən düşünürəm, birinci növbədə, icra hakimiyyəti rəhbərlərinin 5 rayonda həbsi sübut elədi ki, əslində, ünvanlı yardım siyasətinin ən yaxşı alternativini sahibkarlığı inkişaf elətdirməkdir, vətəndaşa iş yerini özünün qazanması üçün şəraiti təmin etməkdir. Ona hər hansı bir formada iş yeri açmaq əvəzinə, daha yaxşı olar, özü bunu açsın. Çünki kartların cibə yığılması da ictimai

işlərdə özünü ya təbliğ eləmir, ya da eləyib, istədiyi effekti almır. Bu siyasətin qarşılığı iş yerinin açılmasına daha çox şərait yaratmaqdır. Başçısı həbs olunmayan rayonlarda da mənzərə eynidir. Ona görə də mən hesab edirəm ki, dövlət bu gün böyük fədakarlıq eləyir. Ən mühüm addımları atır, o vəsaitləri verir, amma biz bu paralel siyasəti inkişaf elətdirmək ilə...

Sədrlik edən. Sağ olun. Azər Badamov.

A.Badamov. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım, hörmətli həmkarlar. “Ünvanlı dövlət sosial yardımını haqqında” Qanuna təklif edilmiş dəyişiklikləri dəstəkləyirəm. 2006-cı ildən həyata keçirilməyə başlamış bu proqram əhalinin aztəminatlı təbəqəsinin sosial rifahına müsbət təsir göstərir. Bu il ünvanlı sosial yardım proqramına 80 minə yaxın ailənin cəlb olunmasının nəzərdə tutulması həmin ailələrin gəlirlərini artırır və həyat şəraitini yaxşılaşdırır. Bu proqramın icrası ölkədə yoxsulluğun azalmasında əsas rol oynamışdır. Ünvanlı sosial yardım proqramının icrası müvafiq Qanunla tənzimlənir və bu, proqrama cəlb olunacaq ailələrin əhatə çərçivəsini müəyyənləşdirir. Bu gün təklif olunan dəyişikliklər bu çərçivəni daha da genişləndirəcək və daha çox vətəndaşımızın bu proqramdan yararlanmasına imkan verəcəkdir. Tətbiq olunacaq yeni qaydalara əsasən vətəndaşın onlayn müraciətində tələblər azaldılır, sadələşir və bunu müsbət hal hesab edirik.

Qanuna təqdim edilmiş dəyişikliklərin xüsusi cəhəti ondan ibarətdir ki, bu dəyişikliklər proqramın icrasına nəzarətin gücləndirilməsinə imkan verəcəkdir. Çünki əvvəlki qaydalardan fərqli olaraq təklif olunan dəyişikliklərdə ünvanlı sosial yardımın təyin olunaraq ödənilməsi müddətinin 2 ildən 1 ilə endirilməsi bu yardımı yalan

məlumatlarla alan və gəlirlərində dəyişiklik olduğu halda, vaxtında məlumat verməyən şəxslərin müəyyənləşdirilməsinə və dövlət vəsaitlərinin itkisinin qarşısının alınmasına imkan verəcəkdir.

Təklif olunan dəyişikliklərin bir özəlliyi də ondan ibarətdir ki, Qanunun yeni mətninin təsdiqi ünvanlı sosial yardım alan vətəndaşları özünüməşğulluq proqramına cəlb olunmasına həvəsləndirəcəkdir. Bu il 12 min ailənin özünüməşğulluq proqramına cəlb edilməsi nəzərdə tutulur ki, bu da həmin insanların dövlət yardımına öyrənməsinin qarşısını alacaq və dövlətdən müəyyən aktivlər almaqla, fərdi fəaliyyətinin başlamasına yol açmış olacaqdır. Azərbaycan sosial dövlətdir və qəbul olunan bütün qanunlar insanların sosial rifahına müsbət təsir göstərir.

Hörmətli həmkarlar, vətəndaşların bu Qanundan yararlanmasında çətinlik yaradan bir neçə məsələni də diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Məsələn, rayonda daimi iş yeri olmayan və ünvanlı sosial yardım almaq üçün müraciət edənlərə imtina qərarının verilməsinin əsas səbəbləri kimi adına pay torpağının, avtomobilin olması və banklardan istehlak kreditinin alınması göstərilir. Bu gün Qanuna təklif olunan dəyişikliklərdə istehlak kreditinin gəlir kimi nəzərə alınmamasını əlavə etməklə, bu problem öz həllini tapmış olur. Amma adına pay torpağının və avtomobilin olması məsələsi qalmaqdadır. Pay torpaqları ilə həmkarım Əli Məsimlinin təkliflərini dəstəkləyirəm və əlavə olaraq qeyd etmək istəyirəm ki, bir çox vətəndaş ünvanlı sosial yardım üçün müraciət edəndə vahid elektron müraciət sistemi pay torpağından gəliri bütün ailə üzvləri arasında bölüşdürmədiyindən imtina cavabı alır. Düşünürəm ki, pay torpağı sahəsindən hesablanan gəlirlər ailənin minimum ehtiyaclarının qarşılanmasına kifayət etməzsə, bu,

nəzərə alınmalıdır.

Digər çətinlik yaradan məsələ ünvanlı sosial yardıma müraciət edən işləməyən ailələrin adına avtomobil olduğu hallarda, bu avtomobilin istismarda olması müddətinin nəzərə alınması məsələsidir. Çox hallarda bu avtomobil uzun müddət istismar edildiyindən istifadəyə yararsız olur və ya yeganə gəlir mənbəyi olaraq köhnə avtomobillə çox cüzi gəlir əldə etmək mümkün olur ki, bu da ailənin ümumi gəlirini heç yaşayış minimumuna da yaxınlaşdırmır. Ona görə hesab edirəm ki, ünvanlı sosial yardım hesablananda vətəndaşın mülkiyyətində olan avtomobilin buraxılış ilinin nəzərə alınması vacibdir. Düşünürəm ki, qanun layihəsinin ikinci oxunuşunda bu təkliflərim nəzərə alınsa, ünvanlı yardıma ehtiyac olan, amma ala bilməyən çoxlu ailələrin problemini həll etmiş olarıq. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Aqiyə Naxçıvanlı. Aqiyə xanım, buyurun.

A.Naxçıvanlı. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, müzakirəyə təqdim olunan “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Qanuna dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsini çox zəruri sənəd kimi dəstəkləyirəm. Qanuna təklif olunan dəyişikliklər nəticəsində ünvanlı sosial yardımın dairəsi genişləndirilir, şərtlər yumşaldılır və bu sahədə kök salmış bürokratik əngəllərin bir hissəsinin aradan qaldırılması hesabına əlçatanlıq təmin edilir. Beləliklə, ünvanlı sosial yardım almaq hüququ olan ailələrin kateqoriyası genişləndirilir. Bu baxımdan qanun layihəsi məqsədemüvafiqdir və mən bu qanun layihəsinin qəbul olunmasının lehinə səs verəcəyəm.

Qeyd etməliyəm ki, ünvanımıza daxil olan ən çox ərizələr məhz ünvanlı sosial yardımla bağlıdır. Ona görə

də mən bir neçə faktı demək istəyirəm. Artıq bir neçə ildir ki, ünvanlı sosial yardımın təyin olunmasında ciddi problemlər yaşanır. Mənim deputatı olduğum 117 sayılı seçki dairəsi üzrə də bu problemlər çox aktualdır. Məsələn, bilirsiniz ki, 1998-ci ildə respublikada torpaq islahatları aparılan zaman hər bir rayonda ailələrə pay torpağı verilmişdi. Hətta Oğuz rayonu ölkə ərazisi üzrə yeganə rayondur ki, burada şəhər əhalisinə də pay torpağı verilmişdi. Vətəndaşların adına pay torpağının olması onları, ümumiyyətlə, ünvanlı sosial yardımdan məhrum edir. İkinci fakt odur ki, vətəndaşın adına olan əmlak payı, məsələn, kolxozdan köhnə bir “QAZ-53” maşını, ya sınıqsız bir traktor verilmişdi. Onun artıq istismar müddəti də qurtarıb. İstifadə etmək və satmaq da mümkün deyil. Ona görə də vətəndaş bu yardımdan yenə də məhrum edilir. Ya da ki, ailədə bir şəxsin kreditinin olması, yəni bu zamanda götürülən kredit ailənin son bir ildə gəlirlərinə daxil edilir və ünvanlı sosial yardım təyin olunanda ciddi əngəllər yaratmış olur.

Hər halda mən düşünürəm ki, ailə o krediti hansısa bir iş görmək üçün götürüb, xərcləmək üçün götürməyib. Yaxud əgər ailə əmlak satıbsa, bu da son bir ilin gəlirlərinə daxil edilir. Ola bilər, ailə bu əmlakı hər hansı bir iş görmək üçün və ya yaranmış borcları ödəmək üçün satıb. Bu da nəticədə ünvanlı sosial yardımın verilməsinin qarşısını alır. Bu, hələ birinci oxunuşdur. Düşünürəm ki, ikinci oxunuşda müvafiq qanunvericilik mexanizmlərinə baxılarkən bu məsələlər nəzərə alınmalıdır. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Aqiyə xanım. Jalə Əliyeva. Jalə xanım, buyurun.

J.Əliyeva. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Ölkəmizdə 2006-cı ildən etibarən ünvanlı dövlət sosial yardımın

verilməsinə başlanmışdır. Bu sosial layihə həmin kateqoriyadan olan ailələrin rifah halının yüksəldilməsində, onların sosial, məişət və maddi çətinliklərinin həllində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Eyni zamanda, ünvanlı dövlət sosial yardımın təyinatında ünvanlılıq prinsipinin daha dolğun şəkildə təmin edilməsi və sosial yardım proqramının aztəminatlı ailələrə əlçatanlığının artırılması üçün qanunvericilikdə zaman-zaman təkmilləşdirmə işləri aparılır.

Təqdim edilən layihədə nəzərdə tutulan dəyişikliklərin əsas məqsədi də məhz bu siyasətin təkmilləşdirilməsi istiqamətində əlavə hüquqi mexanizmlərin yaradılması kimi dəyərləndirilməlidir. Mən qanun layihəsindəki bəzi müsbət yenilikləri xüsusi vurğulamaq istəyərdim. Müqayisə üçün qeyd edirəm ki, hazırda qüvvədə olan qanunvericiliyə görə, ailə tərkibində baş vermiş dəyişiklik və həmin dəyişikliyə görə məlumat verilməməsi ailəyə sosial yardım təyinatından imtinaya və ya ailəyə yardımın dayandırılmasına səbəb olurdu. Yeni qanunvericilik layihəsi isə həmin dəyişikliyin və buna görə məlumat verilməməsinin yardım təyinatına və ya ödənişinə təsir etməməsini nəzərdə tutur. Həmçinin ailənin gəlirlərində dəyişiklik baş verdiyi halda, bu barədə ailənin məlumat verməsi üçün qanunvericilikdə nəzərdə tutulan müddət də dəyişdirilmişdir. Yeni layihəyə əsasən ünvanlı yardım üçün müraciət zamanı qeyd edilməsi tələb olunan məlumatların sayı da azaldılır. Aidiyyəti qurumların elektron informasiya bazalarından əldə edilməsi mümkün olan məlumatların ərizə və bəyannamədə göstərilməsi artıq tələb edilməyəcək. Həmçinin eyni layihədə ailə üzvünün bu və ya digər sosial təminat növü ilə, istər pensiya, istər müavinət, istərsə də təqaüd və sairə təmin edilməsi ilə əlaqədar məlumatların da daxil edilməsi tələb olunmur. Həmin məlu-

matlar müvafiq informasiya bazalarından əldə ediləcək.

Ünvanlı sosial yardım təyin olunan ailənin özünüməşğulluğa cəlb edilməsi üçün mexanizmin yaradılması da layihədə yer alıb. Bu, aztəminatlı ailələrə sosial yardım formasında dəstək göstərilməsinə paralel olaraq kiçik biznesə çıxış və gəlirlərin artırılmasına aktiv formada dövlət dəstəyinin göstərilməsini nəzərdə tutur. Qanun layihəsində krediti olan şəxslərə də ünvanlı sosial yardımın verilməsinin nəzərdə tutulması çox müsbət bir dəyişiklikdir. Eyni zamanda, qanun aliment verənlərin və aliment alanların hüquqi vəziyyətini də tənzimləyəcəkdir. Əgər tək kəlmə ilə demək mümkündürsə, cənab Prezident İlham Əliyev tərəfindən müzakirəmizə təqdim olunan qanun layihəsi olduqca humanist və mütərəqqi bir sənəddir. Bu sənədin qəbulu ilə seçicilər, ayrı-ayrı vətəndaşlar tərəfindən deputat olaraq bizlərə edilən bir çox müraciətlərin və sualların cavabı tapılacaqdır. Həmkarlarım da təsdiq edirlər ki, bizim deputat olaraq yerli və mərkəzi icra orqanları arasında göndərdiyimiz məktublarda içində Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi birinci yerlərdən birində durur. Daxil olan məktublarda böyük bir hissəsi məhz ünvanlı sosial yardımlar, əlillik dərəcəsinin müəyyənləşdirilməsi, işsizliyə görə müavinət və sair məsələlərlə bağlı olur. Mövcud qanun layihələrinin də günün tələblərinə uyğun bir şəkildə təkmilləşdirilməsi ölkənin sosialyönümlü siyasətinin tərkib hissəsi kimi dəyərləndirilməlidir.

Biz komitə iclasında Qanunun müzakirəsi zamanı fikirlərimizi geniş söyləmişdik. Təbii ki, bu Qanunu bir mənalı olaraq dəstəkləyirik, lehinə səs verəcəyik. Eyni zamanda, mən vaxtdan istifadə edərək bir neçə fikrimi də burada bildirmək istəyirəm. Sosial yardımların verilməsi

mexanizminin sadələşdirilməsinə ehtiyac var. Məsələn, ucqar bir kənddə yaşayan və müasir texnologiyadan anlamayan bir vətəndaşın hətta adi müraciət etməkdə çətinlik çəkdiyini görürük. Doğrudur, elektronlaşdırma şəffaflıq baxımından zəruridir. Amma bəzən əhalinin qanundan, qanun layihələrindən xəbəri belə olmur. Bu qəbildən olan vətəndaşlara kömək etmək üçün müəyyən prinsiplərin hazırlanması vacibdir. Ələbaxımlılıqdan qurtulmaq üçün hazırlanmış özünüməşğulluq proqramlarının genişləndirilməsinə ehtiyac vardır.

Mən bir məsələni, xüsusilə qeyd etmək istəyirəm. Burada artıq söyləndi. Söhbət rayonlarda pay torpağı olan, lakin bu torpaqlardan istifadə edə bilməyən, hazırda Bakıda yaşayan vətəndaşlardan gedir. Xüsusilə bu son pandemiya, bu fors-major dövründə biz həmin vətəndaşların çoxsaylı müraciətləri ilə qarşılaşdıq. Bu məsələnin də diqqətdə saxlanması əhəmiyyətlidir.

Bir də avtomobillərlə bağlı söyləmək istəyirəm...

Sədrlik edən. Sağ olun. Vüqar Bayramov, buyurun.

V.Bayramov. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, mən, təbii ki, vaxta qənaət etmək, eyni zamanda, həmkarlarımla söylədikləri fikirləri təkrarlamamaq üçün sənədlə bağlı digər məqamları qeyd etmək istərdim. Əvvəla, qeyd etmək istərdim ki, ünvanlı sosial yardımın verilməsi ilə bağlı prinsiplər Qanunla tənzimlənir. Amma ünvanlı sosial yardıma müraciət mexanizmi Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə müəyyənləşir. O baxımdan mexanizmlə bağlı qaydaların dəyişilməsi Nazirlər Kabinetinin qərarı əsasında həyata keçir və nəzərə alaq ki, bu mexanizmin dəyişilməsi və təkmilləşdirilməsi də nəzərdə tutulub. Bütövlükdə, təklif edilən dəyişikliklər mütərəqqidir və bu sosial paketin bir elementidir. Bildiyiniz kimi, cənab

Prezident tərəfindən sosial paketin genişləndirilməsi və vətəndaşlarımızın sosial paketdən daha çox faydalanması üçün, eyni zamanda, ünvanlı sosial yardım proqramının təkmilləşdirilməsi ilə bağlı göstərişlər vardır. Həmin göstərişə uyğun olaraq, biz bu gün ünvanlı sosial yardım proqramının təkmilləşməsi ilə bağlı dəyişiklikləri müzakirə edirik.

Konkret olaraq qanun layihəsi ilə bağlı bir sıra təkliflərimi bölüşmək istərdim. Mən komitə iclasında bəzi fikirlərimi qeyd etmişdim. Həmin fikirləri burada təkrarlamayacağam, çünki o fikirlərin bir qisminin artıq uyğun qurum tərəfindən nəzərə alınacağı bildirilib.

Qanun layihəsinin 8-ci maddəsində sosial yardımın təyin olunması müddəti 2 ildən 1 ilədək azaldılır. Təbii ki, bu, müsbət haldır. Çünki bu, özünüməşğulluq proqramının genişləndirilməsinə və vətəndaşlarımızın sosial subsidiyadan özünüməşğul, yəni özünü iş ilə təmin etməsinə stimül yaradacaq. Eyni zamanda, tövsiyə edirik ki, bu maddəyə 8.3-cü alt maddə əlavə olunsun. Əgər ailənin də gəlirlərində dəyişiklik baş vermirsə, o halda ailənin ünvanlı sosial yardım almaq hüququ növbəti 1 ildə də təmin olunsun. Çünki elə ailələr var ki, onlar ünvanlı sosial yardım 1 il ərzində alırlar, amma həmin 1 il ərzində ailənin gəlirlərində dəyişiklik baş vermir. Məsələn, təklif olunan dəyişikliklərdə müraciət edəcək kateqoriya genişlənir, o cümlədən I qrup əlillər və digər kateqoriya ünvanlı sosial yardıma müraciət edə biləcəklər. I qrup əlillər ünvanlı sosial yardım aldıqdan sonra onların gəlirlərində dəyişikliyin baş verməsi praktiki olaraq mümkün deyil, çünki onların işlə təmin olunması mümkün deyil. O baxımdan daha məqsədəuyğun olardı ki, həmin şəxslərin və bütövlükdə, gəlirlərində dəyişiklik baş verməyən ailələrin yenidən

müraciətinə ehtiyac olmasın. Onların sosial yardım almaq imkanları və hüququ növbəti ikinci il üçün də avtomatik olaraq uzadılsın və nəzərə alınsın.

Eyni zamanda, hörmətli həmkarlarımla da qeyd etdiyi kimi, biz tövsiyə edirik ki, dövlət ünvanlı sosial yardım proqramının rebrendinqi həyata keçirilsin. Qeyd etmək lazımdır ki, son illər proqramla bağlı şəffaflıq və səmərəlilik artıb. Əvvəlki illərdə baş verən nöqsanlar proqrama münasibəti dəyişir. O baxımdan rebrendinqin həyata keçirilməsini tövsiyə edirik və güman edirik ki, bu, praktik olaraq proqramın səmərəliliyinə təsir göstərə bilər.

Qaydalarla bağlı qeyd olunduğu kimi, kredit alan vətəndaşlarımızın ünvanlı sosial yardıma müraciət hüququ olacaq. Amma eyni zamanda, Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq olunmuş qaydalara əsasən 12 ay ərzində yaşayış minimumunun 12 misli, yəni 2280 manatdır, nəzərə alsaq ki, yaşayış minimumu 190 manatdır və onu 12 aya vurduqda bu, 2280 manat edir. 2280 manat alqı-satqı edən vətəndaşlarımızın ünvanlı sosial yardıma müraciət etmək hüququ yoxdur. Amma nəzərə alsaq ki, vətəndaşımız kredit götürüb, 2300 manatlıq mebel alıb və baxmayaraq ki, bu onun kredit götürmək hüququnu məhdudlaşdırmır, amma alqı-satqı etməsi onun hüququnu məhdudlaşdırır. Güman edirəm ki, kreditlə bağlı məhdudiyyət aradan götürüldükdən sonra bu rəqəmin dəyişdirilməsinə ehtiyac var.

Həmkarlarımla razıyam ki, avtomobillə bağlı istismar müddətinin müəyyənləşdirilməsinə ehtiyac var. Xüsusilə köhnə avtomobil sahiblərinə ünvanlı sosial yardıma müraciət imkanlarının verilməsinə və onların ünvanlı sosial yardımdan faydalanmasına şəraitin yaradılmasına ehtiyac var. Elektron məlumatlarda dəyişiklik baş verdiyi halda, təklif edirəm, layihəyə əsasən vətəndaşın icra qurumu

məlumatlandırmasına ehtiyac yoxdur. Amma tövsiyə olunur ki, gələcəkdə bütün məlumatların elektronlaşdırılması, vətəndaş bir dəfə müraciət etdikdən sonra...

Sədrlik edən. Sağ olun. Azay Quliyev. Buyurun.

A.Quliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli həmkarlar, məndən əvvəl çox maraqlı məsələlərə toxunuldu. Hesab edirəm ki, ümumiyyətlə, bizim seçicilərin qaldırdığı məsələlər həmkarlarımız tərəfindən, əsasən, əhatə edildi. Amma hesab edirəm, bugünkü təklif olunan qanun layihəsi, bütövlükdə, indiyə qədər gündəmdə olan, sosial şəbəkədə daim müzakirə olunan, görüşlərdə qaldırılan məsələlərin böyük əksəriyyətini həll edir. Bu baxımdan, əlbəttə ki, dövlətimizə, cənab Prezidentə təşəkkür etməliyik. Eyni zamanda, düşünürəm ki, bizim komitənin sədri hörmətli Musa müəllim də bu məsələ ilə bağlı ətraflı danışdı. Xüsusilə Nazirlər Kabinetinin səlahiyyətinə aid olan qaydalarda ediləcək dəyişikliklərdə kreditlə və digər məsələlərlə, alimentlə bağlı, tələbələrin məşğul əhali qrupuna aid edilməməsinə dair yeniliklər, əlbəttə, çox mütərəqqi yeniliklərdir. Düşünürəm, bu məsələlər öz həllini tapacaq. Əlbəttə, indi həmkarlarım dedi, mən də təkrar etmək istəmirəm. Ən çox gəlir gətirməyən əmlaklarla bağlı suallar var ki, əgər bu əmlak gəlir gətirmirsə, biz məhz həmin əmlak sahibinin sosial yardım hüququnu məhdudlaşdırmamalıyıq. Bunlar qeyd edildi. Ancaq mənə elə gəlir ki, biz burada prinsipiial məsələ haqqında danışarkən məsələyə konseptual yanaşmalıyıq. Yəni ünvanlı sosial yardımların verilməsi, burada hörmətli Zahid müəllim də qeyd etdi, hörmətli həmkarlarım da qeyd etdi, insanlarda, ümumiyyətlə, bir tənbelləşmə yaradır, asılılıq yaradır. Bu gün dövlətimizin qarşısında duran əsas məsələ o olmalıdır ki, özünəməşğulluq proqramı necə genişlənsin,

insanlara gəlir gətirən iş yerlərinin açılması baxımından yeni təşəbbüslər ortaya qoyulsun. Mən düşünürəm, hörmətli Musa müəllim ikinci oxunuşda bizə bununla bağlı bir məlumat versin ki, ümumiyyətlə, özünüməşğulluq proqramı nə səviyyədədir və bizim qarşıda olan strateji hədəfimiz nədən ibarətdir. Yəni biz necə etməliyik ki, ünvanlı sosial yardım alanların sayını məşğul əhalinin sayı ilə azaldaq, məşğul əhalinin sayını artırmaqla sosial yardım alanların sayını azaldaq? O baxımdan mənə elə gəlir ki, bu məsələ çox ciddi olaraq hökumətin qarşısında olmalıdır.

İkincisi isə, burada texniki məsələlər var. Məsələn, seçicilərin bəziləri müraciət edir. Bilirsiniz ki, sosial yardımı almaq üçün elektron qaydada müayinə aparılır. Bu müayinə aparılan zaman müəyyən dövlət qurumlarından məlumatlar əldə edilir. Bəzən bu məlumatlarda yanlışlıqlar olur, yaxud da vaxtında yenilənmə olmur və elektron bazada köhnə məlumatlar qalır. Belə məlumatlar nəticəsində vətəndaşların sosial yardım almaq hüququ məhdudlaşır. Məsələn, deyək ki, 2012-ci ildə bir xanımın həyat yoldaşı vəfat edibdir. Bu, bazaya daxil olunmayıb. Çünki o xanım şəxsiyyət vəsiqəsini təzələməyibdir. Şəxsiyyət vəsiqəsi isə 2015-ci ildə təzələnəcək. Təsəvvür edin ki, bu xanım 2015-ci ilə qədər bazada dul qadın kimi qeydiyyatda düşmür və beləliklə, o, ailə başçısını itirmiş şəxs kimi müəyyən mənada bu sosial yardımdan faydalanmır. O baxımdan mənə elə gəlir ki, pandemiya ilə bağlı 190 manat dövlət yardımı verilən zaman bu cür texniki problemlər ortaya çıxdı. Mən düşünürəm, əminəm və şübhə etmirəm ki, bizim müvafiq qurumlarımız bu sahədə işləyirlər. Təbii, bu da imkan verəcək ki, gələcəkdə vətəndaşların bu istiqamətlərdə qaldırdığı problemlər öz həllini tapsın, informasiyanın vaxtı-vaxtında yenilənməsi baş versin.

Əlbəttə, bütün bunlarla yanaşı, mən yenə deyirəm, bu, böyük bir dəyişiklikdir və bu dəyişiklik, əlbəttə ki, vətəndaşların sosial rifahının yaxşılaşmasına, onların problemlərinin həllinə yönəlibdir. Mən düşünürəm ki, biz bunu birinci oxunuşda qəbul etməliyik. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Təklif var, səsə qoyaq, ancaq siyahıda olanlardan təkid edən varmı?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Yoxdur. Tahir müəllim Kərimli, buyurun.

T.Kərimli. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım. Hörmətli deputatlar, çıxış edənlərin əksəriyyəti ünvanlı sosial yardım sahəsində müəyyən çatışmazlıqların olduğunu qeyd etdi. Onu da qeyd edirəm, mən də qəbul edirəm ki, bu dəyişikliklər mütərəqqi xarakter daşıyır. Ancaq istəyirəm ki, əhaliyə sosial yardımın və ya sosial dövlət tipinə uyğun olaraq, biz əvvəlki bir məsələyə həm də siyasi baxımdan yanaşaq. Azərbaycan xalqı bu gün tələb edir və istəyir ki, uşaq pulu bərpa olunsun. Belə olan təqdirdə, mən də təxminən 3 gün müddətində bütün materiallara baxdım. Qeyd edirlər ki, 1 milyard yarım, 2 milyard yarım pul edir. Ona görə özüm hesabladım və iqtisadçılardan maraqlandım. Əgər biz 1, 3, 8, 12, 18 yaşına kimi kateqoriyalara bölsək və bu zaman 150 manatdan başlayaraq 25 manat fərqlə gətirsək, hesabladım, hər dəfə 70 milyondan artıq fərq etmədi. Nə üçün onda biz bu qədər narazılığa səbəb olan ünvanlı sosial yardım əvəzinə, hamının tələb etdiyi və həm də hakimiyyətimizə bunun siyasi etimad məsələsi kimi olan uşaq pulu məsələsini bərpa etməyək? Mən bilirəm, onsuz da, təklifim keçməyəcək. Amma çox xahiş edirəm, bizim iqtisadçılarımız, alimlərimiz, hökumətimiz bunun üzərində işləsinlər.

Fürsətdən istifadə edib başqa bir məsələni də demək istəyirdim. Mən Milli Məclisin iclasında Ağsu rayonunda əkin sahələrinin suvarılması barədə iki dəfə məsələ qaldırmışdım. Bu gün seçicilərimizin adından cənab Prezidentimizə təşəkkür edirəm ki, 3 milyon yarım manat yalnız əkin sahələrinin suvarılması üçün pul ayırdı. Bu, böyük puldur. Bu, seçicilərimizi, bizi çox sevindirir və minnətdarıq.

Vaxtı ilə Sultan Mahmud Qazan xan XIII əsrin sonunda – XIV əsrin əvvəlində “Qazan arxı” deyilən bu arxı çəkib, İpək Yolunun kənarındadır. Orada çoxlu qədim yaşayış məntəqələri var. Sabir Xəlil adlı çox gözəl alimimiz bunu tədqiq edib. Xahiş edirəm, bu işlər gedən zaman o tarixi abidələrə ziyan dəyməsin. Yeganə xahişim bundan ibarətdir.

Fürsətdən istifadə edib rəqlament daxilində üçüncü bir məsələni demək istərdim. Bu da parlament jurnalistlərinin bizim çıxışlarımıza münasibətidir. Yəqin ki, bizim bir çox keçmiş deputatlarımız sosial şəbəkələrin qurbanı olub. Bu, məhz jurnalistlərimizin kontekstdən çıxardığı sözlərin əsasında baş verib. Onlar “çıxarılır” deyir. İndi islam düşmənləri belə deyirlər ki, islam dini təcavüzkar dindir, çünki “Bəqərə” surəsində yazılıb ki, “sən də təcavüz et”. “Bəqərə” surəsinin əvvəlində yazılıb: “Sənə təcavüz edənə sən də təcavüz et”. Əvvəli çıxarılıb, axırda “təcavüz” yazılıb. Bizim də sözlərimiz kontekstdən çıxarılaq belə təqdim olunur.

Azərbaycan dövlət dili üçün nə qədər çalışmışam, vuruşmuşam, buna hamı şahiddir. Bu yaxınlarda yazılıb, Tahir Kərimli tələb edir ki, parlament rus dilində keçirilsin. Birincisi, bu, Daxili Nizamnamənin, Qanunun tələbidir. Burada rus dilində və başqa dildə danışmaq olar. O vaxt hörmətli Siyavuş Novruzova da nahaqdan belə hücumlar oldu. Dedi, başqa dildə olar. Bu qanundur. Bu bir.

İkincisi, nəyə görə biz rus dili, rus xalqı ilə bəzi

imperialist mövqeləri qarışdırırıq? Böyük rus imperiyasını quranlar Böyük Pyotr, İvan Qroznı tatar əsillidirlər. Ondan sonra gələnlər – Yekaterina və digərləri alman əsillidirlər. Ən axırda da Stalin, Mikoyan və digərləri olub. Mən onu demək istəyirəm ki, biz bunu heç vaxt Çexovun, Dostoyevskinin, Tolstoyun dili ilə qarışdırmayaq. Rus xalqı böyük xalqdır...

Sədrlik edən. Tahir müəllim, biz axı qanun haqqında danışırıq. Siz söz istədiniz, mən Sizə söz verdim. Siz neçə məsələni qarışdırdınız? Burada 5 nəfər suala yazılan var. Səsə qoyuruq?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Məsələni səsə qoyuruq, xahiş edirəm.

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.38 dəq.)
Lehinə	84
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	2
İştirak edir	86
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs, əleyhinə, bitərəf yoxdur.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, 19-cu məsələ qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, bizim qarşından gözəl bayramlarımız gəlir. Biz mayın 24-də müqəddəs Ramazan bayramını, 28-də isə Respublika gününü qeyd edəcəyik. Mən bayramlar münasibəti ilə sizi və bütün xalqımızı ürəkdən təbrik edirəm. Media nümayəndələrini də təbrik edirəm. Hər birinizə möhkəm can sağlığı, firavanlıq və ailə səadəti arzulayıram.

İclasımız sona çatdı. Çox sağ olun.

EDİLMƏMİŞ ÇIXIŞLARIN MƏTNLƏRİ

19 may 2020-ci il.

Afət Həsənova. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, çıxışımın əvvəlində vurğulamaq istərdim ki, “Ünvanlı dövlət sosial yardımını haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu dövlətimizin aztəminatlı ailələrinə qayğısının bariz nümunələrindən biridir. Məlum olduğu kimi, bu Qanunun 3-cü maddəsinə əsasən yardım almaq hüququna malik olan ailələr məhz orta aylıq gəliri onlardan asılı olmayan səbəblərdən hər bir ailə üzvü üçün ehtiyac meyarının məcmusundan aşağı olan aztəminatlı ailələrdir. Belə ailələr arasında faktiki yaşayış ünvanı ilə qeydiyyat ünvanı fərqli olanlar az deyildir. Bu halda həmin şəxslər yardım almaq üçün mütləq şəkildə qeydiyyatda olduqları rayon və ya şəhərlərə getmək məcburiyyətində olduğundan onların bir qismi bu yardımını almada çətinliklərlə üzləşirlər.

Müzakirəyə çıxarılan qanun layihəsi yuxarıda qeyd olunan problemlərin aradan qaldırılmasına, haqqı çatan hər bir şəxsin bu yardımdan faydalanmasına, beləliklə də, vətəndaş məmnuniyyətinin daha da artırılmasına şərait yaradacağından bu dəyişikliyi, xüsusilə təqdirəlayiq hal, humanist addım hesab edərək həmkarlarımı bu layihənin lehinə səs verməyə çağırıram.

Bilirsiniz ki, bu yardımların verilməsi mexanizmi özlüyündə haqlı olaraq təkmilləşdirilməyə məruz qalmışdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanı ilə bu xidmətin təşkilində məmur-vətəndaş təmasları minimuma endirilmiş, bu sahədə qabaqcıl dünya təcrübəsi tətbiq edilərək Əmək və Əhalinin Sosial Mü-

dafiəsi Nazirliyinin mərkəzləşdirilmiş informasiya sistemində ünvanlı dövlət sosial yardımını üzrə Vahid Elektron Müraciət və Təyinat Alt Sistemi (VEMTAS) yaradılmışdır.

Lakin bütün bu müsbət yönümlü tədbirlərə baxmayaraq, fürsətdən istifadə edərək ünvanlı dövlət sosial yardımın alınmasında bəzi vətəndaşların üzləşdiyi bir problemi xüsusi vurğulamaq istərdim. Şübhəsiz ki, ailə üzvləri əmək qabiliyyətsiz olan və ya əmək qabiliyyətli üzvü vəfat edən, məhkəmə tərəfindən itkin düşmüş, yaxud ölmüş hesab olunan, azadlıqdan məhrum edilən və sair aztəminatlı ailələrin heç də hər biri nə mükəmməl internet resursları istifadəçisi, nə də öz hüquqları barədə məlumatlıdırlar. Əsasən də belə ailələrə ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən yardım məbləğinin müəyyən hissəsi müqabilində “köməklik” göstərilməsinə dair vətəndaşlar tərəfindən şikayətlər daxil olur.

Fikrimcə, cəmiyyətdə neqativ hallara qarşı kəskin, qətiyyətli mübarizə aparan, islahatçı mövqe nümayiş etdirən dövlətimizin gördüyü humanist tədbirlərdən olan ünvanlı dövlət sosial yardımın bu yardıma ehtiyacı olan aztəminatlı şəxslər tərəfindən hər ay tam həcmdə şəxsən alınmasına nəzarətin gücləndirilməsi vacibdir. Həmçinin, hesab edirəm ki, belə ailələrin ünvanlı dövlət sosial yardımına ehtiyacı nəzərə alınaraq, bu sahədə dövlətin mənafeyinə xələl gətirə biləcək hərəkətlərin qarşısının alınması istiqamətində təxirəsalınmaz tədbirlər görülməlidir.

Düşünürəm ki, vətəndaşların internetdən istifadə bacarığının qeyri-bərabər səviyyədə olması və bəzi hallarda onların yardım ala bilməyəcəklərindən ehtiyatlanaraq bir növ vasitəçi şəxslərin əməllərindən şikayət etməməsi başa düşüləndir. Hesab edirəm ki, yaranmış vəziyyətdən ayrı-

ayrı şəxslər tərəfindən sui-istifadə hallarının qarşısının alınması məqsədi ilə bu sahədə könüllülərin potensialından yararlanılması və ya digər bu kimi tədbirlərin görülməsi, eyni zamanda, vətəndaşların KİV və sosial şəbəkələr vasitəsi ilə mütəmadi maarifləndirilməsi Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən təmin olunmalıdır. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sadiq Qurbanov. Dəyərli Sahibə xanım, hörmətli deputatlar! İlk öncə Milli Koordinator, daxili işlər nazirinin müavini hörmətli Seyfulla müəllimə geniş məzmunlu hesabatına görə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Müasir dünyanın dəhşətli problemlərindən biri də insan alveri ilə bağlıdır. Heç təsadüfi deyil ki, bu gün dünyada insan alveri öz miqyasına görə silah alverindən sonra ikinci, üçüncü gəlir gətirən sahə hesab olunur. Bu, eyni zamanda, insan hüquqlarını ən çox pozan cinayət növüdür. Əslində insan alverinin bir neçə növü var. İnsanların məcburi əməyə cəlb edilməsi, əməyin istismarı, azyaşlı uşaqların satılması, dilənçiliyə məcbur edilməsi və sair. BMT-nin məlumatına görə, bu qurbanların əsas hissəsi qadınlar və uşaqlardır.

Sevindirici haldır ki, Azərbaycanda bu sahədə mühüm işlər görülür. Hörmətli Seyfulla müəllimin hesabatından da görüldüyü kimi, 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasında əlaqədar dövlət orqanları, vətəndaş cəmiyyəti institutları və beynəlxalq tərəfdaşlarla birgə görülən tədbirlər sayəsində müvafiq sahədə cinayətkarlıqla mübarizə ciddi nəzarətdə saxlanılmış, risk qrupuna aid şəxslər bu cinayətlərdən etibarlı müdafiə olunmuş, qurbanlar zəruri fiziki, psixoloji və sosial reabilitasiya tədbirləri ilə əhatə edilmişdir.

Qeyd edək ki, dövlət başçısı möhtərəm cənab Prezident

ilham Əliyevin bu sahədə olan cinayətkarlığa qarşı mübarizəyə xüsusi diqqət ayırmasının nəticəsidir ki, 2005-ci il iyunun 28-də “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmiş və onun ardınca insan alveri cinayətlərinə qarşı mübarizənin səmərəli aparılmasını, qurbanların hüquqlarının müdafiəsi imkanlarının genişləndirilməsini təmin edən işlək qanunvericilik bazası formalaşmışdır.

Hesabatdan görüldüyü kimi, insan alveri cinayətlərinin transmilli xarakter daşması nəzərə alınaraq bu sahədə də beynəlxalq əlaqələrin gücləndirilməsi xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Lakin görülmüş bu qədər müsbət işlərə kölgə salmaq istəyən qüvvələr də var. Belə ki, ABŞ-ın Dövlət Departamenti 2019-cu il üçün insan alverinə qarşı mübarizəyə dair 538 səhifəlik hesabatında bu sahədə mübarizənin effektivlik dərəcəsinə görə 186 ölkəni 4 pillə üzrə siyahıya alıb. Birinci sıradakı ölkələr siyahısında 33, ikinci sıradakı ölkələr siyahısında 93 ölkə var. Bundan da əlavə, ikinci sıranın “nəzarət” ölkələri sırası da var ki, buraya da 38 ölkə daxildir. Nəhayət, üçüncü sıraya 22 ölkə daxildir. Razılaşmaq olmur ki, Azərbaycanı bu sahədə ikinci “nəzarət” ölkələri siyahısına salıblar. Mən bunu qərəzli mövqe kimi qiymətləndirirəm.

Təbii ki, görülmüş işlərlə yanaşı, görülməyən işlər də çoxdur. Problemləri bir günə, bir ilə həll etmək mümkün deyil. Yeni mühit hər zaman yeni problemlər də gətirir. Məsələn, son dövrlər bütün dünyada olduğu kimi, ölkəmizdə də pandemiya ilə bağlı aparılan işlər zamanı müafiq qurumlar tərəfindən keçirilən monitorinqlərdə müəyyən olunmuşdur ki, hələ də insanların, xüsusilə də uşaqların məcburi əməyə cəlb edilməsi, habelə insanların digər formada istismar edilməsi hallarına yol verilir. Həmçinin

aşkarlandı ki, işsizlərin sayı statistikanın verdiyi rəqəmlərlə üst-üstə düşmür, özəl sektorlarda, o cümlədən iaşə obyektlərində, beynəlxalq və ölkədaxili sərnəşindəşimada da qeyri-formal məşğulluq hələ də mövcuddur və sair.

Sonda bu sahə ilə bağlı bir neçə təklifim var: əvvəla Tahir Rzayevin valideynlərlə bağlı təkliflərinə qoşuluram.

1. Qeyri-formal məşğulluğun yaranmasına səbəb olan halların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması;

2. Kölgə iqtisadiyyatının ləğvi ilə bərabər, məcburi əmək cinayətlərinin profilaktikasının gücləndirilməsi;

3. Dilənçiliyin kökünün kəsilməsi məsələsinə xüsusi diqqət ayrılması;

4. Turizmin inkişafının insan alveri qurbanlarına birbaşa təsirini nəzərə alaraq bu sahəyə də xüsusi diqqət göstərilməsi;

5. Yuxarıda sadalanan halların qarşısının alınması məqsədi ilə qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi və insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi. Diqqətinizə görə sağ olun!

Aqiyə Naxçıvanlı. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli Seyfulla müəllim! Azərbaycan dövləti insan alverinin təhlükəlilyini və onunla mübarizənin vacibliyini qəbul edir. Bunun üçün ən müxtəlif mübarizə üsullarından istifadə edir. Xüsusilə 2006-cı ildə “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun qəbulundan sonra ölkəmizdə insan alverinin ən müxtəlif təzahürlərinə qarşı mübarizə geniş vüsət almışdır. Milli Koordinatorun İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair məlumatından da göründüyü kimi, 2019-cu ildə insan alverinə qarşı mübarizədə əsas diqqət qanunvericiliyin və cinayət təqibinin təkmilləşdirilməsinə, məcburi əməyin qarşısının alınmasına, qurbanların və ehtimal

olunan qurbanların təhlükəsizliyinin gücləndirilməsinə, beynəlxalq əməkdaşlığın və idarələrarası əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə, maarifləndirmə və məlumatlandırma işinin əhatəsinin genişləndirilməsinə yönəldilmişdir.

Hörmətli Seyfulla müəllim! Uşaqların zorakılıqdan müdafiəsi, onların internet təhlükəsizliyi, uşaq hüquqlarının qorunması, erkən evlilik, uşaqların istismarı ilə bağlı aparılan profilaktik tədbirlər və onların müsbət nəticələri ilə bağlı məlumatları təqdirəlayiq hesab edirəm. Respublikamızda 3 sığınacaq və 5 reabilitasiya mərkəzləri fəaliyyət göstərir. Mən bütün sığınacaqlarda olmuşam, oradakı vəziyyət heç də ürəkaçan deyil. Bu sığınacaqlarda yardımçı heyətin sayı azdır. Uşaqlarla işləyən sosioloq, psixoloq və sosial işçilərə böyük ehtiyac var. Hazırda universitetlərə ixtisaslar üzrə qəbul planı təsdiq olunur. Nəzərə almaq lazımdır ki, respublikamızda xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla, sığınacaqlara yerləşən insanlarla işləmək üçün sosioloqların, psixoloqların, loqopedlərin, defektoloqların hazırlanmasına ciddi ehtiyac var.

İkinci məsələ övladlığa götürülmüş, qəyyumluğa və himayəyə verilmiş 78 uşağın taleyinin (bir-iki monitorinqlə deyil) uzun müddət nəzarətdə olması vacibdir. Düzdür, hazırda bu işlə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi məşğuldur. Artıq nəzarət bir qurumun öhdəsindədir. Lakin bu işə bir çox qurumları cəlb etmək lazımdır.

Eyni zamanda, qeyd etmək istəyirəm ki, maarifləndirmə işlərinin regionlarda da, təhsil müəssisələrində də interaktiv formada aparılması vacibdir. Xüsusilə bu işlərə kütləvi informasiya vasitələrini və qeyri-hökumət təşkilatlarını cəlb etmək daha effektiv nəticələr verə bilər.

Milli Koordinatorun illik məlumatı ilə ətraflı tanışam və hesab edirəm ki, illik məlumat kifayət qədər əhatəlidir,

dövlətimizin bu sahədəki fəaliyyətinin səmərəliliyini bir daha təsdiq edir. Mən illik məlumatı qənatət bəxş hesab edirəm və səsə qoyularaq qəbul edilməsini təklif edirəm.

Diqqətinizə görə minnətdaram.

Sahib Aliyev. Hörmətli xanım Sədr, dəyərli həmkarlar, mən hesabatla bağlı fikirlərimi sizinlə bölüşməmişdən öncə fürsətdən istifadə edərək, koronavirus pandemiyası meydana çıxandan Azərbaycan polisinin göstərdiyi fədakarlığa toxunmaq istəyirəm. Polislərimiz və daxili qoşunlardakı hərbiçilərimiz, koronavirusla mübarizəyə cəlb olunan tibb işçilərimizin geyindikləri bir çox qoruyucu geyimlərdən bəlli səbəblərdən istifadə edə bilmədiklərində, əslində, onlardan da çox həyatlarını riskə ataraq bu gün bizim təkcə təhlükəsizliyimizin deyil, həm də davranışlarından da gördüyümüz kimi, peşəkarlıqla səbr və nəzakətlə sağlamlığımızın keşiyində dururlar. Ona görə də onlara həm öz adımdan, həm də seçicilərim adından təşəkkür edirəm.

Hesabata gəldikdə əvvəlki kimi, bu hesabat da yığcam olmaqla yanaşı, 2019-cu ildə insan alverinə qarşı mübarizənin Palermo Protokolunun tələblərinə uyğun şəkildə üç əsas istiqamətinin üçünü də özündə əks etdirir. Bunlardan birincisi, insan alverinin qarşısının alınması yönündə profilaktik tədbirlərin görülməsi, bununla bağlı məlumatlandırılmanın artırılması, ona yol açan reallıqların təsbiti və aradan qaldırılmasıdır. İkincisi, mənşə və təyinat ölkələrində uyğun strukturları ilə birgə reallaşdırılan cinayət təqibidir. Üçüncüsü isə, insan alveri qurbanlarına kömək və kompensasiya təminatları məsələləridir ki, məruzəçinin çıxışından da göründüyü kimi, bunların hamısı ilə bağlı faktlar hesabatda yer alıb.

Dinlədiyimiz çıxışdan və bizə təqdim olunan hesabat-

dan gəldiyim nəticələr hansılardır? Ötən il 153 min iş yerinin kölgədən çıxarılması faktı, ümumiyyətlə, sosial sahədə və iqtisadiyyatda aparılan islahatlar insan alverinin bir qolu olan məcburi əməyə cəlb edilmə hallarının azalması, onun profilaktikası baxımından da çox önəmlidir.

Azərbaycanda olma və yaşama qaydalarını pozan 11 min 564 əcnəbinin müəyyənləşdirilib inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi, onlardan 8093 nəfərin vətənlərinə göndərilməsi də bir tərəfdən dövlət strukturlarında aparılan islahatların səmərəliliyini, digər tərəfdən də insan alverinin qarşısının alınması, bütövlükdə, kriminogen duruma da müsbət təsir göstərdiyini ortaya qoyur.

Beynəlxalq Əmək Təşkilatı bildirir ki, Şərqi Avropada və Mərkəzi Asiyada hər 1000 nəfərə 3,9 nəfər asılı vəziyyətdə olan, məcburi əməyə cəlb edilən və digər insan alveri qurbanları düşür. Məhz göstərilən regionda yerləşən ölkəmizdə insan alveri qurbanlarının sayının Beynəlxalq Əmək Təşkilatının açıqladığı statistikadan qat-qat az olması, bir sıra reallıqlarla yanaşı, təbii ki, bizdə bununla bağlı görülən tədbirlərin effektivliyindən xəbər verir.

İnsan alverinə qarşı mübarizədə institut olaraq bununla məşğul olan qurumların və bütövlükdə, dövlətin güclülüyü son dərəcə mühüm faktordur ki, bunu beynəlxalq təcrübə də təsdiqləyir. Çünki dövlət zəif olduqda insan alveri qurbanları düşükləri vəziyyətlə bağlı orqanlara xəbər verməyə qorxurlar. Qorxurlar ki, dövlət yiyə çıxmayacaq və insan alverçiləri isə bundan sonra onlarla daha pis rəftar edəcəklər.

Görülən bütün tədbirlərə rəğmən, 2019-cu ildə özündən əvvəlki illərlə müqayisə etdikdə insan alveri ilə bağlı cinayətlərdə artımın qeydə alınması, mənəcə, ona qarşı mübarizə aparın qurumların da fəaliyyətlərinin daha da

təkmilləşməsi və görünür, həm də şəffafliq məsələləri ilə bağlıdır.

İnsan alveri qurbanlarından söz düşmüşkən, Ermənistanda əsirlikdə və girovluqda olan azərbaycanlıların qul kimi istismarı, ən dəhşətli isə transplantasiya məqsədi ilə onların orqanlarının çıxarılıb satılması faktları var ki, biz hər dəfə onu xatırlatmalıyıq. Burada hörmətli Siyavuş Novruzov da qeyd etdi. Özlərini “Ana müxalifət” adlandıran bəzi partiyalar var ki, heç bir siyasi fəaliyyətləri ilə diqqət çəkməyən gənclərə rüşvət qarşılığında arayış verib, guya təqib olunurlarmış kimi onları Avropaya göndərirlər. Onların da bir çoxu gedib orada, əslində, siyasi mühacirdən çox insan alveri qurbanlarının yaşadıkları taleyi yaşayır, ya da Azərbaycana qarşı çirkli məqsədlər üçün istifadə edilirlər. Ortada alman polisinin araşdırmaları var və ümid edirəm ki, uyğun orqanlar bununla bağlı lazımlı addımları atacaqlar.

Son 15 ilin statistikasına nəzər saldıqda 92 faiz təşkil etməklə, ən çox insan alveri qurbanları sırasında yer alanlar qadınlardır. Dəhşətli isə odur ki, onları qurbana çevirənlərin də əksəriyyəti yenə qadınlardır. Yəni sənədlərə əsaslanaraq, bu əməllərə görə məsuliyyətə cəlb edilənlərin 15 faizi kişi, 85 faizi qadınladırsa, bu, düşündürücü məqamdır. Belə acınacaqlı statistikanın mümkün qədər azaldılmasında cəmiyyətin rolunun gücləndirilməsi üçün, saylarının cüziliyini nəzərə alaraq, fikrimcə, ilk növbədə regionlarda başında qadınların durduğu, qarşısına insan alveri faktlarının aradan qaldırılması və onun qurbanlarına yardım məqsədi qoyan QHT-lərin yaradılmasına ehtiyac var.

İnsan alverinin azərbaycanlı qurbanlarının çoxunun – 69 faizinin məhz Türkiyədə aşkarlanması faktına da toxunmaq istərdim. Biz mediadan da görürük ki, insan alve-

rinə cəlb edilənlərdən qaçaqmalçılıq, fırıldaq, soyğunçuluq kimi digər əməllərdə də istifadə olunur. Belə faktlara dayanaraq oradakı hayların, eyni zamanda da, Azərbaycan–Türkiyə qardaşlığına qısqançılıqla yanaşan digər çevrələrin maliyyələşdirdikləri çıxışların olduqları mediada, tamaşa və filmlərdə xalqımız aşağılanır, iki təbii strateji müttəfiq arasındakı əlaqələrə kölgə salmağa çalışılır. İnsan alverinin, bax, belə bir tərəfi də var. Məncə, biz – qanunverici orqanın təmsilçiləri də bir-birindən doğan bütün bu xoşagəlməz halların qarşısının alınması üçün daha nələrə ehtiyac duyulduğu haqda türkiyəli həmkarlarımızla fikir mübadiləsi aparmalıyıq.

Burada bir faktı xatırlatmaq istəyirəm ki, ötən ilin iyulunda Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi Yunanıstanda cinsi istismara məruz qalan 3 rusiyalı qadına 48 min avro kompensasiyanın ödənməsi haqda qərar çıxardı. Yəni artıq belə bir presedentin varlığı, ümid edirəm ki, təyinat ölkələrində insan alverçilərinə qarşı daha sərt addımların atılmasını şərtləndirəcək.

İnsan alveri qurbanlarını müəyyənləşdirmək üçün internet informasiya resurslarında və mediada monitorinqlərin keçirilməsini müsbət qiymətləndirirəm. Amma bu haqda 100-ə yaxın informasiyanın tapılıb yoxlanılması zamanı onlardan ancaq 4-nün təsdiqini tapması da maraqlı faktdır. Bir tərəfdən bu, sosial şəbəkədəki qərəzli və yoxlanmamış informasiya istehsalçılığının insan alverinə yanaşmada da özünü göstərdiyini üzə çıxarırsa, digər tərəfdən də obyektiv informasiyaların bu cür mənfi halların aradan qaldırılmasında necə mühüm rol oynaya biləcəyini göstərir. Ona görə özəlliklə də jurnalist həmkarlarımı bu məsələyə həm daha çox diqqət yetirməyə, həm də ancaq doğruluğu yoxlanmış informasiyaların dərcinə

səsləyirəm ki, insan alverinə qarşı mübarizə aparan qurumlar onların izinə düşdükdə lazımsız vaxt və resurs itkisiylə üzləşməsinlər.

Nəzərə alsaq ki, “insan alveri” deyiləndə söhbət bununla məşğul olanlarla yanaşı, ən müxtəlif səbəbdən genişlənməsində digər maraqlı tərəflərin də olduğu, ildə ən azı 150 milyard dollar gəlir gətirən və bir sıra hallarda ora cəlb edilənlərin öz qurbanlıqlarını anlamadıqları bir biznesdən gedir. Demək, onunla mübarizənin effektivliyi təkcə güc strukturlarımızın peşəkarlığına və qətiyyətinə bağlı məsələ deyil, həm də, bütövlükdə, ölkədəki duruma, o sıradan da cəmiyyətin yetkinliyinə və belə hallara qarşı reaksiyasının necəliyinə bağlıdır. Ona görə də bu yöndə mübarizədə biz qanunvericilik orqanının təmsilçiləri başda olmaqla, cəmiyyətin bütün üzvləri əllərindən gələnlə dəstəyi verməlidirlər.

Hesabatda da vurğulanır və mən də bu fikirdəyəm ki, QHT-lərlə birgə zorla əməyə cəlb edilib-edilməmənin araşdırılması məqsədi ilə onlardan ən çox istifadə edilən sahələrdə monitorinqlər aparılmalıdır. Müəyyən suallar yaranmasın deyərək, əgər lazım olarsa, monitorinq keçirilən yerlərdə, oradan seçilən deputatların köməkçiləri də bu prosesə cəlb edilə bilərlər. Mən hesabatı kafi qiymətləndirirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm!

Malik Həsənov. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, hörmətli media nümayəndələri, bu gün müzakirəmizə təqdim olunan 2019-cu il ərzində respublikamızda insan alverinə qarşı mübarizənin təşkili ilə bağlı hesabatla tanış oldum. Həm hesabat, həm də onun bugünkü plenar iclasda təqdimatı, hesab edirəm ki, kifayət qədər uğurlu alınmışdır. Buna görə də Daxili İşlər Nazirliyinin bu fəaliyyəti quran müvafiq dairəsinin əməkdaşlarına öz təşəkkürümü

bildirirəm.

İnsan alveri problemi, təbii ki, bütün dövrlərdə aktual olmuşdur. Bu problem keçid dövrlərində, xüsusilə sosial-iqtisadi problemlərin daha dərin təzahür etdiyi cəmiyyətlərdə ortaya çıxır. Buna görə də vətəndaşlarımız arasında sosial-iqtisadi problemlərin daha uğurlu həllinə nail olmalıyıq. Eyni zamanda, maarifləndirmə işinin daha da genişləndirilməsinə çalışmalıyıq.

Hörmətli həmkarlarım da mənimlə razılaşırlar ki, bu və ya digər mənfi hallara qarşı mübarizə aparmaq əvəzinə bunların baş verməməsi üçün profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsi daha vacibdir. İnsan alveri məsələsi tək cəinayət, hüquq pozuntusu deyil, daha çox milli-mənəvi dəyərdir və cəmiyyətimizdə daim aktual mövzulardan olmuşdur. Bu dəyərlər hər birimizin şəxsi, mənəvi heysiyyətinə aid problem olub, tarixən formalaşan güclü struktura malik ailə institutumuzun qorunması baxımından da əhəmiyyətlidir. Dövlətimizin iqtisadi gücü artdıqca, əhalimizin sosial rifah halı yaxşılaşdıqca bu kimi halların azalması labüd olacaqdır ki, bunu da görürük.

Hesabat struktur baxımından optimal variantda hazırlanmışdır və insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində ötən il həyata keçirilmiş tədbirlər haqqında geniş informasiya almaq imkanı verir. Hesabatda insan alverinin müxtəlif təzahür formaları statistik səviyyədə verilib.

Bütün qeyd olunanları nəzərə alaraq, hesabatın qəbul edilməsinin lehinə səs verəcəyəm. Daxili İşlər Nazirliyinin müvafiq Baş İdarəsinin əməkdaşlarına təşəkkürümü bildirirəm və fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.